

T.C.
CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
YENİ TÜRK EDEBİYATI PROGRAMI

FATMA ARAS'IN HAYATI VE ESERLERİ ÜZERİNE BİR
İNCELEME

Fahriye Merve TÜRKER

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi İrfan Murat YILDIRIM

MANİSA-2019

T.C.
CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
YENİ TÜRK EDEBİYATI PROGRAMI

FATMA ARAS'IN HAYATI VE ESERLERİ ÜZERİNE BİR
İNCELEME

Fahriye Merve TÜRKER

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi İrfan Murat YILDIRIM

MANİSA-2019

	T.C. MANİSA CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ	Doküman Kodu	FRYL-031
	YÜKSEK LİSANS EĞİTİM FORMLARI Tez Savunma Sınavı Tutanağı	Yayınlanma Tarihi	26/03/2018
		Revizyon No/Tarih	2/23/03/2018
		Sayfa	1/1

TEZ SAVUNMA SINAV TUTANAĞI

Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 30.04.2019 tarih ve 14/Ek-8 sayılı toplantısında oluşturulan jürimiz tarafından Manisa Celal Bayar Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği'nin 9. Maddesi gereğince Enstitümüz Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Türk Dili ve Edebiyatı Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Fahriye Merve 'TÜRKLER'in " Fatma Aras'ın Hayatı ve Eserleri Üzerine Bir İnceleme. " konulu tezi incelenmiş ve aday 29.05.2019 tarihinde saat 15:00'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra10 dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından jüri üyelerine sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin,

BAŞARILI olduğuna OY BİRLİĞİ
DÜZELTME yapılmasına OY ÇOKLUĞU
RED edilmesine ile karar verilmiştir.

ÜYE
Dr. Öğr. Üyesi
H. Harika Örgen

BAŞKAN
Dr. Öğr. Üyesi İrfan Nurat
MILDIRIM
Emisatay

ÜYE
Dr. Öğr. Üyesi İlme Z
ÖLMEZ
ÖLMEZ

Evet Hayır

Tez, burs, ödül veya Teşvik programına (Tüba, Fulbright vb.) aday olabilir.

Tez, mülaka basılmalıdır.

Tez, mevcut haliyle basılmalıdır.

Tez, gözden geçirildikten sonra basılmalıdır.

Tez, basımı gereksizdir.

* Bu halde adayı 3 ay süre verilir. İkinci tez savunma sınavında da başarısız olan öğrencinin Enstitü ile ilişkisi kesilir.

** Bu halde adayın Enstitü ile ilişkisi kesilir.

Hazırlayan
Enstitü Sekreteri

Onaylayan
Enstitü Müdürü

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Fatma Aras’ın Hayatı Ve Eserleri Üzerine Bir İnceleme” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

25/05/2019

Fahriye Merve TÜRKER

ÖZET

Bir edebi tür olarak geçmişi yüzyıllar öncesine dayanan ve kimi araştırmacılara göre bir dil olarak kabul edilen şiir, Türk edebiyatında da önemli bir yere sahiptir. Köklü bir geleneğe sahip olan Türk toplumunda, ataerkil düzen içerisinde kadınlar, her alanda olduğu gibi edebi dünyanın da uzağında kalmış; ‘Şiir erkek işidir’ diyerek engellenmeye çalışılmıştır. Osmanlı toplumunda kadın kimliği ile şiir yazmaya çalışan Nigâr Hanım, bunun ilk örneğidir. Toplumcu şiirin ilk kadın temsilcisi Nezihe Yaşar Bükülmez ve erkek egemen şiir dünyası içerisinde sesini çıkarmaya çalışan nice Cumhuriyet dönemi kadın şairleri Nilgün Marmara, Şennur Sezer, Gülten Akın, Didem Madak, Lâle Müldür, Bejan Matur şiirleriyle Türk edebiyatına adını yazdırmıştır. Son yıllarda kadınların birey olarak bu kısıtlamalara başkaldırmasıyla da bu sayı giderek artmış ve artacaktır.

Iğdır’ın altmış haneli bir köyünde dünyaya gelen ve törenin kurallarıyla çocuk yaşta tanışarak şiir yazması engellenen ancak, asla pes etmeyen şair Fatma Aras, ilk şiirini yirmi bir yaşında Almanya’da yaşadığı dönemde *Hürriyet* gazetesinin Avrupa ekinde yayımlamıştır. Şiirinin dönüm noktası ise 2007 yılında, şair Veysel Çolak ile tanışmasıyla olmuş, 2008 yılında elli sekiz yaşında iken ilk şiir kitabını yayımlama fırsatı bulmuştur.

Masal ve türküler ile büyüyen Fatma Aras, ilk şiirlerini hece ölçüsüyle yazmış daha sonra ise serbest şiire geçmiştir. Bu çalışma, günümüzün yeni şairlerinden olan Aras’ın doğduğu ve yetiştiği çevre içerisinde biçimlenen, yeni bir ortamda gelişmeye çalışan şiirini incelemektedir. Aras’ın düzyazıları da hayattan ve hayatından beslendiği duygu birikiminin şiirine dayanak oluşturması bakımından önem teşkil etmekte ve değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Fatma Aras, şiir, kadın şairler, şiir tahlili.

ABSTRACT

Poetry, as a genre of literature, which dates back to centuries ago and accepted as a language by some researchers, has an important role in Turkish literature. In traditional Turkish society, patriarchal structure had always tried to reduce woman to silence, like in every other aspect of society, by saying “Poetry is a man’s job.” Nigâr Hanım who struggled to compose poetry with her own woman identity, is the first example of this. Nezihe Yaşar Bükülmez, the first woman representative of socialist poetry, and many other women poets, such as Nilgün Marmara, Şennur Sezer, Gülten Akın, Didem Madak, Lâle Müldür, and Bejan Matur, struggled to make their marks in patriarchal Turkish literature with their poems. During recent years, the number of woman as individuals, who have been revolting against these restrictions has increased and will continue to increase.

Fatma Aras, born in a small village with sixty households in Iğdır, who became acquainted with traditional laws of the village at a very young age, was precluded from writing poetry; however, she never gave up, publishing her first poem at the age of twenty one in the European section of *Hürriyet* newspaper when she was living in Germany. Turning point of her poetry was her meeting with Veysel Çolak, another poet, and her finding an opportunity to publish her first poetry book in 2008, at the age of 58.

Fatma Aras, raised by listening fairytales and folk songs, wrote her first poems with syllabic meter, and then switched to free verse. This study, aims to examine the poetry of Aras, who is a contemporary poet, regarding how her poetry was shaped by her environment in which she was born and raised, as well as how it was developed in a new environment. Aras’ proses are also important and therefore examined since they form the basis of her poetry, being influenced by life in general and emotional accumulation fueling from her own life.

Keywords: Fatma Aras, poetry, women poets, poetry analysis.

ÖNSÖZ

Yaşanan her devirde ve toplumda, edebiyatın en tartışmalı türü şiir olmuştur. Birçok şair, edebiyatçı, eleştirmen, dilbilimci şiiri açıklamaya çalışmış olsa dahi hâlâ herkes tarafından kabul edilen bir tanım yoktur. Tanpınar, şiiri, “Kendi içimizde kâinatı bulmak sanatı”¹ olarak tanımlar. Bu, çalışmada incelenecek olan Fatma Aras’ın şiiri ve ruh dünyasıyla örtüşen bir tanım olarak görülebilir.

Şiir, her dönem olduğu gibi günümüzde de yeni şairini, sesini aramaktadır. Iğdır’da doğan ve büyüdüğü toprağı özümseyen, hayattan edindiği yeniliklerle İzmir’de şiir yazmaya devam eden Fatma Aras da günümüz kadın şairleri arasında kendine bir yer bulmaya çalışmaktadır.

Fatma Aras’ın Hayatı ve Eserleri Üzerine Bir İnceleme isimli bu tez, altmış yıllık şiir aşkını, dokuz yıldır özgürce yaşayan bir kadını konu almaktadır. Bu tezin amacı, yetişmekte olan yeni bir şairin şiirine, şiirinin hayat, toplum ve düzyazılarıyla ilişkisine ışık tutmaktır.

Tezin amacı doğrultusunda öncelikle Fatma Aras’ın yayımlanan beş şiir kitabı okunmuş ve sınıflandırılmıştır. Anı-hikâye ve mektup olarak yayımladığı iki düzyazı eseri incelenerek, şiiriyle ilişki kurulmaya çalışılmıştır. Şair ile bir röportaj yapılarak toplanan bilgiler teyit edilmiş ve şairin yazma amacı hakkında bilgi alınmıştır.

İki ana bölümden oluşan tezin “Fatma Aras’ın Hayatı” adını taşıyan birinci bölümü “Doğumu, Ailesi, Çocukluğu”, “Eğitim ve Meslek Hayatı”, “Şiir Çevresine Giriş” isimli üç alt başlıkta incelenmiştir. Burada, şairin yayımlanan röportajları, düzyazıları ve kendisiyle yapılan röportajdan yola çıkılarak biyografisi oluşturulmuştur.

“Fatma Aras’ın Eserleri ve Eserlerinin İncelenmesi” adını taşıyan ikinci bölüm, “Şiirleri” ve “Düzyazıları” olmak üzere iki alt başlığa bölünmüştür. “Şiirleri” kendi içinde dört alt başlıkta incelenmiş; “Şiir Görüşü” adlı ilk alt başlıkta şairin poetikası oluşturulmaya çalışılmıştır. İkinci alt başlıkta, yayımlanan şiir kitapları hakkında genel bir bilgi verilmiş; üçüncü alt başlıkta ise şiirleri, belirlenen dokuz ana tema içerisinde örneklendirilerek değerlendirilmiştir. Dördüncü alt başlık olan “Şiirlerinde Dil ve Üslûp”ta ise şairin kurduğu şiir dili hakkında bilgi verilmiştir.

“Sonuç” başlığı ise tezin bütün olarak değerlendirildiği ve sonucunda ulaşılan yargıyı içermektedir.

Okumakta olduğunuz yüksek lisans tezimin yazımı sırasında hiç usanmadan bana destek veren, beni daha iyisini yapabileceğime inandıran, lisans eğitimimden itibaren bilgisini ve insanlığını esirgmeden herkesle paylaşan değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi İrfan Murat Yıldırım’a teşekkür ederim. Lisansta verdikleri bilgi, şevk ve sevgi ile yüksek lisansa kadar gelmeme vesile olan tüm bölüm hocalarıma da teşekkürü bir borç bilirim. Birtakım zorluklarla geçen bu süreçte desteğini üzerimden hiç çekmeyen dostlarım Pınar Akgün, Tuvan Kutludur, Meriç İpeksoy, Buşra Sinem Gaser, Gizem Uslu ve Anıl Özdemir’e; her zaman sevgisi ve güveniyle yanımda olan aileme ayrıca minnettarlığımı sunmak isterim. Çalışmaya konu olan Fatma Aras’a, yardımları ve desteği için teşekkür ederim.

Fahriye Merve TÜRKER
Manisa, 2019

¹ Miskioğlu, Ahmet, *Tanpınar’dan Notlar*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2015, s.63.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	vi
ABSTRACT.....	vii
ÖNSÖZ.....	viii
İçindekiler.....	ix
KISALTMALAR.....	xi
EK LİSTESİ.....	xii

BİRİNCİ BÖLÜM

FATMA ARAS'IN HAYATI

I.A. Doğumu, Ailesi, Çocukluğu.....	1
I.B. Eğitim ve Meslek Hayatı.....	3
I.C. Şiir Çevresine Girişi.....	5

İKİNCİ BÖLÜM

FATMA ARAS'IN ESERLERİ VE ESERLERİNİN İNCELENMESİ

II.A. Şiirleri.....	7
II.A.1.Şiir Görüşü.....	7
II.A.2.Şiir Kitapları.....	10
II.A.2.a. Saklıyım.....	10
II.A.2.b. Göğü Azalan Kuşlar.....	10
II.A.2.c. Ağrılı Beklemeler.....	11
II.A.2.ç. Söz ve Hançer.....	11
II.A.2.d. İkiz Acılar.....	12
II.A.3.Şiirlerinin Tematik Olarak İncelenmesi.....	13
II.A.3.a. Sevgi.....	13
II.A.3.a.1. Aşk.....	13
II.A.3.a.2. Aile Sevgisi.....	25
II.A.3.a.3. Memleket Sevgisi.....	28
II.A.3.b. Yalnızlık.....	30
II.A.3.c. Yabancılaşma.....	33
II.A.3.ç. Umut-Umutsuzluk.....	39
II.A.3.d. Çocuk.....	40
II.A.3.e. Ölüm Düşüncesi.....	43

II.A.3.f. Doğa	46
II.A.3.g. Siyasi Sorunlar	48
II.A.3.h. Kadın Sorunları	54
II.A.4.Şiirlerinde Dil ve Üslûp	57
II.B. Düzyazıları	63
II.B.1. Turna Ağıtı.....	63
II.B.2. Dağ, Su, Korku.....	65
SONUÇ.....	70
KAYNAKÇA	73
EK	

KISALTMALAR

A.g.e.: Adı geçen eser.

Bkz.: Bakınız

ev.: Çeviren

G.A.K.: Gg Azalan Kuşlar

s.: Sayfa

YKY: Yapı Kredi Yayınları

EK LİSTESİ

EK: Fatma Aras ile Röportaj

BİRİNCİ BÖLÜM

FATMA ARAS'IN HAYATI

I.A. Doğumu, Ailesi, Çocukluğu

Fatma Aras, 24 Şubat 1954'te, Iğdır'ın Aralık ilçesine bağlı, 60 haneli Yukarı Aratan köyünde, Haydar Ali Bey ve Ziver Hanım'ın beşinci çocuğu olarak doğar. Ailenin üç erkek ve altı kız çocuğu vardır. Asıl isminin 'Tamara/Tamam' olması planlanan Aras, ismini kendisinden bir yaş büyük kardeşi olan Fatma'dan alır. Aras, ölen ablasının nüfusuyla hayatına devam eder ve onun adını yaşatır.

Aslen Azerbaycan Türkü olan aileden, baba Haydar Ali Bey, 1917'deki Rus ihtilalini görür; Karabağ'dan gelip Revan(İrevan)'a yerleşir. Ankara ve Gümrü Anlaşmalarının ardından, Türkiye tarafında kalır. Anne Ziver Hanım ise 1936'da, Stalin döneminde, at sırtında annesi ve üvey babasıyla birlikte SSCB'den Türkiye'ye kaçar. Aile, azgın Aras nehrine kadar atlarıyla gelir. Atlar, suda yürüyemeyecek durumdadır. Aras'ın anneannesinin ve üvey dedesinin atları nehri geçer ancak, o sırada henüz 12 yaşında olan annesinin atı sudan korkar. Bu sırada, Rus askerleri bir sorun olduğunu anlar ve harekete geçer. Sınırdaki nöbet tutan bir Türk askerinin aileyi görmesi ve askerliğinin yanmasını göze alarak yardım etmesi, ailenin kurtuluşu olur. Asker, kurşunların arasında annesinin atının yelesinden tutar, kafasını suya sokturur ve nehri geçirir. Aras'ın annesi, daha sonra, "İçimden sayıyorum, kafamı çıkarıyorum, kurşunlar suya düşüyor" diyerek bu zorlu kaçıışı defalarca kızına anlatır.²O dönemde bunun gibi birçok gerçek kaçış hikâyesi dinleyen şairi oldukça etkileyen olaylar, birçok farklı şiirinde yerini bulmuştur:

"Yaz günü nehrin diğer yakası

*Buluşur atla suyun umudu"*³

Aras'ın anneanesi ise 1915 olaylarına tanıklık eder. Revan'dayken, Ermenilerden baskın yapılacak haberi gelmesi üzerine, Tebriz tarafına kaçmaya başlarlar. Bu sırada Aras'ın anneanesi hamiledir. Saklandıkları yerde yüzlerce insan olduğu ve bebek ağlarsa yerlerinin bulunup herkesin öldürüleceği korkusuyla Aras'ın anneanesi, bebeğini emzirirken memesine iyice bastırır ve boğar. Yaşanmış tüm

² Bu ve bahsedilen hikâyeler için bkz. "EK", s. 77-86.

³ Aras, Fatma, *Göğü Azalan Kuşlar*, Etki/Dize Yayınları, İzmir, 2012, s. 24.

duygusal ve trajik olayları özümseyen Aras, bunu da şiirlerine farklı şekillerde yansıtır. Nitekim Revan'daki bu kaçışlar tek seferlik değildir ve birçok kez tekrarlanır. Tarlalarına, ekmeklerine el konan aileler zorluk içinde kalır ve her zaman yeni bir yaşam umudu besler. Fatma Aras'ın şiirlerinde barınan umut da geçmişten gelen bir yaşama kavgasıdır.

Aras'ın babası, köyün büyük toprak sahiplerinden biridir ve çiftçilik yapar. Babasını çok anlayışlı ve görgülü birisi olarak tanımlayan Aras, onu tanıdığı erkeklerden farklı bir yerde tutar. Annesinden ziyade babasına daha düşkündür. Annesini, babasına göre daha sert ve otoriter olarak görür. Nitekim annesi, yaşadığı toplumun kurallarına ve geleneklerine oldukça bağlıdır. Her çocuk 'Anne' diye ağlarken, şair, 'Baba' diye ağlar.

Çocukluğu, büyük ve bahçeli bir evde geçer. Kışları kaçak yollarla İran ve İsfahan'dan gelen masalcılar, Aras ailesinin evlerinde bir ay boyunca konuk olur. Aras, her gece gaz lambası eşliğinde, köy halkıyla birlikte onların anlattıkları masalları dinler. Aslı ile Kerem'in, Şirin ile Ferhat'ın, Yaralı Mahmut ile Mahbup Hanım'ın ve Şah İsmail'in aşklarını; Revanlı Emrah ile Selvi Han'ın, Dilgam İle Yahya Bey'in, Letif Şah'ın hikâyelerini ilk olarak burada duyar. Masal aralarında türkülerin şiir gibi okunması da onu çok etkiler. Âşıklık geleneğinin ağır bastığı bir kültürün içinde büyüyen Aras, burada maya tuttuğunu söyler. Cevahir halasının manileriyle konuşması da onu bu dile yaklaştırır ve farkına varmadan küçük yaşlarda hece ölçüsüyle şiirler yazmaya başlar. Ağrı dağının eteğindeki köylerini eşkıyalar bastıkça, korkusunu dindirmek için dinlediği masalları düşünür, kendince yeni hikâyeler yaratır. Hayatının her köşesine o masalları yerleştirir ve imgesel düşünme yetisini o yaşlarda oluşturmaya başlar.

Ağrı dağının yaylaları, yılın belli zamanlarında insanları konuk eder. Ak çadırlara Türkler, kara çadırlara ise Kürtler yerleşir. Kardeşlik ve komşuluk değerleri kuvvetli olan halk, mihlari eksik kalınca birbirlerinin çadırlarından destek alır. Çadır örmesini bilmeyen Türk kadınlarına, Kürt kadınları yardım eder. Şair, kardeşliği ve ayırım yapmadan yaşamayı daha o yaşlarda öğrenir. Kimseyi dinine, diline, mezhebine, ırkına göre ayırmayan Aras, çocukluğunda edindiği bu görüşü bu gün de sürdürmektedir.

Köylerinde okul olmayan Aras, bir yıl gecikmeyle komşu köydeki ilkokula yazılır. Her gün okula, babası veya traktör şoförü Hasan Efendi ile gelir gider. Beş ay sonra köye okul açılmasıyla traktör üstündeki yolculuğu da sona erer. Aras ilkokul

üçüncü sınıftayken, aile Iğdır'a göç eder. Okumayı öğrendikten sonra kitaplara merak saran Aras, abisinden kalan kitapları okumaya başlar. İlkokul dördüncü sınıfta ise farkında olmadan 6+5 hece ölçüsüyle şiirler yazmaya başlar. Aras'ın şiir yazması komşular arasında duyulur. "Bu kız aşık mı?", "Aşıklar şiir yazar" gibi sözlerle aileye sorular sorulmaya başlar. Ailenin, küçük yerde ve belli töre kuralları içinde yaşıyor olması sebebiyle annesi, "Kızım tahtımızı ters çevirme, komşular iyi gözle bakmıyor" der. Doğu kültüründe ağabeye verilen yetkinin gücüyle, ağabeyi de şiir yazmasını hatta türkü dinlemesini yasaklar. Aras'ın şiirleri, daha o yıllarda kuş tüyü yastıklar arasında gizlenmeye mahkûm olur. Aras bunu, "*Orada şiir bir seveda geleneği sayıldığı için kadınlar, kızlar kendi isteklerinin arkasından gidemiyor*"⁴ diyerek bu durumu kabullenir gibi görünür.

I.B. Eğitim ve Meslek Hayatı

Aras, ortaokula başladığında isimsiz mektuplar alır. Bir süre devam eden mektuplar, ilk aşkını bulmasına ve hayatının tamamen değişmesine sebep olur. Nitekim, mektupları yazan komşularının liseli oğludur. Karşılıklı mektuplaşmalar başlar. Hem ailelerin birbirine uygun görülmemesi hem de yaşlarının küçük olması sebebiyle, bu masum aşkı öğrenen Aras'ın ailesi önlem almaya çalışır. İzmir'de, ablasının yanında okumaya gönderilen Aras, bunun bir 'aşk sürgünlüğü' olduğunu söyler. İlk aşkıyla irtibat kurması da yasaklanan Aras, bu aşktan hiç vazgeçmez: "*...Feodal bir toplum, seninle tanışanların cehennemini bu dünyada hazırlatırdı. O toprağın rengini almış büyükler, sevenlerin aşkının biteceğine inandıkları için uzak kentlere gönderirlerdi çocuklarını. Bu ayrılık, iki yürek arasında rüzgâr görevi üstlenirdi. Rüzgâra düşen kıvılcım hemen söner veya bir kenti kül edecek kadar devasal bir yangına dönüşür. Bu da ağlayan bir çocuğa verilen elma şekeri gibi büyük kentin hevesine büründürülen bir yol önüne konurdu. Oysa gittiği yerde, elma şekerine bomba düşen bir çocuktan farksız kalacağı hesaba katılmazdı!*"⁵

Zaman zaman birbirlerine ulaşabilseler bile, bu iletişim bir süre sonra son bulur. Çocuk yaştaki bu ilk ve masumane aşkı, Aras'ın ailesinden uzakta okumasına sebep olur. Aileden erken yaşta ayrılması da aşkı ve törelere öfkesi kadar şiirinde yer

⁴ Aras, Fatma, *Turna Ağıtı*, Mühür Kitaplığı, İstanbul, 2015, s. 21.

⁵ Aras, Fatma, 2015, s. 56.

bulur. Aile ve memleket özlemi, şairin iç dünyasının geçmişe dayanarak şekillenmesi ve şiirine yansımaya sebep olur.

Kız Meslek Lisesinin Çocuk Gelişimi bölümünde okuyan Aras, babasından para istemeye utandığı için ona maniler yazar. Babası da parasının bittiğini anlar, postaneye kadar ağlayarak giderek ona para gönderir. Şair, şiirle bağı, o yıllarda böyle korumaktadır.

Lise bittikten sonra, İzmir'den Almanya'ya, akrabalarının yanına gider. Üç ay kalacağını düşünerek giden Aras, üç yılını orada geçirir. Schneider'de terzilik yapar. Almanya dönemi şiirlerine yansımamış olmakla birlikte, orada edindiği dostlarından düzyazılarında bahseder.

Almanya'dayken öykü ve şiirler yazmaya devam eden ancak, elinde ne bir şiir kitabı ne de şiir konuşulan bir çevresi olan Aras'ın 1975 yılının Şubat ayında, Hürriyet Gazetesi'nin Avrupa baskısında ilk şiiri yayımlanır. Bu, Aras'ın şiir hayatı için önemli bir dönüm noktası olur. Doğu kültürünün baskısını orada da içinde hisseden şair, bu korkuyu az da olsa yıkararak, dergilere şiir göndermeye başlar. Ancak Aras orada bile rahat olamaz. Korumacı bir kültür içinde büyümesi, uzak bir memlekette bile onu kendisinin ağabeyi yapar.

Aras, 1976 yılında annesini kaybeder. Annesinin ölümünden sonra babasının yeniden evlenmesi, şairi bir bocalamaya sokar. Kendisi için değil ancak kardeşleri için bir 'üvey anne'den çekinen şair, bunu, 'Zeynep' takma adını kullandığı anılarında da yazar⁶. Tanıyınca babasının yeni eşini çok seven Aras, kendisine, babası öldükten sonra da annelik yaptığını ve birbirlerine her zaman destek olduklarını söyler.

Üç yıllık Almanya yaşamından sonra Türkiye'ye dönen Aras, bir evlilik yapar ve Van'da Maden Teknik ve Araştırma Enstitüsü'nde çalışmaya başlar. Almanların burada laboratuvar kurması ile Ankara'ya üç aylık bir eğitime gider ve memurluktan laborantlığa geçerek iki yıl bu işi yapar. 1986'da İzmir'e tayini çıkan Aras, fark derslerini hesaplatarak Mersin Endüstri Meslek Kimya Lisesini dışarıdan bitirir ve teknisyen kadrosuna geçer ve buradan emekli olur.

⁶ Aras, Fatma, *Dağ, Su, Korku*, Zengin Yayıncılık, İstanbul, 2017, s. 51.

I.C. Şiir Çevresine Giriş

Fatma Aras, 15 yıllık mutsuz bir evlilik yaşar. Toplumun boşanmaya ve boşanan kadına bakışı onu engeller. Tüm bu arada kalmışlık ve mutsuzluk, şairin duygu dünyasında bir çöküşe yol açar. Depresyona giren şair, bir süre tedavi görür. Ailesinin ve dostlarının desteği, çocukluğunda içine yerleşen yaşama uğraşı Aras'ın yeniden hayata tutunmasına yardım eder. İçinde yetiştiği toplum nezdinde önemli bir karar alarak eşinden ayrılan Aras, hayatına yeni bir yön vermeye başlar. 2006 yılında, 107 yaşındaki babasını kaybeden şair, bir yıl sonra şiirinin dönüm noktası olan Veysel Çolak ile tanışır.

Yazdığı şiirleri yastık içlerinde bekletmekten vazgeçerek www.antoloji.com adlı sitede şiirlerini yayımlayan Aras, halk ozanı Mehmet Nacar'ın, İzmirli şair Nesrin İnankul'a kendisinin şiirlerinden bahsetmesiyle yeni bir yola girer ve Veysel Çolak'ın yönettiği Karşıyaka Belediyesi Şiir Atölyesi'yle tanışır. Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünü bitiren; şiir, roman, eleştiri, gibi edebiyatın birçok alanında emek veren Veysel Çolak, eserleri, çalışmaları ve ödülleriyle Türk edebiyatında önemli bir yere sahiptir.

Çolak'ı, "Şiirin bilgisine ulaşacağı tüm kaynakları sunan, çabasıyla şiirlerini zenginleştirebileceği bir maden ocağı"⁷ olarak gören Aras, Çolak'ın *Şiir Nedir ve Nasıl Yazılır*⁸ adlı eserini başucu kitabı yapar. Sanatın tüm dallarında çıraklıktan ustalığa geçildiğine inanan şair, atölyede şiir bilgisi edinme, öğrenme, yeni şairler tanıma ve kendini geliştirme fırsatı bulur. Bu sırada "Kırk yaşından sonra şair olunmaz" cümleleri işitmeye başlayan Aras, "Şiire soyunanlar, yıllarını keyfinde harcayıp sonra ben de varım demiyor"⁹ sözleriyle yıllardır içinde saklı tuttuğu şiir aşkını bir başkaldırı tavrı ile ortaya koyar: "*Bir kız çocuğu düşünün, karşılaştığı her olumsuzlukta şiire sığınıyor ama bulunduğu ortamda şiirden söz açılmıyor; yazdıklarını bir sır gibi saklamaya çalışıyor. O çocuk şiirini kanıyla beslemeye çalışır ve gizli saklı edindiği şiir bilgisini karnının içinde depolar. Bu da haklı olarak bir isyan bayrağı olur ki kendi çıkmazları içinde dalgalanır durur. Tiyatrocu Afife Jale gibi bütün dışlamalara, engellemelere karşı bu baskıları aşmayı başaran kadın*

⁷ Aras, Mühür Kitaplığı, s. 19.

⁸ Çolak, Veysel, *Şiir Nedir ve Nasıl Yazılır?*, İkaros Yayınları, İstanbul, 2011.

⁹ Aras, Mühür Kitaplığı, s.21.

sanatçılar olsa da nice yetenekler silinip gitmedi mi bu ülkede? Osmanlı'daki kadın şairlerin sayısını ve onların gizli saklı olanlarını düşünün.

... Baskı insanın yapmak istediklerini geciktirebilir ama içinden söküp atamaz. Öyle inanıyorum ki tutku, yetenek ve şiir birikimi başarılı bir çalışmayla birleşince yeni atılımlar, yeni yaratmalar daha çabuk genişler. Bu genişlemeler yaşla sınırlandırılınca bütün imkânların elinden alınması demektir ki yaşarken yok olmak gibi bir şey...”¹⁰

Veysel Çolak'ın yönettiği şiir atölyesi ile tanıştıktan bir yıl sonra ilk şiir kitabı *Saklıyım*'ı yayımlayan Aras'ın, daha sonra sırasıyla *Göğü Azalan Kuşlar*, *Ağrılı Beklemeler*, *Söz ve Hançer*, *İkiz Acılar* olmak üzere dört şiir kitabı daha yayımlanır. Bunun yanı sıra *Turna Ağıtı* ismiyle kitaplaştırdığı mektupları ve *Dağ, Su, Korku* isimli anı-hikâye kitabını yayımlayarak şiirlerinin hayatıyla ilişkisinin bağını ortaya koyar.

Şairin yıllar içinde; *Denizsuyukâsesi*, *Şiiri Özlüyorum*, *Dize*, *Şiirsaati*, *Mühür*, *Eliz*, *Temren*, *Hayal*, *Akköy*, *Lacivert*, *Alaz*, *Aydili*, *Sincan İstasyonu*, *Şiirden*, *Lodos*, *Bireylikler*, *Deliler Teknesi*, *Evensel*, *Referans (Almanya)*, *Bakış (Almanya)*, *Kıyı Dili*, *Kasaba Sanat*, *Patika*, *Serhat Kültür*, *Üvercinka*, *Silgi*, *Şiiristan*, *Kar*, *Şehir*, *Cumhuriyet Kitap*, *Aydınlık Kitap*, *Bir Gün Gazetesi*, *Yeşil Iğdır Gazetesi*, *Güven Gazetesi* gibi dergi ve gazetelerde şiir ve yazıları yayımlanır.

Hece ölçüsü ile yazılmış şiirleri, Gazi Üniversitesi Öğretim Üyesi Dr. Fatma Ahsen Turan'ın hazırladığı *Sazın ve Sözün Sultanları*¹¹ kitabında yer alır. Almanya'da yaşayan Bekir Karadeniz ve Orhan Bahçivan'ın hazırladığı *Doğulu Ozanlar*¹² kitabında da şiirleri yayımlanır. Türkiye Musiki Eseri Sahipleri Meslek Birliği (MESAM) üyesi olan Aras'ın, bazı şiirleri türkü olarak bestelenir. Şiirleri İspanyolca, Katalanca ve Almancaya çevrilen şair, bir yıl boyunca Canaz İnternet Televizyonu'nda Şiir Saati programının yapım ve sunumunu üstlenmiştir.

¹⁰ A.g.e., s.21-22.

¹¹ Turan, Fatma Ahsen, *Sazın ve Sözün Sultanları V*, Gazi Kitabevi, Ankara, 2011.

¹² Ozan Bahçivan ve Bekir Karadeniz, *Doğulu Ozanlar*, Karamavi Yayınları, 2010.

İKİNCİ BÖLÜM

FATMA ARAS'IN ESERLERİ VE ESERLERİNİN İNCELENMESİ

II.A. Şiirleri

II.A.1 Şiir Görüşü

Çocukluğundan itibaren Doğu kültürü içinde, halk şiiri, masal, türkü ile yoğrularak büyüyen Aras, onunla *maya tutar*¹³. Aras'ın yıllarca hiçbir şiir çevresinde bulunmaması, şiir bilgisinden ve çağdaş şiirden yoksun kalması, şiirini kendi dünyası içinde şekillendirir. Aras'ın dünyasında Karacaoğlan, Hacı Bektaş-ı Veli, Pir Sultan Abdal gibi geçmiş yüzyılların büyük şairleri, onların hayat görüşleri içine işler ve ona yol gösterir.

Şiiri her zaman kendine bir dost gören Aras, yaşadığı zorlukları şiirle nasıl atlattığını ve şiirin onun hayatında nasıl bir yeri olduğunu şu şekilde anlatır: “... *Anasız, babasız sabahlara hıçkırduğumda, sözlerimi duygularla tetikleyip yorgan ettin üstüme. Kanımda orman yanarken gezginliğimle avuttun. Özle kabuk gibiydik hayatın akışında...*

... Ama hep yazdıklarımı saklamamı öğütleyen bir korkum vardı. ... Azalan yanlarım azaldıkça azaldı, ben büyürken içimde bir korku yumağıyla büyüyordum. Her defasında doğduğum coğrafyanın en korkunç baskın yanlarını hatırlayıp seninle gizli gizli dertleştirdim ve içimdeki oyukta, gençliğimin sen olan sevdasını sakladım. Benim ömür yoldaşım, yasaklı bir dünyayla benim aramda bir zamanlar sır kaldın.”¹⁴

Yüzyıllardır erkek egemen toplumlar, kadını toplumsal hayattan dışlayarak; ona sadece evde oturan, örgü ören, temizlik yapan, kocasına ve çocuklarına bakan bir ‘görevli’ olarak bakar. Bu ataerkil baskının daha yoğun olarak hissedildiği küçük yerleşim bölgelerinde, birtakım yazılı olmayan kurallar, bireylerce yürürlüğe girer. Töre, kadına yaşamı kısıtlayıp belli değerler biçerken, erkeğin her yaptığını olağan görür. Günümüzde kadınların eğitim seviyesinin artması ve ekonomik hayata dahil olması, seslerini çıkarabilecekleri bir ortam oluşmasına sebep olmuştur. Daha çocuk

¹³ Aras, Mühür Kitaplığı, s. 48.

¹⁴ A.g.e., s. 47-48.

yaşlardayken ‘Şiir erkek işi’ diye koşullandırılarak engellenen Fatma Aras, yıllar sonra boyun eğmeyerek şiirlerine bir yol açar: “*Erkek egemen sistemin baskısı kadının sanatsal süreçlere katılımını ne kadar engellerse engellesin, bu ataerkil anlayış tarihten silinmeye mahkum. Çünkü biz kadınlar insanlığın yarısını oluşturuyoruz. Kadın şairlerimiz, artık o baskılara kalemiyle cevap verebiliyor.*”¹⁵

“Toplumun insanın olmadığı şiir, şiir değildir” diyen Aras; toplumun, bireyi dönüştürdüğü hâli şiirlerine yansıtır. Toplumsal duyarlığı ağır basan Aras, sadece Türkiye’de değil dünyada yaşanan siyasi ve sosyal sorunları da şiirlerinde işler. Kadına şiddetten savaşa, çocuk gelinlerden bireyin yalnızlaşmasına, terör olaylarından aşka kadar tüm konular onun şiirinde bir harman olarak işlenir.

Şiiri bir koruma kalkanı ve dünyadaki kötülöklere karşı bir refleks olarak gören Aras, “*İnsan yanımızı azaltanlara karşı itirazımı, şiirle dışa vurabiliyorum*”¹⁶ der. Şiiri yeniden varolma şekli olarak niteler. *İçindeki öfkeyi farklı bir dille haykırabildiği* şiir için, okuyana bir mesaj vermesi gerektiğini düşünür. Yaşadığı coğrafyada kadının adının olmaması, onu bu çığlığı atmaya mecbur bırakmıştır. Bu çığlık, sesini çıkaramayan tüm kadınların çığlığıdır.

Şairin, her dönemde çağına tanıklık etmesi gerektiğine inanır. Toplumsal duyarlığı güçlü olan ve şiirin, toplumun bir aynası olduğunu söyleyen Aras, şiirinin konularını hayat gibi birbirinden ayırmadan işler. Bu bakımdan Aras’ın şiiri, toplumsal veya bireysel diye ayrılmaz. Şiirini hayat gibi, tezatlarla birlikte kurar; sessizliği ve çığlığı, geceyi ve gündüzü, hüznü ve mutluluğu, ölümü ve doğumu birlikte ele alır. Şairlerin her çağda, toplumsal sorunları işledikleri için iktidarların gazabına uğradığını hatırlatan Aras, şairin görevinin bu olduğunu söyler.

Her şiirin ideolojik bir içerik taşıdığını düşünür; yazılan bir şiirin geçmiş ile gelecek arasında bir köprü işlevini üstlendiğini dile getirir. Azerbaycanlı şair Ali Ekber Sabir’in, Nazım Hikmet’in şiirlerinin günümüzde hâlâ geçerliliğini ve güncelliğini korumasını, bu tanıklığa bağlar.

İlk şiirlerini, aşına olduğu hece ölçüsüyle yazan ve yayımlayan Fatma Aras, Ozan Şerafettin Hansu’nun önerisiyle Aras’ı mahlas olarak kullanmaya başlar.

Veysel Çolak atölyesi ile birlikte şiir bilgisine, çağdaş şairlere, yeni tekniklere ulaşır. Daha küçük yaşlarda yazmaya başladığı hece şiirini, Çolak da destekler. Hece ölçüsü kullanmasına rağmen imgelerinin güçlü ve yenilikçi olduğunu söyler. Girdiği

¹⁵ Zengin, Seçkin, *Seçkince Söyleşiler-3*, Şiiri Özlüyorum Kitaplığı, İstanbul, 2019, s.57.

¹⁶ Zengin, 2019, s.56.

yeni çevrenin ve geniş şiir dünyasını görmenin etkisiyle halk şiirinin belli kalıp ve imgelerinin şiirin alanını kısıtladığını fark eder. Yeni bir şiir denemesi içine girer. Kendini çağdaş şairlerin yanında bir trene binmiş kaçak yolcu gibi hissettiğini ifade eden Aras, onların arasına girmek için yeni bir bilet almaya çalışır. Bu değişim, Aras'ın şiiri için ikinci dönüm noktası niteliği taşır. Zira halk şiiri, türküsü, hikâyesi ve ağzı içinde büyümüş ve bunu özümsemiş olan Aras, şiirin hiç bilmediği bir yanına girmeye çalışır. Çolak'ın “Her şiir, öncekine ihtilâl” dizesinden etkilenen Aras, serbest şiire geçerken kendisine bunu dayanak alır. Çolak ile tanışmadan önce özel hayatından önemli kararlar alan ve yenilikler yapan Aras'ın bu geçişi ona yeni temalar ve imgeler kazandırır. Bu süreçte Turgut Uyar, Cemal Süreya ve Veysel Çolak şiirlerini yanbaşıdan hiç ayırmadığını dile getirir. Nitekim şairin duygu dünyasına yakın olan bu şairlerin etkisi, şiirlerinde az da olsa hissedilir.

Günümüz şiiri için “İmgeye boğuldu, anlaşılmıyor” yorumlarına karşılık, halkın anlayacağı şiirin zaten geçmiş yüzyıllarda Karacaoğlanlar tarafından yazıldığını söyleyen Aras; sanatı günün getirilerine göre şekillendirmek gerektiğini savunur. Halk şiirinden yetişen ancak kullanılan uyakların, imgelerin belli bir kalıpta sıkışıp kaldığını ve şiiri genişletmediğini düşünen Fatma Aras, serbest şiire geçerek bu kalıplardan sıyrılmaya çalışır. Ancak arada yine heceyle şiir yazmaya devam eder. Nitekim şairin doğduğu ve yetiştiği topluma bağı, serbest şiirlerinde dahi hissedilir.

Türkiye’de şiir okurunun az olmasında, yeni şairlerin bile birbirlerini değil, dergilerde sadece kendilerini okumalarından kaynaklandığını söyler. Şiir yazan çok kişi olduğunu ancak az kişinin şiir okuduğunu dile getiren Aras, son yıllarda kadın şairlerin arttığını belirtir.

Şiirde ilhamı, “ilk an” olarak tanımlayan Aras, şiirin geliştirilebilirliğine inanır. İlk dizeyi, yaşamın herhangi bir anının ortaya çıkardığını dile getiren şair, daha sonrasında dil işçiliğinin başladığını söyler. İlk esini özgün ve estetik bir ürüne dönüştürebilmek için şiir bilgisinin ve çalışmanın gerekli olduğunu düşünür.

Aras'ın şiirinde yoğun basan imgelerin başında “çocuk” gelir. Tüm kitaplarında çocuğu ön plana çıkaran Aras, çocukluğundan ve geçmişinden şiirini besler. Nitekim, içindeki şiir tohumunu da o zamanlarda eker.

II.A.2.Şiir Kitapları

Fatma Aras; *Saklıyım, Göğü Azalan Kuşlar, Ağrılı Beklemeler, Söz ve Hançer, İkiz Acılar* olmak üzere 5 şiir kitabı yayımlar. Söz konusu beş kitap içerisinde 250 şiir bulunur.

II.A.2.a. Saklıyım

Fatma Aras'ın ilk kitabı olan *Saklıyım*, Aralık 2008'de Etki/Dize Yayınları tarafından basılır. Tamamı hece vezni ile yazılan bu kitabında elli sekiz şiir yer alır. *Saklıyım*'ın neredeyse tamamı, Aras'ın anı ve öykülerinde de anlattığı, kavuşamadığı çocukluk aşkına ithafen yazılan şiirleri içerir. Aşk temasının en yoğun olduğu bu kitabı, diğer şiir kitaplarından ayıran bir diğer özellik de siyasi içeriğin görülmemesi olur. Bunun yanı sıra ailesine yazdığı şiirler de mevcuttur.

Hece vezniyle yazdığı şiirlerinde Aras mahlasını kullanan şair, tevriye sanatını da sıklıkla kullanır. *Saklıyım*'da söz sanatlarından çokça yararlanan şair; halk deyişleri, ağız özellikleri ve atasözlerini de kullanarak dilde samimiyet yaratmaya çalışmış, halk şiirinin özelliklerini yansıtır.

Olumsuz bir havanın hüküm sürdüğü kitap, genel olarak bir aşk temasına yoğunlaşırken; kadının toplumdaki yerine değinerek, özgürlüğünün kısıtlanması ve sevginin yaşatılmamasıyla da toplumsal sorunlara yönelir.

II.A.2.b. Göğü Azalan Kuşlar

Mart 2012 tarihinde yayımlanan *Göğü Azalan Kuşlar*, Aras'ın serbest şiirlerini yayımladığı ilk kitabıdır. Veysel Çolak'ın, "*Her şiir, öncekine ihtilâl*" dizesinden yola çıkan Aras'ın dört yıllık çalışması, Etki/Dize Yayınları'ndan çıkar. Kitapta kırk üç şiir yer alır. Kitap, Veysel Çolak'ın bir şiiri ile açılır. Aras'ın şiiri, bu kitap ile birlikte hem içerik hem de biçim yönünden değişir. *Göğü Azalan Kuşlar* için, "Bireysel ve toplumsal azalmanın şiiridir" diyen Aras, bu iki ana temayı da kullanır. Ahmet Günbaş da kitabı, "Şiiri azalan insanlar gibi algılamalı Aras'taki gök sancısını"¹⁷ diye yorumlar.

¹⁷ Günbaş, Ahmet, *Göğü Azalan Kuşlar*, Şiirden Şiire, Mart-Nisan 2013, s. 17.

Aşk, Aras'ın şiirinde *Saklıyım*'dan sonra yoğunluğunu yitirir. Yalnızlık ve yabancılaşma temalarının altında ilerleyen kitap, toplum-birey kavramlarını iç içe işler. Yoksulluk, terör, kadın sorunları, yalnızlık, yabancılaşma, umutsuzluk bu kitap ile birlikte Aras'ın şiirine yerleşir.

Göğü Azalan Kuşlar ile birlikte, şairin en çok kullandığı imge olan “çocuk”u öne çıkarmaktadır. Salt renkleri kullanmak yerine, bunu doğa aracılığıyla yapar. Umutsuz bir tablonun hâkim olduğu kitap, şairin karşıt duygular kullanımından kaynaklı olarak umutlu bir havaya da bürünür. Doğadan beslenen şair; geçmişi, hüznü ve karamsarlığı yansıtan bulut, rüzgâr, yağmur gibi simgelere sıklıkla yer verir. Bir başkaldırış gösteren Aras, ses duyusunu ön planda tutar.

Aras, *Göğü Azalan Kuşlar* adlı kitabıyla, 2012 Homeros Edebiyat Ödülleri Metin Eloğlu Şiir Yarışmasında üçüncülük ödülüne hak kazanır.

II.A.2.c. Ağrılı Beklemeler

Şairin anne ve babasına ithaf ettiği Ağrılı Beklemeler, Ekim 2015'te Etki/Dize Yayınları tarafından yayımlanır. Buradaki şiirler daha çok memleket, geçmişe ve aileye özlem ve dönüşten beslenir. Ağrı ve İğdir, kitapta büyük bir yer tutar. Bununla birlikte “çocuk” imgesi yine ön planda durur. Sesin yanında, koku duyusu da hatıraları anımsatması açısından sıklıkla kullanılır. Aras, *Ağrılı Beklemeler*'de, *Göğü Azalan Kuşlar*'da olduğu gibi, bireysel ve toplumsal yozlaşmanın şiirini yazar. “*Bir yankıdır Ağrı'dan kalkan duman*” diyerek kitaba bir isyan dizesiyle başlayıp; “*Fatmaaa dedim, sesime yerleşti bıçak*” dizesiyle çığlığa ulaşır.

Altmış bir şiirin yer aldığı kitapta; “gece, karanlık, sokaklar, düşler, zaman, ölüm” gibi kelimeler sıklıkla tekrarlanır, bu da şiirindeki mutsuz ve yalnız ortamı yansıtır. Şiirini yine doğa ile renklendiren Aras, çağrışımları çeşitli olan “su” imgesine ağırlık verir. Bunda, yansıtmaya çalıştığı geçmişe özlem duygusunun, hayata karşı yabancılaşmasının etkisi görülür.

II.A.2.ç. Söz ve Hançer

Söz ve Hançer, Ocak 2017'de yine Etki/Dize Yayınları'ndan çıkar. Kitabı kardeşlerine ithaf eden Aras; epigrafi, kitap içerisinde birbirini tamamlayacak şekilde

verir: “*Kalbim söyler söz olur / Gökyüzü ateş olur / Alır giderler seni / Ayrılık hançer olur.*” Bunun yanı sıra Aras, ilk kez şiirlerini bölümlere ayırmaya bu kitapla başlar. Kırk şiirin yer aldığı kitapta Aras, *Göğü Azalan Kuşlar*’dan sonra sürdürdüğü üslubunu ve konularını devam ettirir ancak, kitap içerisindeki birkaç şiirinde hece veznine geri döner. Bunu şiir görüşüyle bağdaştırarak şu dizelerle verir:

*“Topraktan mayalı sesim heceli
Ah! etsem dünyayı alır kar seli
Bizde bir sevda var gören der deli
Fuzuli’den Şehriyar’a yar benim”*¹⁸

Yine doğanın fonda olduğu şiirler yazan Aras, işitme duyusundan yararlanmaya yoğun olarak tekrar döner. Şairin isyanı, bu kitapta daha net hissedilir. “Çocuk” imgesi yine korunur; “ölüm, korku, ayaz, kent, yara, karanlık, yağmur” kelimeleri ile umutsuz hava devam ettirilir. Şiirine hâkim olan zıtlığı da bu kitapta açıklar: “*Gelgitler taşırdı Aras’ı yine*”¹⁹

II.A.2.d. İkiz Acılar

Diğer dört kitabından farklı olarak Kaos Çocuk Parkı Kitap’tan yayımlanan Aras’ın son kitabı İkiz Acılar, Şubat 2019 tarihinde raflarda yerini alır. Toplam 48 şiirinin yer aldığı kitabı şair Veysel Çolak, arka kapakta şöyle yorumlar:

*“Fatma Aras, tıkr tıkr işlediği sanılan toplumsal yaşantının içerdiği kaostan yola çıkarak yazıyor şiirlerini. Yaşamın bütün boyutlarına değiniyor. Acıların çoğul olduğunu görüyor. Bu da onun şiirlerinde ikiz acılar, kardeş acılar olarak somutlaşıyor. Acıların birleştirici gücüne de inanıyor ve bunun anlaşılmasını istiyor daha çok. Öte yandan bireyin kendine yabancılaşması ürkütüyor onu. Her toplumsal öznenin kendi tragedyasına sahip çıkmasını ve bu amaçla eylemli olmasını istiyor. Bütün insanları eşit kılan bir gelecek öneriyor. Bu nedenle dilindeki yabancılık daha bir anlam kazanıyor. Verili olanın dışında kalabilen bir alanda toplanmaya çağıran şiirler onun yazdıkları.”*²⁰

¹⁸ Aras, Fatma, *Söz ve Hançer*, Etki/Dize Yayınları, İzmir, 2017, s.50

¹⁹ A.g.e., s. 56

²⁰ Aras, Fatma, *İkiz Acılar*, Kaos Çocuk Parkı Kitap, Ankara, 2019, Arka Kapak Yazısı.

Aras, “çocuk” imgesinin yoğun kullanımını *İkiz Acılar*’da da devam ettirir. Bunun yanı sıra yine geçmişe tutunan şair; “ölüm, anı, gece, korku, karanlık” gibi kelimeleri sıklıkla tekrarlayarak kitabının bütününe sinen duyguyu pekiştirir.

II.A.3.Şiirlerinin Tematik Olarak İncelenmesi

II.A.3.a. Sevgi

Tüm duygular bireysel, aynı zamanda da evrenseldir. Buna rağmen ortak paydada buluşulup tanımı herkes tarafından kabul edilebilen duygular vardır ki bunlar bile yine tartışmaya açılabilir; aileye, doğaya, doğadaki canlılara, memlekete, yiyeceklere, aktivitelere duyulan sevgi... Yüzyıllardır herkesin üzerine düşündüğü/yazdığı/konuştuğu ancak hiç kimsenin tanımlayamadığı bir duygu vardır ki adına aşk denilmekte ve elbette ki her şairin dünyasında farklı şekilde kendini ifade göstermektedir.

Aras’ın şiirleri, sevgi teması içinde üç başlık altında incelenecektir.

II.A.3.a.1. Aşk

Yüzyıllardır ne bilim insanlarının ne de âlimlerin çözemediği ve üzerinde durmaksızın tartıştığı aşk; hâlâ açıkça ifade edilemediği ve utanılacak bir şey/ bir zayıflık olarak görüldüğü günümüze nazaran, insan varoluşunun anlatıldığı hikâyelere dahi bu duygunun getirileriyle konu olmaktadır.

Fatma Aras’a göre aşk, yüzyıllar öncesinden yakın geçmişimize kadar gelen dönemde yaşanan; naif, çekingen, saygı dolu, heyecanlı, uğruna ölünebilecek bir duygu olarak şiirlerinde tezahür etmektedir. Elbette yine de aşk tanımlanamazdır:

“Ben seni susarken tanım yanyor”²¹

Daha ortaokul yıllarında aşkla tanışan ve engellenen şair, geçmişini geçmişte öğrendiği dil ile aktarmaya çalışmaktadır. İlk aşkını yaşamaması engellenen ve bunu kalbinden hiç atamayan Aras, *Saklıyım*’daki aşk şiirlerini ona yazdığını söylemektedir. Bu yüzden kitaptaki şiirler yaşanmamış bir aşka sitem niteliği taşımaktadır.

²¹A.g.e., s. 56.

Aras; Leyla ile Mecnun'un, Kerem ile Aslı'nın, Karacaoğlan'ın Elif'e olan aşkını samimi ve gerçekçi atfetmektedir. Küçükken köylerine gelen masalcılardan dinlediği bu hikâyeler, onun imge ve duygu dünyasını, onların hayata bakış açısıyla oluşturmaktadır. Karacaoğlan'a yazdığı bir mektupta, "... ben ölümüne sevmeleri seviyorum; bundan dolayı yüreğimin dağılmayışını senin gibi gerçek sevenlerin yüreğine borçluyum"²² diyerek aşka bakışını anlatmaktadır. Nitekim ilk kitabı *Saklım*'daki şiirlerini, hem içerik hem de biçim yönüyle halk edebiyatı unsurlarını kullanarak yazan Aras; bu edebi dönemin kesin kurallarıyla değil, onu günümüze uyarlayarak ve biraz da ona öykünmekle yetinerek yazmaktadır.

Mahlas kültürünü kullanan Aras, ilk kitabında aşk temasını daha çok ayrılık ve acı üzerine kurmaktadır:

*"Fatmayım Arasım kime ne deyim
Tarumar perişan sefil haldeyim."*²³

Aşkını bir halk ozanı gibi işleyen Fatma Aras,

*"Haberler yollayın ölümüm duysun
Mezarda üstüme o toprak koysun
Kapansın gözlerim muradım doysun*

Zamansız kuruyan güle dönmüşüm" dördlüğü ile, *Saklım*'ın ilk şiirinde bunu göstermektedir. Bu, sevgili nasıl gelirse/sevgiliden ne gelirse kabulümdür düşüncesinin açık bir ifadesidir. Türk gelenekleri gereği, cenaze namazından sonra tabuta omuz vermek ve mevta kabre yerleştirildikten sonra üzerine toprak atmak, ölen kişiye karşı son bir görev ve değer niteliğindedir. *'Mezarda üstüme o toprak koysun'* diyen Aras, bu son vefa göstergesinin önemine değinmektedir. Bunu bir başka şiirinde kendisi de ifade etmektedir:

*"Bu erken ölümün suçlusu sensin
Beni koy mezara acılar dinsicin
Elinle toprak at kokun da sinsin
Bu bana son görev öldü de gitsin"*²⁴

Şair aşk için ölmeyi, ölene kadar beklemeyi, beklerken çekilen acıdan gocunmamayı seçmektedir. Gerçek olanın sonuna kadar beklemek, bazen isyan etse de *yarım asır dert çekmek*²⁵ olduğuna inanmaktadır:

²² Aras, Mühür Kitaplığı, s. 16.

²³ Aras, Fatma, *Saklım*, Etki/Dize Yayınları, İzmir, 2008, s. 7.

²⁴ A.g.e., s.20

*“Elliye geçiyor çoktandır yaşım
Karanlık yuvamda pişmiyor aşım
Neredesin ey can ömür bitiyor”²⁶*

Özlem, geçmişin de geleceğin de şimdi olmasını ister. ²⁷ Ayrılığın ve özlemin sabrı tükettiği noktalarda Aras, ‘*Bir gonca gül gibi solacak mıyım?*’²⁸ diye sormakta ancak isyan etmek yerine duaya sığınmaktadır: “*Benim de yüzümü güldür Allah’ım.*” Lakin şairin gönlü, *gonca bir gül gibi açmadan solar*. Fatma Aras, böylece sitemini gönlüne çevirmektedir:

*“Acıyla yoğrulup gerçeği buldun
Umudu sonunda kırdın mı gönlü?”²⁹*

Anılar, bir insanın belleğidir çünkü yaşananlardan geriye kalan, bizim kaydettiklerimizdir. Özlemin ise *en çok önem verdiği, dündür* ³⁰ yani anılardır. Aras da şiirinde geçmişinden ve anılarından beslenmektedir. Bu tüm temalarda yoğun olarak görüldüğü gibi, aşk temasında da geçerlidir.

Geçmiş unutulmaya başlasa dahi parça parça olup etrafa dağılan mutlu bir aşktan geriye kalanlar, yeni bir aşkın üzerine dökülebilir ve bir şeyin başlangıcı olabilmektedir. Aras, *Göğü Azalan Kuşlar* ile birlikte anılara daha çok gömülmektedir.

Beklemek yalnızca durağan bir eylem değildir. Beklerken harekete geçmek, hareket halinde beklemek de mümkündür:

*“Günlerdir bu şehre geldim geleli
Arıyor gözlerim nerelerdesin
Geçtiğim caddeler sana sevgili
Sanadır sözlerim nerelerdesin”³¹*

Beklemek, beklenti yaratmaktadır:

*“Yükümün darası ruhumda ağır
Gecenin ayazı üstüme yağır
Derim ki kendime çık şöyle bağır
Duyrsa belki sese gelir beklenen”³²*

²⁵ A.g.e., s.40.

²⁶ A.g.e., s. 19.

²⁷ Aruoba, Oruç, *Uzak*, Metis Yayınları, İstanbul, 2010 (6. Baskı), s. 68.

²⁸ Aras, 2008, s. 52.

²⁹ A.g.e., s. 60.

³⁰ Aruoba, 2010, s. 62.

³¹ Aras, 2008, s. 33.

Bekleme sabrını gösteren bir aşık, sevdiğinin her şeye rağmen mutlu olmasını da istemektedir:

*“Anladım ellere kayan meyilin var
Yeter ki mutlu ol sen oralarda”*³³

Beklemek, ne kadar acı verse de aşık bundan vazgeçmeye gönüllü olmamaktadır:

*“Beklemek: can evinde cam kırığı”*³⁴

Beklemek sabır işidir. Aras, sabra ve yeni başlangıçlara inanmaktadır:

*“Nevruz ateşi ocakta
Ben sende uyanayım”*³⁵

Vuslat düşüncesi, bekleyenin sabrını ve umudunu artırmaktadır. Her ne kadar sevgilinin gelmeyeceğine inanılsa dahi, söylenmeyen küçük bir umut vardır:

*“Vuslata ermeyi bir de başarsam
Karanlık gönlüme dost olur benim”*³⁶

Umudun ölmeyeceğini anlatan Aras,

*“Bir dağ diğerine yaslanır bir yağmur çıkar gelir
Isınırız bir bulutun içinde*

*Çoğalır ellerimiz”*³⁷ dizelerinde ayrılıkla başlayan ve hüznü yağdıran yağmurdan, yeni bir sığınak bularak kurtulmaktadır.

*“İnsan yaşadığı yere benzer / O yerin suyuna, o yerin toprağına benzer”*³⁸; Aras’ın duygu temelini de bu durum oluşturmaktadır. Memleketine sevgisini gerek şiirlerinde gerekse mektuplarında hissettiren Aras’ın aşka bakış açısında da masalcıların geldiği bir köyde büyümüş olmasının etkisi vardır. Nitekim kendi memleketinin aşıklarını da şiirlerinde anmaktadır: *“Sevdamız türkü oldu kavallara ve söze.”*³⁹

Aras Nehri üzerine sayısız hikâye anlatılmakta, sayısız efsane söylenmektedir. Soyadını Aras Nehri’nden alan ve bunu şiirlerinde kullanan şair, birçok farklı efsaneye telmih yapmaktadır:

“Her gece gönlüme gamlar bürünür

³² A.g.e., s. 38.

³³ A.g.e., s. 23.

³⁴ Aras, Fatma, *Ağrılı Beklemeler*, Etki/Dize Yayınları, İzmir, 2015, s. 11.

³⁵ Aras, 2012, s. 28.

³⁶ A.g.e., s. 37.

³⁷ Aras, 2012, s. 18.

³⁸ Cansever, Edip, *Sonrası Kalır I*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2017 (15. Baskı), s. 616.

³⁹ Aras, 2008, s. 9.

*Kalbimi yararsan gözle görünür
Aras'ın bahtı mı böyle sürünür
Korkudan tutuştu can eteklerim*⁴⁰

Türkiye, Azerbaycan, Ermenistan ve İran'ın içinden geçen Aras Nehri, Ermenistan ile Türkiye sınırını belirlemektedir. Bu yalnızca siyasi bir sınır olmakla kalmamış; aşıkları, aileleri, dostları birbirinden ayırdığı için *suçlu* bir sınır olarak bölge insanların akıllarında varolmaktadır. *Sınırın çizilmesinden sonra insanların birbirini görmek için nehri yüzerek geçmeleri*⁴¹, şairin çocuk usunda *yalnızca nehir değil, devasal bir yara imgesi* olmaktadır. Yukarıdaki şiirde de kalbi yarmak, yani ortadan ikiye bölmek ile Aras nehrinin insanları ayırması arasında bir bağlantı kurulmaktadır. Şair, çocukluğunda tanık olduğu hikâyeleri hatırlayarak, yaşadığı aşk acısını –nitekim bunu bir mahlas olarak da kullanmaktadır- Aras'ın bahtına benzetmektedir. Aras Nehri ile yapılan kişileştirme örnekleri çoğaltılabilmektedir:

*“Aras'ım silemem var olan adı
Bilirsin araya koyamam yâdi*⁴²

*“Bizim zamanımızda, iki yürek arasına giren mesafeler rüzgârla ateş gibiydi. Rüzgâr ya bir ateşi söndürür ya da kül oluncaya kadar alevleri yükseltir; gerçek aşk da böyle bir şeydi. O uzaktaki aşkı düşünmek bile karanlıkta aydınlığı aramak gibi bir umuttu. Ne yazık ki bizim kuşak, bu yaşamın yabancısı olmaya başladı”*⁴³ diyen Aras, *tarihin kül kokulu gülleri* olarak adlandırdığı Kerem ile Aslıları, Leyla ile Mecnunları şiirlerinde anmaktadır. Telmih, *Saklıyım*'daki şiirlerde en çok kullanılan sanatlardan birisidir.

Aşk, hayatı daha olumlu görmeyi sağlamaktadır. Tüm aşıklar kendilerini, dünyayüzünde gelmiş geçmiş en ünlü aşıklarla karşılaştırır:

*“Ne o Kerem ne de şimdi ben Aslı”*⁴⁴

O yüzdendir ki aşıklar, zaman geçtikten ve sevdiğinin yanlıklarını gördükten sonra; gözünün kör olduğunu, böyle bir insan olduğunu bilemediğini söylemektedir. Bu yüzdendir ki gerçekleri görmeye başladığında şair, *“Fatma'yım Aras'ım buydum o gece”* demektedir.

⁴⁰ A.g.e., s. 14.

⁴¹ Aras, Mühür Kitaplığı, s. 24.

⁴² Aras, 2008, s. 18.

⁴³ Aras, Mühür Kitaplığı, s. 16.

⁴⁴ Aras, 2008, s. 59.

Aras; aşk yüzünden içe kapanışı, güveni ve aidiyeti yitirmeyi işlemektedir. Nitekim daha sonraki kitaplarında daha yoğun olarak görülen yalnızlaşma ve yabancılaşma temalarının *Saklıyım*'daki karşılığı bu olmaktadır:

*“Geçiyor mevsimler erimez karlar
Yine bu baharda yol açamadım
Uzaktan uzağa bir yıldız parlar
Benimdir diyerek kol açamadım”*⁴⁵

İnsanlardan beklediği desteği görememek, aşkını ortaya koyacak gücü bulamamak Aras'ta,

*“Göklere yükseldi feryadım ünüm
Karmaşık yollarda yitirdim yönüm
Ya güneş doğmazsa görmezsem önüm
Korkudan tuttuğu can eteklerim ”*⁴⁶

dizelerinde olduğu gibi gelecekte korkan bir profil oluşturmaktadır. Şair, mutlu olmaktan bile korkmaktadır:

*“Güzellikler sarmış ki aman hüznün sarmasın
Örtelim yıldızları nazarları değmesin
Yalvardım yeni güne yüreğimi yarmasın
Dik tuttuğum başımı Tanrım yere eğmesin”*⁴⁷

Tüm bunların tersine, sevgiliden destek gördüğünde ise tüm dünyayı karşısına alabilecek coşkunuğa erişmektedir:

*“İsterse büyükler minnet eylesin
Yüzüme olmadık laflar söylesin
Sevmişim bir kere Aras neylesin
Söz eden dilleri kınarım ömrüm”*⁴⁸

Art arda verilen bu örneklerden yola çıkarak; Aras'ın şiirinde işlenişinin de aşk duygusu gibi çelişkili, bir an coşkun bir mutlulukta bir an da yoğun bir karamsarlıkta seyrettiği görülmektedir.

Doğanın halleri, aşkın hüznünü, umudunu, mutsuzluğunu hissettirmekte ve şairler de genellikle bundan yararlanmaktadır. Fatma Aras da şiirlerinde doğanın bu lütfunu fazlasıyla kullanmaktadır:

“Buluttan hırkayı giydi havalar

⁴⁵ A.g.e., s. 13.

⁴⁶ A.g.e., s. 14.

⁴⁷ A.g.e., s. 12.

⁴⁸ A.g.e., s. 16.

Zamansız hazanlar bahar kovalar

Sarıya boyandı bütün ovalar

*Goncalar içinde gül açamadım*⁴⁹

*Suyla temas her zaman bir yeniden doğumu içermektedir.*⁵⁰ Eliade'e göre suya dalma, varoluştan önceki öze yönelmeyi simgelemektedir. Günümüz ilişkilerinin yavan ve bencilce olduğunu düşünen şair,

“Sığlarda dalınmaz dibi görünür

Ben yunusum derin sular severim” dizelerinde; hayatın içini doldurmak, yüzeysel ilişkilerden uzak durmak gerektiğini anlatmaktadır.

Sevgiliyi bir gemiye benzeten –ki gemi, beklemeyi çağrıştırır- şair, onu *uyku denizlerinde batırmak*⁵¹, yani su yüzüne tekrar çıkarılıncaya kadar unutmak istemektedir.

Günümüz aşklarının, dostluklarının, sevgilerinin yavanlığından ve bencilliğinden her fırsatta dem vuran şair de sevgiden beklentisini, asla değişmeyecek bir huyu olduğunu söyleyerek şiirine almaktadır:

*“Sevgide sadakat en güzel huyum”*⁵²

Renkler, bir duyguyu anlatmada yardımcı kavramlardır. Şiirlerinde çoğunlukla karanlığın hâkim olduğu Aras, bir sevgilinin gülüşünden içindeki çocuğu ve renkleri ortaya çıkarmaktadır:

“Sen çocukların gülüşüne sardunya aşılırsın

Gözlerinde atlıkarıncalar taşkın bir umut

*Teninde fesleğenlerin baş döndüren kokusu”*⁵³

Gözlerinde atlıkarıncalar ifadesini kullanan şair, masum bir umudu, sevinci ve sevgiyi somutlaştırmaktadır.

Romantizm algısı içinde klişeleşmiş durumlar süregelmektedir. Yağmurda ıslanmak genellikle romantik bir durum olarak düşünülse dahi bir süre sonra insanlarda ısınılacak bir yerin hayali akıldan çıkmamaktadır. Şair, *Islanmak bir bulutun içinde* adını verdiği şiirini, *“Isınırız bir bulutun içinde”* diyerek sona erdirmektedir.

⁴⁹ A.g.e., s. 13.

⁵⁰ Eliade, Mircea, *İmgeler ve Simgeler*, Doğu Batı Yayınları, İstanbul, 2017, s. 171.

⁵¹ Aras, 2008, s. 62.

⁵² Aras, 2017, s. 40.

⁵³ Aras, 2012, s. 17.

Olumlu kalıplaşmış sözcükler, Aras'ın ona acı çektiren aşk dünyasında olumsuz bir imge yaratmaktadır. Herkesin karnında kelebekler uçuşturan, çiçekler açtıran aşk, onda *dikenli çiçek*⁵⁴ olmaktadır.

Şair, sabit bir duygu düzleminde kalmadan şiirlerini ilerletmektedir. *Karnında dikenli çiçekler* açan şairin, bir sonraki şiirde sevgilinin gelişiyile –ilkyazın gelişini temsil eden- *karnına cemre düşmektedir*. Şiirin bütünündeki tüm naif ve umutlu havaya rağmen isminin *Buruk* olması, şairin melankolik havasını yansıtmaktadır. Denilebilir ki şairin şiire bakışında da *iki ucu bileyleyen bir sebep* vardır ve ancak *kınında susmaktadır*.

Çocukluk, insanın en masum, renkli ve hareketli çağıdır. Aras'ın şiirinde hem sevgili hem de aşk çocuğa ve çocukluğa benzetilmektedir. Aras'ın tek gerçek aşkının çocukluğunda kalmış olması da bunda etkilidir. Bu, grinin yoğun olduğu şiirlere bir renk getirmesi bakımından önemlidir.

Küçük yerde büyümenin etkisi, Aras'ın düşünce dünyasını şekillendirmektedir. Bu bazen bir içe kapanışa bazen de bir başkaldırıya örnek olmaktadır:

*“Kırbacı bulut indiren eller değil
İçimizdeki el sesidir korkutan”*⁵⁵

Aşkın genellikle gizlenmek zorunda bırakıldığı zira herkesin herkesi tanıdığı küçük yerlerde; *“Varsın dilleriniz uzansın dağlı duygularıma”*⁵⁶ diyen şairin sesi önemlidir.

İçe dönüşlerini ve yalnızlığını aşk teması ile birleştiren, *düşleri geceden koyu* olan şair; anılarla yaşamaktadır. Onları o kadar önemser ki yıpratmadan hatırlar, eskitmez. Ancak hatıralarla dolu zamanların sonu hep bellidir:

*“Özgürlüğü çalınmış kırılan sabahları, hiçlenmiş sabahlar”*⁵⁷

Halk şiiri unsurlarından modern şiir denemelerine geçen şair; feyzaldıklarını unutmamaktadır. O şairleri anmaya, onlardan yararlanmaya devam etmektedir. Karacaoğlan için, *“Senin şiirlerin benim için bir bıçaktı ve o şiirlerle içimi, gizimi deştim”*⁵⁸ diyen Aras; sözünün bittiği yerde ona sığınmaktadır:

“Yokluğunu hissettiren bir anda

⁵⁴ A.g.e., s. 19.

⁵⁵ A.g.e., s. 26.

⁵⁶ A.g.e., s. 22.

⁵⁷ A.g.e., s. 30.

⁵⁸ Aras, Mühür Kitaplığı, s. 13.

Köroğlu'ndan ses alayım

Lâl kesilen dilime"⁵⁹

Yıllarca sessiz bırakılan şair, sessizliğine hep bir ses aramaktadır:

"Konuk ediyorum zamana gücü geçen anları

Çocukluğum zaten hep sessizlik"⁶⁰

Onu susturan topluma, insana karşı hep konuşmak, sesini duyurmak istemektedir. Bu da şiirinde her temanın içinde yoğun bir şekilde görülmektedir.

Bazen sesini başka şekillerde, başka duyularda yükseltmektedir:

"Biriktirdiğim anlam

Gözlerime yığılır

Aşerir dudağım yıkılır sesim"⁶¹

Bazen ise ses, isyandan çok bir sitem, özlem olmaktadır:

"Sese düşen vapur da hep geçmişe varıyor

Dilini diktiği ağız sözleri kırağı"⁶²

Rüzgâr; yakınları uzak etmekte, sesleri getirmekte, sesleri dağıtmaktadır. Şairin şiirinde önemli bir imgedir. Geçmişten gelen sesler ve acılar, bir rüzgâr esmişçesine birbirine geçerek aklı yormaktadır:

"Sahipsiz sesler ve

İç içe genişleyen acılar

...

Odasında deli rüzgâr"⁶³

Şairin aşkı ve acısı, Ağrılı Beklemeler'de de bir çığlık olmaya devam etmektedir. Daha çok uzaklığa ve gurbete yoğunlaşarak geçmişine, anlarına, içine dönmektedir. Çığlığının daha doğarken sesine tutunduğunu söylemektedir:

"Unutmadım, beni dikenli bir odada doğurdular

Çığlığım dünyaya düştü

Duyun işte

Rüzgâr bile fısıldıyor ağrımı"⁶⁴

Nitekim, *anılar sesli bir vuruşmadır.* ⁶⁵ Şiirler bile yerini bir çığlığa bırakmaktadır:

⁵⁹ Aras, 2012, s. 54.

⁶⁰ A.g.e., s. 58.

⁶¹ A.g.e., s. 56.

⁶² A.g.e., s. 57.

⁶³ A.g.e., s. 42.

⁶⁴ Aras, 2015, s. 13

“Bir Nâzım şiiri geçiyor içimden

...

Bir çılgılık alıyor yerini”⁶⁶

Oğuz Tümbaş, *Milliyet*’teki bir yazısında, “Onun şiirlerinde yaşanmamış aşkların şiirlerini yaşamak olası”⁶⁷ demektedir. İlk kitabıyla birlikte yarım kalmışlığı ve bitmeyen sevdaları anlatan Aras, zaman zaman kendine öfke duymaktadır. Nitekim birçok toplumda gençlik sonrası yaşanan aşklar hoş karşılanmamaktadır:

“Ey gül! Kendi mevsiminde aç”⁶⁸

Buna rağmen bu duruma yeni bir umudu çağrıştıran ‘İkinci bahar’ denilmektedir. Şair, kısa bir an öfkelenirse de ömrün son sevdasını dile getirmekten çekinmemektedir:

“...

Bu bir yürek çarpışdır, yaşımı bağışlayın

...

Bir ışığa akış var, yönümü bağışlayın”

Şair, şiirlerinde Şehriyar’a gönderme yapmakta, doğduğu topraklarda geçen Ahmet ile Gülbahar’ın aşkını şiirleştirmekte, romanlardan esinlenmekte, mitolojiye yer vermektedir. *İçimdeki Uğultu* şiirinde, ilk kez İda Dağı’nda sevişen ve burada evlenen Zeus ile Hera’nın aşkını ve yine burada Hera’nın Zeus’a ihanetiyle yaşanan olumsuzluğu bir mit olarak kullanmaktadır:

“Suça düşmesin İda Dağı’nda kar giyinmiş günlerin”⁶⁹

Anadolu’nun bir sesi olarak Yaşar Kemal’e verdiği değer ve Ağrı Dağı Efsanesi, Aras’ın birçok şiirinde kendini göstermektedir:

“Elbet dağa sarılır aşkı yulku olunca

Bunu anlatır gözlerindeki derin mavilik

*Hüznünüzü de dağıtır bir nalın tıkırtısı”*⁷⁰

Fastma Aras’ın son şiir kitabı *Söz ve Hançer*, arka kapak şiiriyle tamamlanan bir epigrafla başlamaktadır:

“Kalbim söyler söz olur

⁶⁵ Cansever, YKY, s. 249.

⁶⁶ A.g.e., s. 15.

⁶⁷ blog.milliyet.com.tr/oguztumbas, 03.09.2009, “Aşk Beni Sana Saklıyor” ya da Fatma Aras’ın Hece Şiirleri.

⁶⁸ Aras, 2015, s. 14.

⁶⁹ A.g.e., s. 24.

⁷⁰ Aras, 2017, s. 10.

*Gökyüzü ateş olur
Alır giderler seni
Ayrılık hançer olur”*

Bu epigrafla birlikte Aras, aşk temasına ve halk edebiyatı unsurlarına tekrar yöneldiğinin de mesajını vermektedir. Bir örnek olarak; Saklım’da geçen Göz Ağlar şiirinin son beşliği, “*Bu kaçınıcı darbe yedin hey gönül*”⁷¹ dizesi “*Dalga vurdu vurgun yedin hey gönül*”⁷² ile değiştirilerek yeni kitapta yer almaktadır. Bunun gibi birçok uyaklı şiir de kitapta mevcuttur.

Epigrafta, aşkın dile getirilmesinin toplum tarafından hoş karşılanmaması ve ‘söz’ olması, sevgilinin gidişiyle ise ayrılığın kalbe (dile) bir hançer gibi batması dile getirilmektedir. Burada birçok halk deyiimi kullanılmıştır. Bu epigraf, aynı zamanda kitabın adını taşıyan şiire de epigraf olabilecek nitelikte bir öz taşımaktadır.

Serbest nazımla yazılan şiir, bir aşktan bireyin yabancılaşmasına giden yolu anlatmaktadır. Yalanlar yüzünden aşka yabancılaşmayı, Şahmeran karakteri üzerinden daha etkili hissettirmektedir:

*“Boşlukta beklemeler, bir ömür gerginliği
Yalan üstüne yalan yüceltti Şahmeran’ı
Tutup götürdüm kendimi, tünelin bir ucuna
Ruhum her şeye yabancı”*⁷³

Yabancılaşmayı olumlamaktadır. Özün öze dönmesinin, bireye verdiği arındırıcı huzurdan bahsetmektedir:

“Bilirim, yağmur yağsa göl sıklmaz”

Kırk sayısı, birçok kültür ve inançta kutsal sayı olarak geçmektedir. Türk halk kültüründe ve İslam inancında da bu sayı, oldukça yaygın olarak halen kullanılmaktadır. Fatma Aras, XIX. yüzyıl terekeme ve Azeri edebiyatının saz ustalarından olan Aşık Elesker’den yaptığı alıntıda; *kırk tas, kırk dua* ile arınacağına inandığı yarasının büyüklüğünü anlatmaktadır:

“Yara değil yaraistan”

Güz, hüznün mevsimidir. Bir divan şairi, halk şairi gibi aşk acısından keyif alan şair, kendisini ‘*Hiçliğini toplayan bir güz delisi*’⁷⁴ olarak nitelemektedir. Buna

⁷¹ Aras, 2008, s. 10.

⁷² Aras, 2017, s. 51.

⁷³ A.g.e., s. 26.

⁷⁴ A.g.e., s. 48.

karşın aşkı için direnmeyi asla bırakmamaktadır. Aras'a göre bir gonca iken patlayıp çiçek açmak, bir başkaldırıdır. Aşk, her koşulda bir çiçek gibi kararlı açabilmektir:

*“Varsın dilleriniz uzasın dağlı duygularıma
O erguvan dalında patlayan öfkeye”⁷⁵*

Şair, tüm kitapları arasında bütünlük oluşturacak tema, duygu ve kelimelerle hareket etmektedir. Bu şairin üslûbunu yaratma çabası olarak görülmektedir.

Dışarıya karşı olan başkaldırı, bazen de sevgiliye isyan olmaktadır:

*“Sus düşen yürekte
Astır kendini gömülsün adın”⁷⁶*

Söz ve Hançer'in 35. sayfasından itibaren uyaklı şiire geçen şair, gerek kullandığı mazmunlar gerekse kahramanlar ile divan şiirindeki acıdan zevk alma durumuna geri dönmektedir:

*“Gül ömrüm vermiştim isterse atsın
Ben ki bir Zühre'yim düşlerim Tahir”⁷⁷*

Doğa, Aras'ın şiirinde, duyguları betimlemek ve düşünsel temeline oturtmak için başvurulan bir kaynaktır. Doğa başlığı altında bu durum daha ayrıntılı bir şekilde ele alınacaktır. Şiirinde tezada önem veren şair; bu gelgitlerle, umut ve umutsuzluk arasında yaşamaktadır. Yaz ayı aydınlığı, ferahlığı ve umudu hissettirmektedir. Kışın gelişi ise karanlığı temsil etmektedir:

*“Renklerden gömlek diktim
Kara sırtımı yaktı”⁷⁸*

Günler kısalmakta, insanlar evlerine kapanmakta, sokaklar ıssızlaşmakta ve herkes kendi hayatını idame savaşına daha çok gömülmektedir. Kış, içe dönüş için en olanaklı mevsimdir. Aras bu karanlık ortamı şiirinde sıklıkla kurmaktadır. Yaz biter, gök kararmaya, kişinin kendine ait göğü ise yine daralmaya başlar; yalnız ve sevdiğinden uzak olan kişi için zorlu günler başlamaktadır. Nitekim, kendi etrafına ördüğü duvarlar, anılarla birlikte sessizce sızıntı vermeye, çatlamaya başlamaktadır:

*“Kurt uludu, ova sustu yaz bitti
Daralmış göğün altında aşksız, dilsiz
Unutmak zor, ölüm kolay
Bu yaşamdan sorgusuz bir armağan!*

⁷⁵ Aras, 2012, s. 22.

⁷⁶ A.g.e., s. 54.

⁷⁷ Aras, 2017, s. 36.

⁷⁸ A.g.e., s. 22.

Dediler: 'Duvarların ağlıyor' döndüm

Şiir ile değiştirdim kendimi ama

Anılara dokunmak akılda kurt sürüsü...’’⁷⁹

Yıllar sonra kavuştuğu ancak kavuşur kavuşmaz yitirdiği çocukluk aşkını bir savrulmuşlukla dile getirmektedir:

“Her adımın başlangıcı bir uzun sürgün’’⁸⁰

Yukarıda örneklendirilen şiirler haricinde Fatma Aras’ın aşk temasına giren şiirler şu şekildedir: *Saklıyım*’daki *Saklıyım, Bir Yürek Bir Akıl, Değmeyin Bana, İşte Can, Küsmeye Bana, Sen Ağlama Göz Nurum, Titreyen Ellerim, Tükettim Ömrümü, Güllüm, Korkusuz Gidiyorum, Kalsam Ölüyorum, Yutarım Sözüm, Gelmedin, Ölmedim Daha, Benim Gibi Sevseydi, Yaman Yağdı Yine Kar, Delip Geçiyor, Nazara Geldik, Ağladın, Unutma, Dün Gece, Vefasız, Aras’ım; Göğü Azalan Kuşlar*’daki *Korku Masalı, Kalabalık Aklımda, Puslu Kapı; Ağrılı Beklemeler*’deki *Tutku da Yanar, Yatak Kıyısı Düşler, L Tipi Aşk, Bir Nefes Ölü Sokakta, Gittin, Yaşamdan İzler, Yas Çılgılığı, Yaşatan, Yüzüne Gömüyorum Tutkumu, Kendimden Gittim; Söz ve Hançer*’deki *Huy, Umutsuzluk, Sen Diye Diye, İstanbul, Düş, Tek Heceli Yar, Onurum, Yasaklı Günler, Özlem; İkiz Acılar*’daki *Kanatan Sunak, Bir Ay Yarım, Bu Buzul Çağ Hepimiz İçin, İnsan Yorgunu, Potkaldaki Sır, Sonrası Fırtına, Aşka Eğri Bakış, Toyluğu Kanatan Gün, Tutku, Fırat Boyu Yas, Yanmak İçin Üflerim Bozkırımı Yeniden, Sürmeli Çukuru, İçinden Sen Geçen Kent, Çiçek Üşüten Kış, İçimi İçime Döktüm.*

II.A.3.a.2. Aile Sevgisi

Türk ve Doğu kültüründe aile; toplumun kutsalı, birliğin sembolü olmaktadır.

Doğduğu ve yetiştiği kültürü özüne sindiren Fatma Aras, ailesine duyduğu sevgiyi ve saygıyı şiirlerinde sıklıkla işlemektedir. Şairin kitaplarında en çok geçen kelimelerin başında ‘anne’ ve ‘çocuk’ vardır. Bunlar çoğu zaman bir imge ve simge olarak kullanılsa da esinini nereden aldığı konusunda fikir vermektedir.

Saklıyım’daki *Gardaş, Ulu Çınarım, Anne, Halil’im, Ey Gelin* isimli şiirlerinde ailesine olan sevgisini, saygısını ve onları oturttuğu yeri göstermektedir.

⁷⁹ A.g.e., s. 21-22.

⁸⁰ Aras, 2012, s. 58.

Yüzyıllarca savaş görmüş, askeri yapılanmada gelişmiş olan Türk toplumu için, askerlik mevhumu önemli ve saygı duyulan bir görevdir. Geçmişten günümüze gelen asker uğurlama ritüellerinin birçoğu bugün de devam etmektedir. Bir halk geleneği de askere giden kişiye şiirler yazmaktır. Aras, askerlik mesleğini yapan yeğeni Halil için bu geleneğe uygun, uyaklı bir şiire *Saklıyım* kitabında yer vermektedir.

Evlat sevgisiyle ilgili birçok farklı atasözü ve deyim mevcuttur. Bunlardan en çok bilineni, evlatlar arasındaki farklılıkları dile getiren ‘*Beş parmağın beşi bir olmaz*’ sözüdür. Eşitlikten yana olduğunu hemen her zaman şiirlerinde dile getiren Aras, bunun babasından ona kaldığını vurgulamaktadır:

“Çocukların sevgisini beş parmağa sığdırmadan
Tek yumruğunu seven babam”⁸¹

Ailesine düşkünlüğünü belli eden şair, “*Güvendiğim dağlar suskun*”⁸² diyerek, anne ve babasının ölümlerinin içine bir *bıçak gibi yerleştğini, görünmez binlerce yara açtığını* söylemektedir.

Anne ve babanın hatırası, çocukluğunun geçtiği eve sinmiştir. Onlar ölseler de hep oradadır:

“*Uzanmış balkona
Toz yutmuş ceviz ağacı
Kökü babam dalı annem
Gözlerime yağıyor izleri*”⁸³

Şair, ailesine karşı da ölümü yalın bir şekilde ele almaktadır. Ölümü bir yokoluş olarak görmemekte, doğa içinde doğal bir süreç olarak algılamaktadır. Şair, sadece, ölene karşı bir özlem duymaktadır. Çınar ağacı, ailede babayı temsil etmektedir. Babanın ölümü ise ağacın gölgesini yitirmesidir. Nitekim, ‘baba çınar ağacı gibidir, meyvesi olmasa da gölgesi yeter.’:

“*Son çekilen fotoğrafta anısı acı babam
Yüzü annemin solan bahçesi
Orada çınar ağaçları artık gölgesiz*”⁸⁴

Kız çocukları, kendilerine ve çevreye farkındalıkları artmaya başladıktan sonra daha çok babaya hayran olmakta ve büyük bir sevgi beslemektedir. Aras’ın

⁸¹ Aras, 2012, s. 9.

⁸² A.g.e., s. 16.

⁸³ A.g.e., s. 55.

⁸⁴ A.g.e., s. 11.

şiiirlerinde de baba sevgisi açıkça kendini belli etmektedir. Şair, *Çocukluğun Sabah Korkusu* şiirinde, bir sabah uyandıığında babanın ölüm haberinin gelmesini anlatmaktadır. Gece çalan telefonların verdiği endişe gibi bu da bir çocuğun bilinçaltına işleyerek her sabaha korku yaratmaktadır:

*“Dağları buluşturuyor bir bir
Çocukluğunda korkutan geceler
Aldatan güzel rüya
Yatağında ıslak bir sabah
Odada annenin acıtan sesi”*⁸⁵

Aras, *Ağrılı Beklemeler* ile *Söz ve Hançer* kitaplarında daha çok anne arketipi üzerine yoğunlaşmaktadır. Anne; bir çocuğun ilk öğretmeni, yol göstericisi, dimdik ayakta duran kadının, sevginin, şefkatin ve gücün temsilidir. Şair de annenin yol göstericiliğine inanmaktadır:

*“Bana bir yol haritasından söz aç
Kendimi bulayım anne”*⁸⁶

Geçmişten gelen korkuları ve acıları atlatabilmek; hayatın zorluklarıyla, çağın kötülükleri ve riyâkarlıklarıyla başa çıkabilmek için anneye sığınmaktadır:

*“Anlat anne, bana anlat
Zorluklarla nasıl didiştğini
Gözlerimi kapatıp tutunayım sesine
Böylece dik kalırım bu kirlili çağ içinde”*

Anne sevgisini yalnızlığa ve korkuya karşı bir kalkan olarak görmektedir:

*“Günler dönüyor, geceler uzak sabaha
Sen sevgini benim soluğumda tut”*

Erkek çocuk, Türk ve Doğu kültüründe, soyun devamı olarak görülmektedir. Fatma Aras da bu düşünce yapısını, kardeşine yazdığı şiirle anlatmaktadır:

*“Atamın anamın her kolusun sen
Neslimiz bir ömür sürsün Batıhan
...
Tarihin sorsalar oğuzdur boyun
Kafkas'tan geliyor Yusuf'lu soyun
Alagöz Dağında kurulsun toyun”*⁸⁷

⁸⁵ A.g.e., s. 15.

⁸⁶ Aras, 2015, s. 29.

İncelenen dizeler dışında Aras'ın aile sevgisi temasına giren *İkiz Acılar* adlı kitabındaki *Ateşe Verilen Poz* şiiri vardır.

II.A.3.a.3. Memleket Sevgisi

İğdir; şairin doğduğu, büyüdüğü, öğrendiği, geliştiği, maya tuttuğu şehirdir. Kent, bellektir. Şair bunu, “Çocukluk şairin anayurdudur” diye tanımlamaktadır. Memleket, aile ve çocukluk, şairde ayrılamaz kavramlardır:

*“Gelmişe, geçmişe şöyle göz ucuyla baksak
Göreceğiz bizi emziren toprağı
İşte o zaman tenimizde sıcaklık
Anne, baba belki kardeş
İçimizde büyüttüğümüz o sevgi
Çıkar ortaya rengiyle”⁸⁸*

Serdar Ünsal, Fatma Aras'ın çıkış noktasını şöyle anlatmaktadır: “İğdir üç ülkeye sınır bir il ve bu ilde yaşayanların çoğunluğu 1915-1920’de Ermeni-Rus zulmünden İran’dan, Ermenistan’dan ve Azerbaycan’dan kaçıp İğdir’a gelip yerleşenlerden oluşur. Hepsinin yüreğinde vatan hasreti vardır. Bu vatan hasreti de insanları ister istemez şair yapmıştır.”⁸⁹

İlk gençlik yıllarında, doğduğu köyünden ayrılp İzmir’e taşınan *kent yorgunu* şair, *yüreğini doğurduğu üç ülke eteğindeki memleketine* özlemine,

“Yolların öldürücü çağrısı sesimi yakan çığlık”⁹⁰ dizesiyle dile getirmektedir.

Aras nehrinin sınırı çizmesinden sonra insanların birbirlerini görmek için nehri yüzerek geçmesinden, annesinin sınırı geçiş hikâyesinden oldukça etkilenen şair, *Sınır Aras'ın Solu* şiirini buna binaendir:

*“Yaz günü nehrin diğer yakası
Buluşur atla umudun suyu”⁹¹*

Umudun ve sevginin hiçbir şeye yenilemeyeceğini anlatan Aras, toprak artık onların olmasa da o topraktaki *halkın kökünün hâlâ diri* olduğunu vurgulamaktadır:

“İşte bu kan serseri ve karanlık

⁸⁷ Aras, 2017, s. 58-59.

⁸⁸ Aras, 2015, s. 34.

⁸⁹ yesiligdir.com, *Babasının Deli Kızı Şair Fatma Aras*, 12.06.2012.

⁹⁰ Aras, 2012, s. 16.

⁹¹ A.g.e., s. 24.

Toprak ölü

Ama bir halkın kökü hâlâ diri”

Zira Aras Nehri'nin suyu, birçok mitte ve halk efsanelerinde ab-ı hayat olarak ölümsüzlüğü temsil eder. Bu yüzden olacak ki şair, köklerin çürümeyeceğine inancını şiirlerinde ve yazılarında dile getirmektedir: “Senin göl haline çevirdiğin topraklar, binlerce göçmen kuşun neşeli bayram yeri idi. Bu halinle bile umutsuzluğa umut olurdun. Bir canlıdan rızkını alırken diğer canlıları besliyordun.”⁹²

Doğup büyüdüğü toprağa saygısını şiirlerinde dile getiren ve ‘*Ağrı dağı, çocukluğum*’, diyen şair, ona şöyle seslenmektedir: “Hani bir söz vardır: Dağlar insanlık tarihinde birçok medeniyete ve yüz akı fikre ‘rahim’ görevi görmüş mekânlardır. Bu, ‘ana karnı’ gibi olan mekânların insanların özündeki sevgiye, barışa, huzura, kardeşlik bağına bir tutkudur. Bu tutkuyla büyüme, bunları beklemek; her bahar toprağı parçalayan çiçekleri gözlemek gibi bir şey! Bundan ötürü ki büyüdüğüm coğrafyayı düşlediğim zaman, çocuk yanıma senin eteklerinde arıyorum... Sen ki o yüce başın karlı iken eteğinde bahar açtın. ... Ses verince ses alırdık zirvene çarpan avazımızdan...”⁹³

Ağrı Dağı'nın kendisinde büyük bir yer tuttuğu şair; aşkı, sevgisini, ailesini, hüznünü, korkularını, mutluluğunu *Ağrı* isimli şiirinde, onunla bağdaştırmaktadır:

“Hasretim doruklarda, tutkundum geçmişime

Ömrümden bir gün alırdım sabırsız

Sevincimle giderdim

Kalbimin gümbürtüsü dalımı döverken

Dönüp dönüp duruyordum gecenin ortasında

Yağmura karışırdım, yürüdüğüm sokakta

Elimde mineli bıçak

Sürmeli çukurunu yüreğime kazırdım

Sancım başlar, ova üstüme gelirdi

Her şeyini kaybetmiş yarı yoksun

*Bende çiçek, bende çağlar kururdu”*⁹⁴

⁹² Aras, Mühür Kitaplığı, s.25. ‘*Aras Nehri’ne*’

⁹³ Aras, Mühür Kitaplığı, s. 27, ‘*Ağrı Dağı*’.

⁹⁴ Aras, 2015, s. 13.

Fatma Aras, şiirlerinde İstanbul'u ve çocukluğunda gelip hâlâ yaşamaya devam ettiği İzmir'i de işlemektedir. Bunun yanı sıra Almanya, şairin şiirine çok nadir konu olmaktadır.

Bu temaya giren diğer şiirler şu şekildedir: *Saklıyım*'daki *Köyüm*; *Ağrılı Beklemeler*'deki *Bakış*; *Söz ve Hançer*'deki *Aras*; *İkiz Acılar*'daki *İçim Ara/tan*.

II.A.3.b. Yalnızlık

Aras'ın şiirinin temelini; her ne kadar insan sevgisi ile dolu olsa da yalnızlık ve sonucunda yabancılaşma teması oluşturmaktadır. Yaşamının güzelliğinin farkında olmasına rağmen bu iki temayı şiirinin merkezine yerleştirmektedir. Bu, hem toplumsal hem de bireysel bir anlam taşımaktadır. Dünyayı güzelliğın kurtaracağına dair inancını yitirmeyen ancak realist bir tavır sergileyen şair, tüm bunlar yüzünden çektiği acıları şiir yoluyla aktarmaya çalışmaktadır.

Saklıyım, *Göğü Azalan Kuşlar*, *Ağrılı Beklemeler*, *Söz ve Hançer*, *İkiz Acılar*; tüm şiir kitaplarının ismi bu yalnızlığın ve yabancılaşmanın bir dışavurumunu temsil etmektedir.

Şiirlerinde en çok kullandığı renk temsillerinin akşam, karanlık, gece, bulut, gölge olması da simgesel açıdan temanın her şiirine sinmişliğini doğrulamaktadır.

Aras'ın yalnızlığı, çoğu zaman, vazgeçmemeyi ve umudu kaybetmemeyi anlatmaktadır:

“İçi burkuluyor parkta yalnız bir çiçek

Sarıyor yastığın küskün yüzü

Umut ona gördüğü her kuş

Aşk dolduruyor hayatın boşluğuna”⁹⁵

Çoğu zaman ise yalnızlık, geçmişe bir özlemdir. Doğduğu yere, eskiye, insanların daha hoşgörölü ve yalnızlık, mutlu olduğu günlere duyduğu bir özlem olmaktadır. Günümüzde hissedilen her duygunun sahteleştiğini düşünen, insanın hayatını belirleyen temel öğelerin tek başına yaşandığına inanan şair; yalnızlıktan bahsetmeye başlamaktadır:

“Bir uzun yalnızlık, bir gidiş kayboluşa

İğdir'dan kalkan yol duraksız yalnızlığa”⁹⁶

⁹⁵ Aras, 2012, s. 15.

⁹⁶ A.g.e., s. 7.

Şairin sürekli bir yol/ gitme arzusu vardır. Bu da çocuk temasındaki ana rahmine dönüş arzusu olduğu gibi geçmişe bir yolculuktur:

“*Garın ucu bir dalgın çocuk
Dilsiz akşamlar çıkar önüne
Dolunaya potkal olan ağız aklında ama
Sesi silindi gitti*”⁹⁷

Ancak her yol beraberinde anıları ve hüznü de getirmektedir:

“*Kanımda diken yollarını buluşturan şehirler*”⁹⁸

Şair, yalnızlığını nesnelere ve doğayla betimlemektedir. Her sabah bir korkudur yalnız insan için çünkü, o *sabahlara güneş değmez*⁹⁹.

Yalnızlık, kişinin kendine ait bir dünya kurmasını sağlamaktadır. İnsanlardan kaçan ya da insanlar tarafından yalnız bırakılan birey, *kendi dünyasına oyuncak yıldızlar dizer*. Çünkü o artık kaçmış, bir çocuk saflığına dönmüş, yaşanan üzüntülerden arınmış ve *yüreğindeki gereksiz kapıları kilitlemiştir*. Yine de yalnızdır, geçmişte yaşamaktadır. Geçmişin izlerinde tutsak olduğu için, anıların en renklilerini seçip hayatına onları dahil etmeye çalışmaktadır. Bu da *Yalnızlığa Ağıt*¹⁰⁰ olmaktadır.

Bir tarafımız hep yalnızdır. İnsanların yaşadığı duyguların en karmaşık olduğu yerde, koca bir kentte olursun ama o kentte kendini bir çöl sessizliğinde bulursun; varlık içinde yokluk gibi. Aras’ın bu kent yalnızlığında bir Attila İlhan havası da sezilmektedir:

“*Bulutluydum, hıçkırıklı mum gibiydim*”¹⁰¹

Şair, kendi vücuduyla empati kurmakta, tüm duyu organlarıyla konuşmaktadır. O kent için büyüttüğü düşleri gören gözleri, *ellerinin ellerini tanımaması*¹⁰², onun altından kalkabileceği yıkımlar değildir ve gidebileceği tek yer iç dünyası kalmaktadır.

Dünyadaki kötülüklerin insanları değiştireceğini bildiği için her zaman sevgiyle kalmayı istemektedir:

“*Herkes kendine öteki olmadan
Göğsünün ortasına çiçekler eksin*”¹⁰³

⁹⁷ A.g.e., s. 62.

⁹⁸ A.g.e., s. 11.

⁹⁹ A.g.e., s. 45.

¹⁰⁰ A.g.e., s. 39.

¹⁰¹ A.g.e., s. 47.

¹⁰² Aras, 2017, s. 32.

¹⁰³ A.g.e., s. 9.

Nitekim, bu dizelerden sonra gelen bölüm karanlık ve karamsar olmaktadır:

“Gökkuşağı altında ıslanmalı günümüz”¹⁰⁴

Yani, Aras, hem güneşli hem yağmurlu bir ikilemi aksettirmektedir. Aynı zıtlığın bir benzerini de *Zamana Ağıt* şiirinde vermektedir:

“Düşünün bir gökyüzü

Yarısı geceye yenik”¹⁰⁵

Aras’ın tüm şiirlerine hâkim olan bu zıtlık, yalnızlığın en yoğun olduğu *Ağrılı Beklemeler*’de de görülmektedir. Zira, beklemek bir umudu hissettirirken, belirsizlik içermesi bakımından ağırlı bir süreçtir. Şair, iki duyguyu birlikte vermektedir. Bu durum şairin doğup büyüdüğü yerden gelir; çünkü *başı karlı, eteği bahar*¹⁰⁶ olan bir dağın ikliminde büyümüştür. Ve elbette ki yalnızlığında sadece kendisine değil, geçmişine ve memleketine de sığınmaktadır. Anıların, geçtiği yerde zamanı durduğunu düşünmektedir:

“Tozdan sokaklarda zaman çivili hurka”¹⁰⁷

Pavese’in bir kahramanı, savaştan sonra döndüğü kentinde şöyle düşünmektedir: “Bombalar, mahallenin tümünü yerle bir etmiş olsaydı, anılar arasında dolaşmak daha kolay olacaktı.”¹⁰⁸ Çünkü, her anı, onun geçtiği yere geldiğinde kanlı canlıdır ve çocukluk orada duruyordur. Anılar ile acılar, bir olur ve üzerine yığılmaktadır:

“Bu kent, şimdi naylon bir bebek

Ayaklandı kederim, sisler bağları örttü”¹⁰⁹

Bu şiirin adının *Dünyaya Kıyım* olması da yukarıdaki dizeleri desteklemektedir. Zira, şair çocukluğundaki acıları bırakıp yeniden doğmaktadır. Bu, kendine ve anılarına da bir kıyım niteliğindedir. Belki de bir yalnızlığı sonlandırma çabasıdır. Bu dizeler aynı zamanda şiir görüşünü ve yazma amacını vermesi bakımından da önem teşkil etmektedir:

“Yarıldım, kendime doğdum

Artık şiir verecek size”

Geçmiş acı yüklüdür. İyi veya kötü olması fark etmemektedir. İyiye bile o günlerin tekrar gelmeyeceği insanı üzmemekte ya da *düşlere sarıldıkça*

¹⁰⁴ Aras, 2015, s. 27.

¹⁰⁵ A.g.e., s. 32.

¹⁰⁶ A.g.e., s. 36.

¹⁰⁷ A.g.e., s. 17.

¹⁰⁸ Pavese, Cesare, *Yalnız Kadınlar Arasında*, Can Yayınları, İstanbul, 2015 (8. Baskı), s. 20.

¹⁰⁹ Aras, 2015, s. 17.

yenilenmektedir. İnsan, daima geçmişe meyillidir; bilmediğindense –gelecek-bildiğini yorumlamaya, çıkarımlar yapmaya, hayıflanmaya, mutlu veya üzgün olmaya anılarla ulaşabilmektedir:

*“İnsanlardan baş çıkarmış acılar
Yeniletiyor kendini düşlere sarıldıkça
Uzun yıllara karışır, yaşanmışlık adına
Dokundukça günlere, içinden ah! çıkıyor”¹¹⁰*

Aras’ın yalnızlığının geçmişle ilişkisi, zaman üzerinde çok durmasına sebep olmaktadır:

*“Dünleri, bugünleri yalana uğratan zaman
Yalnızlığı sevdirdi, dört duvar arasında”¹¹¹*

Giden insanların yerine yenisini koyamamak ve kendini yalnızlığa itmek, Aras’ın şiirinde bilinçli bir tekleşmedir:

“Eskimeyen günler soldurdu beni”¹¹²

Bazen ise insanı yalnızlaştıran başkalarıdır; güven yitmesi, kalp kırıklığı...:

*“Tekliğim kırgınlığın ortasına mihlandı
Bulutlu güne başlıyor her sabah”¹¹³*

Yukarıda incelenen şiirlere ek olarak yalnızlık temasındaki diğer şiir isimleri şunlardır: *Göğü Azalan Kuşlar*’daki *Lodos Beşiği*, *Boşlukta İkilem*; *Ağrılı Beklemeler*’deki *Akıl da Uçar*; *Söz ve Hançer*’deki *Asıldım Kendimde*; *İkiz Acılar*’daki *Ölü Bir Dağın Kızı*, *Anılar Can Kırığı*, *Yüreğim Ata Yurdu*, *Yeniden Ben Olurum*, *İkiz Acılar*.

II.A.3.c. Yabancılaşma

Aras’ın şiirinde yabancılaşma, ilk serbest şiir kitabı *Göğü Azalan Kuşlar* ile birlikte kendini hissettirmektedir. Nitekim,

“Kumunu yitirmiş bir çölün hüznü

Önemlidir bir düş’ün depreminden” epigrafiyle açılan kitap, gerçeğini yitirme acısının, hayal kırıklığına uğramaktan daha kötü olduğunu en başta vermektedir.

¹¹⁰ A.g.e., s. 23.

¹¹¹ Aras, 2017, s. 26.

¹¹² A.g.e., s. 37.

¹¹³ A.g.e., s. 23.

Şairin, ‘bireysel ve toplumsal bir azalmanın şiiri’ olarak tanımladığı kitabı Veysel Çolak şöyle değerlendirmektedir: “Kuşlar, gökyüzü, sular, ovalar, ağaçlar, böcekler, toprak, sevgi, özgürlük, barış, dostluk, kardeşlik, dayanışma... Azalıyor. İnsan azalıyor.”¹¹⁴

Bu daralma, hem bireysel hem de toplumsal olarak kendini gösterdiği gibi, daha çok yabancılaşmayı temsil ettiği için bu başlık altında detaylı olarak incelenecektir. İnsanın insana yabancılaşması, güçlü bir imgeye dayandırılmaktadır:

“Bir aynanın içinde kentlerin solan resmi

Boşluğu genişleyen balkonlar

Kuşlarını vuruyor”¹¹⁵

Sürekli tekrar eden bu duygu, kitabın ruhuna sinen bunalmanın, yabancılaşmanın ve yalnızlaşmanın bir bütünü olmaktadır:

“Görünmeyen bir yanım karanlıklara ortak

İstanbul’un ortasında, yumruk kadar bir öfke

Dünyamı daraltıyor”¹¹⁶

Dar/Alan/Gökyüzü şiiri, hem biçim –başlıkta kullanılan ikili anlam-bakımından yenidir hem de kitabın özünü almaktadır. Şair, burada; işsizliğin, yoksulluğun, geleceksiz çocukların, kendi olamayan insanların göğünün nasıl daraldığını anlatmaktadır. Ancak Aras’ın yine de umudu vardır, gökyüzünde bir gün yine güvercinler nefes almasını öğrenecektir ve *acı donmuş suskunluğu uyandıracaktır*:

“Kendi suyuna susayan göl

Günlerin ortasına güvercin uçuracak

Ve ben

Böyle iyi olacağım inandığım dünyada”¹¹⁷

Kimi zaman ise bu kadar umutlu değildir:

“Ölümün bulduğu çocuklar ve parçalanmış gökyüzü”¹¹⁸

G.A.K.’da ayna ve kuş simgesi sürekli tekrarlanmaktadır. Ayna, içe dönüşü, kendi özüne bakmayı; kuş ise özgürlüğü simgelemektedir. Yine karşımıza çıkan bu

¹¹⁴ Çolak, Veysel, Cumhuriyet Kitap Eki, 23 Ağustos 2012.

¹¹⁵ Aras, 2012, s. 46.

¹¹⁶ A.g.e., s. 19.

¹¹⁷ A.g.e., s. 27.

¹¹⁸ A.g.e., s. 50.

zıtlık, bu sefer bir kurtuluşun şifresi olarak kullanılmaktadır. Zira, şair, özgürlüğe kavuşmak için içe dönmek gerektiğini savunmaktadır:

*“Bir aynada sır olup kendine tutuklanmış
Göğü azalan kuşlar, uyusa
Kanatları çarpışacak rüyada”*¹¹⁹

Ancak, kimseye derdini anlatmamakta ve acılarını kendisi emzirmektedir:

*“İstemedem sıcak yaraya dokundum
Acıyı emziren yok
Yalnızlığım dünya kadar”*¹²⁰

Kadınların sesini duyuramadığı dünya düzeninde, tuttuğu sözcüklerini bir çığlık olarak şiirlerinde atmaya çalışan Aras; atılan o sessiz yardım çığlıklarının, birbirini duymayan insanlar içinde nasıl gittikçe silindiğini anlatmaktadır:

*“Soluksuz, evin birini kurşuna diziyorlar
Kimsenin ruhu duymuyor sesinden vurulanı
Kar çiçekleri seven iklimlerin birinde
Göç sevmeyen serçeleri öldürdük”*¹²¹

Şair, insanların bencilliğinden ve yavanlığından kaçıp içine dönmektedir. İçinde kendini bulur fakat dışında yine yalnızdır:

*“İyi ki onların yalnızıyım, iyi ki bir başıma”*¹²²

Bu durum, Aras'ta, Turgut Uyar gibi sevgisini acıtır¹²³:

*“Hem var hem yoğuz tedirginiz çoğu zaman
Kimi sevsem bir ağrı gibi dolanıyor içimde
İnsanız, yaslanırsız acıyan duygulara”*

Şair, *Söz Ve Hançer*'de de gök ve kuş imgelerini, daralmışlığı işlemeyi sürdürmektedir:

*“Kirlenmiş kuşların göğü”*¹²⁴

¹¹⁹ A.g.e.,s. 34.

¹²⁰ Aras, 2015, s. 17.

¹²¹ A.g.e., s. 42.

¹²² A.g.e., s. 8.

¹²³ “Tavrım bir şeyi bulup coşmaktır

Sonbahar geldi hüznün

Kış geldi kara hüznün

Ey en akıllı kişisi dünyanın

Bazen yaz ortasında gündüzün

Sevgim acıyor

Kimi sevsem

Kim beni sevse”

Uyar, Turgut, *Büyük Saat*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, Ekim 2014 (20. Baskı), s. 549.

Sevgisizlik ise yalnızlık ile ilişkisini sürdürmektedir:

*“Herkes kendini aşıyor sevgisiz bir köşede
Çılgılık çılgılığa bendeki yara”*

Ancak, şairdeki tezat burada yine devreye girmektedir. Tüm bu olumsuz düşüncelere rağmen yeni bir güne hâlâ inanmaktadır:

“İyi ki gün başladı alanlara dağılınca duygular

...

Unutma bir çakmak taşıdır evrendeki insan”

İnsanlara yabancılaşan şair, sürekli bir kuşkuyla hareket etmekte ve kendini bulmaya çalışmaktadır:

“Hangi düzenden geçsem

Güven öldüren kuşku

İçimdeki boşluğun cesaretsiz anası”¹²⁵

Kimi zaman kendini tanıyamamakta, kabullenmek istememektedir:

“Bu yüz, bu yaş benim değil

Bir saniye karanlık gül kokusu”¹²⁶

Melankolisini, kendisini bir “Güz delisi” olarak nitelendiren Aras, kenti de bir güz kırığı olarak görmektedir. Nitekim, şair, melankolisini de bir kentten/ anılarından almaktadır:

“Bu kent bir göz kırığı, gelecek sisli

Silinmek üzere birkaç iz, uzanıyor göçebeliğime

İnce ve parlak yalan bir kez daha kandırırken beni

Uğradığım her adres alevden, umudum sancılı”¹²⁷

Aidiyetini yitiren tüm yazarlar veya şairler, hep bir yol imgesini işlemektedir. Aras; kendisini, çocukluğunu, geçmişini hep bir arayış veya geri dönme isteği içerisinde içinde taşımaktadır. *“Eski yolları belleklerinde taşıyanlar bilir, yaşadığımız bu çağda teknoloji sayesinde yollar yeryüzünün dört köşesini nefes kadar yakın kıldı ama bu kolaylığın getirisi ağır oldu; herkes birbirine yabancılaştı. Eski kültürlerin yok edilmesi, bu “Altın” çağın yankısı seslerin uzaklaşmasının*

¹²⁴ Aras, 2017, s. 9.

¹²⁵ Aras, 2015, s. 49.

¹²⁶ A.g.e., s. 51.

¹²⁷ A.g.e., s. 10.

nedeni oldu. Hal böyle olunca hızla birbirimizden uzaklaşıyoruz. Demek ki mesafeleri aşmanın da bir tadı varmış bir zamanlar...”:¹²⁸

“Bak bu sessiz yollardır geride kalan buruk
Tut ucundan”¹²⁹

Kimi Tezer Özlü gibi kendini sahiden yollara vurmakta kimi ise bu yolu iç dünyasında gitmektedir. Nitekim, *sürekli gitmek istemek de bir yerde, hiçbir yerde olmak istemek değil mi?*¹³⁰ Ama gitmenin bir şeyi değiştirmeyeceğini Aras şiirinde kabullenmektedir:

“İnsan yürüdükçe tükenir, hiç olur yollar
Gittiğini sanır, kalır aslında
Ağırdır anılar, anlatıp durun
Oyalasın sizi de Bin Bir Gece Masalları”¹³¹

Şehrin içinde anılarda sıkışmışlığını başka şiirlerinde de yinelemektedir:

“Sislenmiş kentlerde göçebe yanım
Ararken kendimi canım acıyor”¹³²

Ancak kendini aramayı bırakmamaktadır:

“Yaz bahar ayında ayazın kızı
Üşüyen kentlerde arar kendini”¹³³

Aras’ın, A.B.’de su motifini çok kullanmasının sebebi ise içe dönüşüdür:

“Annemi nehir yaptım, babamı sonsuz çağlar
Su sesine karışırdı özlemim”¹³⁴

Böylelikle kendini onarmakta, nadasa çekmektedir. Ve sonunda *dalsız bir kadın gibi* kalmaktadır. Yani, içine döndükçe, kendini onardıkça insanlara daha da yabancılaşmaktadır:

“Bilmem
Toprak mı yaşlandı, bedenim mi ağırlaştı
İncinmiş kentlerden geçtim
Yaslandım bir karanfile
Koynumda yangın, üşüyordum

¹²⁸ Aras, Mühür Kitaplığı, s. 38, ‘Yol’.

¹²⁹ Aras, 2012, s. 27.

¹³⁰ Özlü, Tezer, *Yaşamın Ucuna Yolculuk*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2012 (17. Baskı), s. 53.

¹³¹ Aras, 2015, s. 10.

¹³² Aras, 2017, s. 56.

¹³³ A.g.e., s. 60.

¹³⁴ Aras, 2015, s. 11.

Şimdi

Dalsız bir kadın duruyor, akşamın en ucunda”

Söz ve Hançer’de bunun en açık örneğini *Ağlayan Duvarlar* şiiriyle vermektedir:

“Gücümü deniyordum günleri ağırlarken

Yağmur yağdı, su kabardı, dağ sustu

Bir yol oldum, bir nehir, hep acılara aktım

Bir yanım buz, bir yarım od

Tutup tutup avuturdum kalbimi bir masalda”¹³⁵

Daralmış göğün altında aşksız, dilsiz kalan şair, ilk kez ölümü bir armağan olarak gördüğünü, “Unutmak zor, ölüm kolay” dizeleriyle belirtmektedir. Böyle umutsuz bir içe dönüş ve yakarmadan ise kendini, şiir ile kurtarmaktadır. Kendine, insanlara, olaylara karşı ördüğü duvarların bir bir yıkıldığı/sızıntı verdiği bir sırada yeniden doğmakta ve kendini şiir ile değiştirmektedir. Lakin acıların beslediği şiir de bir kaçış olmamakta, onu daha da bir içe dönüşe götürmektedir:

“İşte öldürücü bir oyuna oturmuştum, eskidim

Renklerden gömlek diktim

Kara sırtımı yaktı”

Aras, toplumun yüzeyselliğinden de yakınmaktadır. İnsanların olmadıkları biri gibi göründükleri, kentlilerin maskeyle dolaştıkları, yüzeysel, özümsememiş bir ‘modernliğe’ isyan etmektedir:

“Derisini değiştirir toprak

Kentler maskeyle çıkar sokağa

Anadolu sıkır dişini

Bir uzun yalnızlık, bir gidiş kayboluşa

Günler geçer acır en duyarlı yanımız”¹³⁶

Şair, kendinden kaçmanın tek yolunun, geçmişle yaşamak olduğuna inanmaktadır. Belki de hep bu yüzden geçmişe dönmektedir:

“Gözümde uzaklar var, unutmak için kendimi”¹³⁷

¹³⁵ Aras, 2017, s. 21-22.

¹³⁶ Aras, 2012, s. 7.

¹³⁷ Aras, 2019, s. 35.

Yabancılaşma teması altında incelenebilecek olan diğer şiirler şu şekildedir: *Saklıyım*'daki *Ben Yunusum*; *Ağrılı Beklemeler*'deki *Ah! Zaman*; *İkiz Acılar*'daki *Denedim*, *Merhaba Yaşanmışlık*, *Bin Yarada Kanadım*, *Sevişmeler Öylesine*.

II.A.3.ç. Umut-Umitsuzluk

Umut ve umutsuzluk gibi birbirinin tam zıddı olan iki kavramın birlikte incelenmesinin sebebi, daha önce de belirtildiği gibi, Aras'ın şiirinde hâkim olan karşıt duyguların işlenişidir.

Fatma Aras'ın şiirinde umut hüznle bir bütün oluşturmaktadır. Şair, karanlığın içinde hep bir umudu beslemektedir:

*“Gecenin gölgesinde yosun tutmuş anılar
Herkesin sabahına karışır merak”¹³⁸*

Umudu hep canlandırmak istemektedir:

*“Dökülmüş ihlamurlar kentin sessizliğinde
Çürümüşlük sel gibi yüzlerde güvensizlik
Yeni zamanın karanlık dehlizinde
Kar'da yara kardelen*

Günler geçer içimizde kayboluruz

Ama ayaklanır göllerdeki kamışlar

Bir yağmur nehre karışır, Bir yatak

Çalkalanır”¹³⁹

İki duyguyu harmanladığı *Dikenli Yastık* adlı şiirinde, zamanın hızlı geçtiğinden bahsederken durağan bir zaman resmetmektedir. Bu, şairin, zıtlığı şiirin bütününe yaydığını da göstermektedir. Örneğin şair, şiirine bir umut ile başlamaktadır:

“Işıklı bir düşe soyundum”¹⁴⁰

Ancak şiir bir yıkım ile son bulmaktadır:

“Karanlığa gömüldüm

Kör olmayı denedim

Sustum,

¹³⁸ Aras, 2012, s. 22.

¹³⁹ Aras, 2015, s. 56.

¹⁴⁰ A.g.e., s. 47.

Sustu her şey

Sustu dünya

Yüreğimde bir dağ çöktü yankısız”

Yeniden ayağa kalkma çabaları hep boşa çıkmaktadır:

“Kendimi kardelen sanıp kara meydan okudum

Ve cilalandı yeni yeni korkular

Yatak yorgan lav içinde

Yaz çekildi, güz belirdi, gölgeler uzaklaştı”¹⁴¹

Kitaplarında yer alan ve bu temaya giren diğer şiirler şu şekildedir: *Saklıyım*'daki *Kötülerin Kahrı Çekilmiyormuş*; *Göğü Azalan Kuşlar*'daki *Derin Karanlık*; *Ağrılı Beklemeler*'deki *Işıksız Tutkular*, *Dilimde Patlayan Harf*; *Söz ve Hançer*'deki *Gerçeğin Korkusu*; *İkiz Acılar*'daki *Acıyı Doğurmak*, *Aşkıımızı Dağlar Uyuttu*, *Bahar Güllüslü Çocuk*.

II.A.3.d. Çocuk

İnsan, hayatında kullanacağı birçok şeyi çocukluktan bilincine yerleştirmektedir. Çocukken yaşanan tüm olaylar, öğrenilen bilgiler, insanın bilinç üstünde önemli bir yer etmektedir. Fatma Aras da tüm kaynağını çocukluktan almaktadır. *Çocukluk, şairin anayurdudur*, diyen şair; birçok durum ve duyguyu çocuk imgesiyle aktarmaya çalışmaktadır ve hep kendi çocukluğundan beslenerek şiirini şekillendirmektedir.

Küçük bir köyde dünyaya gelen, halasının deyimlerle konuşmasından, köylerine gelen masalcılardan etkilenen ve derdini hep bir mani, bir şiir ile aktarmaya çalışan Aras, çocuk yaşta toplumun kadın tabusuyla karşılaşmış ancak, birçok kez tekrarlandığı gibi asla yazmaktan vazgeçmeyerek, sadece bir süre susturulmuştur. (Bkz. I.A. Doğumu, Ailesi, Çocukluğu)

Aras'ın çocukluğu, Iğdır'dır. Mahlas olarak kullandığı soyadı, Ağrı dağına kişileştirmesi, hep bir kentten ve yolculuktan bahsetmesinde şairin çocukluğunu bulmak mümkün olmaktadır.

Aidiyetini aradığı şiirlerde annesine ve çocukluğuna sığınması da yalnızlığının büyümesindedir. Tezer Özlü'nün, *“Geceleri anneme sokulunca hem*

¹⁴¹ Aras, 2019, s. 12.

soğuktan korunuyorum hem de yalnızlıktan”¹⁴² dediği gibi, Aras da hep ailesine, geçmişine sığınmaktadır.

Anne, bir çocuğun ilk eğitmenidir. Birçok şair de anne sevgisini şiirlerinde dile getirmektedir. Anne temi, su motifinde olduğu gibi ana rahmine dönüş arzusunu yansıtır. Yalnızlık ve karamsarlık anlarında bu motifin sıklıkla görülmesinin sebebi; Freud’a göre, tehlike anında onu ortadan kaldırmak içindir. Nitekim anne birçok sembolün anlamıdır. Şefkati, sevgiyi, güveni simgeleyen anne; güvenli, mutlu ve kaygısız günleri simgeleyen çocuk; ana rahminde tüm bu mutlu sonsuzluğa erişilebileceği inancını tetiklemektedir.

Dokuz kardeş olan Aras’ın, babasına bir kız çocuğu olarak daha düşkün olması da anne kadar baba temini öne çıkarmaktadır. Şair, birçok şiirinde onlara ve geçmişine sığınmaktadır:

*“Beni uyutsun yüreğindeki beşik”*¹⁴³

Bir çocuğun büyüüşünü ailesini kaybetmesiyle bağdaştırmaktadır:

“Salıncağımın ipi kopuk acımı emziren yok

*Çocukluğum kayıp”*¹⁴⁴

Acılara dayanmayı da çocuk imgesiyle anlatmaktadır. Kalbini hâlâ bir çocuk toyluğunda sayan şair, böylelikle *hiçlenmiş sabahlara dayanacak gücü kendinde bulmaktadır*:

“Hiçlenmiş sabahlarda

*İyi ki kalbim bir çocuk toyluğunda”*¹⁴⁵

Çıkış yolu bulamadığında ise annesine sığınmaktadır. Annesinin babasına göre daha otoriter, törenin kurallarına sadık bir kadın olduğunu ve doğruyu bulmada çok yardımcı olduğunu söyleyen Aras; annesine yakarmaktadır:

“Bana bir yol haritasından söz aç

*Kendimi bulayım anne!”*¹⁴⁶

Sokaktan gelen çocuk sesleri, cıvıltısıyla insanı mutlu eden, huzur veren, güveni tazeleyen eski günleri çağrıştırmaktadır. Bu sesler olmadan yaşanan şehirleri derin bir yalnızlık olarak gören şair; kuş sesinin bile buralarda kaybolduğunu söylemektedir. Nitekim kuşlar özgürlüğü çağrıştırmaktadır.

¹⁴² Özlü, Tezer, *Çocukluğun Soğuk Geceleri*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2012 (18. Baskı), s. 8.

¹⁴³ Aras, 2012, s. 20.

¹⁴⁴ A.g.e., s. 12.

¹⁴⁵ A.g.e., s. 49.

¹⁴⁶ Aras, 2015, s. 29.

Çocukken kurulan hayallerin bir bir yıkılması da Aras'ın umutsuzluğunu körüklemektedir:

*“Yoksul ışıklarını tek tek söndür gece
Gözlerinde su taşıyan suskuda
Eski bir çocuk arıyor
Rüyalarına ülke”*¹⁴⁷

Annesi öldükten sonra babası bir başka kadınla evlenen ve bundan duyduğu korkuyu *Dağ, Su, Korku* adlı eserinde dile getiren şair, *Yağmurun Verdiği Korku* şiirini de bu düşünce doğrultusunda ilerletmektedir:

*“Ne zaman gitsem yollar hep yağmur
Yapraklara ceza kesen şimşekler
Zeus'un kamçısı sanki havada
Üvey ana eli kadar ağırlı
Bulutlardan hınç alıyor”*¹⁴⁸

Kendisi değil, küçük kardeşi için kalbinde bu korkuyu besleyen Aras, bu duyguyu anlatırken mitolojiden de yararlanmaktadır. Üvey annenin elini, Zeus'un şimşeklerine benzetmektedir. Hep yağmur yağar, yani, çocuk hep ağlamaktadır. Bir çocuğun ise ağladıkça korkusu büyümektedir; *içindeki renkler solar*. Ancak, üvey annesini ilk karşılaşmadan sonra çok sevdiğini belirten şairin bu düşünceleri, bir ilk korkunun eseri olmaktadır. Belki de üvey anne ile büyümüş ve acılar çekmiş birçok çocuğa ithaf edilmektedir.

Şair, çocukluğun yitmesini, sonlanamamış bir ilk aşka da bağlamaktadır. “Her dolunayda gökyüzüne bak” diyen ilk aşkını, *Çocuk Yanı Kaybolmak* adlı şiirinde anmaktadır. Acılar insanı büyütme ve masumiyeti öldürmektedir. Çocukluk sadece o mutlu anları düşünürken ortaya çıkmaktadır:

*“Nehirlere, çaylara karışıp giden coşku
Dolunayda beşik kuran, çocuk yanım”*¹⁴⁹

Aras, çocuk sahibi olamamıştır. Onun şiirinde sürekli tekrarlanan çocuk imgesi, şairin çocukluğuna duyduğu özlem ve çocukluğuna dönme isteği kadar çocuk sahibi olamamasının verdiği hüznle de ilişkilidir. Düzyazılarında, toplumun bunu

¹⁴⁷ A.g.e., s. 50.

¹⁴⁸ A.g.e., s. 40.

¹⁴⁹ Aras, 2017, s. 23.

bir eksiklik olarak gördüğünü dile getiren şair; kendisinde ise bunu bir çocuk özlemi ile bağdaştırarak hayatındaki bir ‘eksiklik’ olarak duymaktadır:

*“Ayağı takılır içindeki çocuğun
Ve analık düşleri olur bir diken
Öyle işte, hep gölge düşer eksikliğine”*¹⁵⁰

Nitekim, şair,

“İçimden acıyı söküyorum çünkü

*Nasıl olsa bir ölüm adımı yeryüzünden silecek”*¹⁵¹ dizelerinde de çocuğunun olmayışının, kök salamayacağını vurgusunu yapmaktadır. Bu durum, şairin iç dünyası kadar şiirini de etkilemektedir. Şiirinin temelindeki umutsuzluk, bunun açık bir göstergesidir. Çocuk sahibi olamamanın üzüntüsünü içinde taşıyan Aras, toplumsal duyarlık içinde savunduğu düşüncelerinde dahi her zaman ön planda çocuğu tutmaktadır. Düzyazıları ve şiirleri birlikte okunduğunda, bu duygu açıkça kendini göstermektedir.

II.A.3.e. Ölüm Düşüncesi

Yalnızlık/yabancılaşma temalarına ağırlık veren Aras, ölümü yaşamın doğal akışı içerisinde değerlendirmektedir. Ölümden beslenmemekte ve onu bir kurtuluş olarak görmemektedir:

*“Ölümün tene değişti
Bir ipek böceğinin anayasası”*¹⁵²

Ancak, bunu kabullenme süreci ağırdır çünkü kişi kendine gömüldüğünde “Peki, tüm bunlar neden o zaman” diye sormaktadır. Ama sonrası, hayatın anlamıdır. Belki de ölümden sonraki belirsizliğin insanı korkutmasıdır:

*“Bir kelebek ömrünü tamamlamış
Nedense insana ağır gelmiş bunu anlamak”*¹⁵³

Aras’ın şiirinde ölüm teması daha çok iki şekilde karşımıza çıkmaktadır; ailesinin kaybettiği bireylerini anımsarken, onlardan bahsederken ve geçmişe özlem duyarken ölümü hissettirmektedir. Bu hem aile fertlerinin hem de geçmiş günlerin saflığı ve dürüstlüğü ölümünü vermektedir:

¹⁵⁰ Aras, 2015, s. 61.

¹⁵¹ Aras, 2012, s. 44.

¹⁵² Aras, 2015, s. 57.

¹⁵³ A.g.e., s. 18.

“Annemin kokusunu saklasın

Soluğu geniş zaman”¹⁵⁴

Ölümün karşımıza çıktığı bir diğer alan ise toplumsal yanı ağır basan şiiirleridir. Azerbaycan’dan Türkiye’ye göçen bir ailenin çocuğu olan; hiçbir dil, din, ırk ayrımı yapmayı öğrenmeden büyüyen Aras, Türkiye’de ve tüm dünyada yaşanan bu ayrımcılığa karşı hassas ve duyarlı bir duruş göstermektedir. Nitekim şair; savaşları, düşmanlıkları, katliamları, cinayetleri ve sebep oldukları acıları anlatmaktadır:

“Kapılara dayanıp ölüm atayan için

Gölgeme çarpan öfke

Kolumdan kopan sesim”¹⁵⁵

Birçok şair *“Ne kalır benden geriye”* diye sormuştur. Edip Cansever, *“Benden sonrası kalır, asıl bu kalır”¹⁵⁶*; Ahmet Erhan, *“Bir soru kalır benden / bir de üç beş şiiir...”¹⁵⁷*; Furuğ, *“Benden sonra adımı yağmur ve rüzgâr/taşın yüzünden yıkayıp silecek yavaşça”¹⁵⁸* demiş, her üç şair de önemsiz bir yokoluşa gittiklerini hissettirmiştir. Aras için ise bu yokoluş, soyun tükenmesiyle bağdaşmaktadır. Çocuğu olmadığı için, birkaç kuşak sonra adının unutulacağını, soyunu devam ettirecek kimsenin kalmayacağını düşünmektedir:

“Toprağa, tohuma ağıt; bir ölüm sonrasıdır”¹⁵⁹

Birçok şiiirinde doğum-ölüm zıtlığını da birlikte ele almaktadır. *“Sevgili hayat”* diye başladığı bir şiiiri, ölüm düşüncesiyle bitirmektedir:

“Canım dediğim toprağımı sel vurmuş

Can suyumu alıp geçer”¹⁶⁰

Zaman da bu anlamda hayata benzer; yaşam ve ölüm arasındaki süredir:

“O, sırtına dünyayı yüklediğimiz zaman

Bir saflık düşüncesi tadında

Bırakacak ferini bir ölüm çukuruna”¹⁶¹

Şair, kimi zaman da ölümün unutturduklarına yakarmakta ve bir *“Ah!”* çekmektedir:

¹⁵⁴ Aras, 2012, s. 24.

¹⁵⁵ A.g.e., s. 47.

¹⁵⁶ Cansever, YKY, s. 642.

¹⁵⁷ Erhan, Ahmet, *Burada Gömülüdür 1. Cilt*, Kırmızı Kedi Yayınevi, İstanbul, 2017 (3. Baskı), s.159.

¹⁵⁸ Furuğ, *Yeryüzü Ayetleri*, Can Sanat Yayınları, İstanbul, 2015 (6. Baskı), s. 49.

¹⁵⁹ Aras, 2017, s. 30.

¹⁶⁰ Aras, 2015, s. 48.

¹⁶¹ A.g.e., s. 46.

*“Günler günleri yonttu
Seslere kilit vuruldu, ah! ölüm
Sanki dolu çiçek vurdu”¹⁶²*

Bu yakarma, ölümü yanında hissettiğinde, çığlığını ve dualarını duymayan Tanrı’ya da yönelmektedir:

“Tanrı beni tanımadı”¹⁶³

Şair, ölüm kelimesini, *Ağrılı Beklemeler* kadar, dördüncü şiir kitabı olan *Söz ve Hançer*’de sıklıkla kullanmaktadır. Bu ölüm; korku, ayaz, yağmur gibi kelimelerle de karanlık atmosferi desteklemektedir:

*“Sokakta insanlar tedirgin, gökyüzü soluk
Çıglıklara odaklandık, ah! Ölüm
Düştüğü ev, çiçeksiz ev, dilsiz ev, evler çiğ
Kış bir yanda, yaz bir yanda, umutsuz”¹⁶⁴*

Nitekim ölümden döndüğü büyük trafik kazasını, *Ölümlerle Yüzleşme* adlı şiiriyle, bu kitapta anlatmaktadır. Aras, şiire ölümü betimleyerek girmektedir. Adeta bir film sahnesini, ölmekte olan karakterin sedyeden kalkıp etrafı/geçmişini gezdiği, onlara eğildiği gibi aktarmaktadır:

*“Yol sustu, asfalt kanadı.
Gün ortası karanlıktım.
Biraz uyku, biraz kan: “Anneee!” dedim.
Ağrı aklıma yürüdü.
Birkaç çıgılık, birkaç nefesti yaşamak.
Siren sesi dağ sesine karıştı.
Bir kuşun kanadından yerdeki halime baktım.
Çöllere yürüyordum, etrafım mor menekşe
Bütün ölümler yanımda.
Herkeste bir kahkaha, yarımı saklıyorum.
“Anne koynu” diyorlar korku sinmiş toprağa
Bir kalp ağrısı bende!”¹⁶⁵*

Ölen sevdiklerini orada görmek ve yaşama geri dönmeye tereddüt etmek çelişkilerini yansıtan şair, dünyanın tüm acılarıyla birlikte hayata dönmektedir:

¹⁶² A.g.e., s. 12.

¹⁶³ A.g.e., s. 16.

¹⁶⁴ Aras, 2017, s. 16.

¹⁶⁵ A.g.e., s. 28-29-30-31.

*“Kurtarılmış bir bahçeydim çocuklara sakladığım
Omzumda tonlarca yük, ölmekten dönüyordum”*

Ölüm ile bağdaştırılan karanfil, şairin dünyasında sıklıkla kullanılan bir simgedir:

“Kaç senenin yalnızlığı, kaç karanfil tufanı”¹⁶⁶

Ölüm duygusunu yoğunlukla işlediği *İkiz Acılar*'da, kardeş acılara ağıt yakmaktadır:

*“hep aklıma yerleşti yetimlerin bakışı
konuşsun sağım solum
konuşsun yeryüzünde nesnelere
beşiktekiler öldü, o biz; biz de o
doğu kentlerinde gece bekleyen
anayım ben, anayım!
karnımda kardeş acılar”¹⁶⁷*

Ölüm düşüncesi, yukarıdaki örnek dizelerin haricinde şu şiirlerde de geçmektedir: *Söz ve Hançer*'de *Gül de Kanar*, *Sessiz Ağıt*, *Evlat Acısı*; *İkiz Acılar*'da *Korkularla Sevişmek*.

II.A.3.f. Doğa

Aras'ın şiirinde doğa betimleyicidir; ön planda gibi görünse de çoğunlukla bir düşüncenin aktarılma aracı olmaktadır. Doğayı yansıtmaz; ruh dünyası, hayata bakışı doğa ile temellenmektedir. Doğaya duyduğu saygı, şiirlerinde kendini böyle göstermektedir. Nitekim, İlhan Berk'te ya da Özdemir İnce'de olduğu gibi, doğa, şiirin başlı başına bir teması değildir. Sadece temanın bir uzvu olarak işlev görmektedir:

*“Akşam sabahın esmer kardeşi
Dokunsa biri birine
Ay ile kucaklaşacak güneş”¹⁶⁸*

Göğü Azalan Kuşlar'dan başlayarak, şiirinde en çok kullandığı kelimeler doğa ile ilgili olanlardır: Gökyüzü, gece, gündüz, yağmur, bulut, rüzgar, mevsimler,

¹⁶⁶ Aras, 2019, s. 17.

¹⁶⁷ A.g.e., s. 34.

¹⁶⁸ Aras, 2012, s. 7.

çiçekler, ağaçlar, sokaklar... Doğaya ait kelimelerin şiir içinde bu kadar çok geçmesi, şairde renklerin doğa ile aksettirilmesine sebep olmaktadır. Şiirleri, tüm renk ihtiyacını bu olaylar aracılığıyla karşılamaktadır:

*“Ah! Gökyüzünde yedi renkli bir çember
Mavisi düş, grisi kaygı, tasa
İçin için azalıyor çocuklar
Nereye dönüp baksan kapanmış günebakan”¹⁶⁹*

Hayatın her alanında zıtlıkların hâkim olmasını şiirinde aksettiren şair, mevsimlerden, günün bölünmesinden bu hususta yararlanmaktadır. Doğanın anlatım gücüne bu kadar işlemiş olmasında şüphesiz ki şiirlerin genellikle kapalı mekânda olmayışının ve doğayla iç içe büyümüş olmasının etkisi vardır. Bu da doğal olarak şairin, olumsuz düşünceyi, yine de bir ferahlığa bağlamasına sebep olmaktadır. Şairin bir yanda çocuksu umudu bir yanda ise yalnızlaşması ve umutsuzluğu, şiirlerine tezatlar ile yansımaktadır:

*“Kendimden başlattığım mevsimler
İnadına kar’a yenilgi”¹⁷⁰*

Büyük şehirlere tıklmadan önce doğa ile iç içe büyüyen, belki de defalarca *güneşin gamlı* doğmasına şahitlik eden Aras, yeryüzü olaylarını genel olarak bir melankoli içinde resmetmektedir:

*“Kendisinden söküüp aldım güneşi
Aydınlık yaza kadar
Ama nedense unuttum zamanın perdesini”¹⁷¹*

Anne ve babasına ithaf ettiği *Ağrılı Beklemeler*'de, şairin en çok kullandığı doğa imgesi yağmur/sudur. Bu bir arınma, anne karnına dönme arzusunu simgelemektedir. Aynı zamanda yağmurun gözyaşını simgelemesi sebebiyle, ayrılık, hep yağmurlu günlerde tasvir edilmektedir.

Aras'ın şiirinde, doğa her şeyin tanığıdır:

*“Çocukluğum öldürülmüş sürgünde
Ay sustu, balıklar pulunu döktü
Tanıklığı üstlendi üç-beş martı”*

¹⁶⁹ Aras, 2017, s. 12.

¹⁷⁰ Aras, 2012, s. 11.

¹⁷¹ A.g.e., s. 23.

Ayrıca, *Ağrılı Beklemeler*'deki *Kara Yazdan Bir Sayfa* adlı şiirde de bu tema işlenmektedir.

II.A.3.g. Siyasi Sorunlar

Dünyanın ve sorunlarının farkında olan, bundan acı duyan Fatma Aras, sadece yaşadığı coğrafyanın değil tüm dünyanın ortak acılarına şiirlerinde parmak basmaktadır.

Üç ülkenin sınırında doğup, farklı etnik kökene ve dini mezhebe sahip insanlarla bir arada yetişmesinin bir sonucu olarak şair, dostluk ve kardeşliğe dair büyük bir inanca sahiptir. Birçok farklı etnik kökeni bir arada bulunduran bir coğrafya, kültürel çeşitlilik açısından büyük bir önem teşkil etmektedir. Şu an bile doğup büyüdüğü kentte komşuluğun, kardeşliğin farklı etnik kökenden olmayı etkilemediğini söyleyen Aras, çağa isyan etmektedir:

“Aynı mıhta Kürt’ün Türk’ün çadırı

El ele kanat kanada kuşlar yaz geçerdi”¹⁷²

Ölümün ve ölüm düşüncesinin daha çok geçtiği şiirler bu tema altındadır. Her gencin bir annenin çocuğu olduğunu, savaşlarda her eve aynı ateşin düştüğünü sıklıkla şiirlerinde vurgulayan şair; dağlarda süregelen Kürt-Türk çatışmasına değinmektedir:

“Cam kırıkları dolar gırtlığımıza

Dağları biçer geçer anaların bıçaktan sesi”

Tüm bu savaşlar, kardeşi kardeşten ayırmaktadır:

“Dağılır türkümüz kopar tespihin ipi”

Göğün daralmasını önemli bir imge olarak kullanan Aras, kuşların vurulmasının, yani özgürlüğün ve barışın zedelenmesinin buna yol açtığını da vurgulamaktadır. Bu azalmışlık ve yozlaşmışlığın içinde her şeyi kurtaracak olan yine de sevgidir:

“Bir silahın patlayan sesinde uyanıyorum

Aşılması gerekli diyor içimden bir ses

Durulacak çiçekte iki kardeşin eli

Kin tozunu silkeleyen sevgide”¹⁷³

¹⁷² A.g.e., s. 8.

¹⁷³ A.g.e., s. 47.

Toplumsal ve bireysel bu sıkışmışlık, *Ağrılı Beklemeler*'de de devam etmektedir. Kitabın geneline işleyen karanlık atmosfer ve melankoli, iç daralmasını hissettirmektedir. Gök daralmaya devam etmektedir:

*“Yerle göğü yaklaştıran sızılar”*¹⁷⁴

Savaşlar, yıkımlar, kötülükler, dünyada biz bilmeden hazırlanan savaş planları Aras'ın şiirinde yer bulmaktadır:

“Karanlığa masa kuran gölgeler

Büyütüyor silahların ağzını

...

Bir kurşun namlusunda, sokaklar

*Cellât oluyor içinde çocuğa ”*¹⁷⁵

Savaşların bir başına bıraktığı çocuklar şiirlerinin önemli bir parçasını oluşturmaktadır:

*“Kitaplara sığdırılmaz çocukların yetimliği”*¹⁷⁶

Çocuklara bile cellat olan sokakları, yoksulluğu, saf ölüm korkusunu, göğse gömülen karanfilleri, çekilen acıları anlatmaya çalışmaktadır:

“Eli şeker yabancısı çocuklar

İçinden kaçırılmış renkleri

*Soluyor dokununca düşüne”*¹⁷⁷

Şair, savaşa karşı durmakta ve barış istemektedir:

“Ey oğul!

Hayatın kanayan gövdesinde

Beyaz güvercin uçursun silahlar

*Yeni iklimler başlatsın aldığımız her nefes”*¹⁷⁸

Çocukların ölmesinin, annede yarattığı acıyı ifade etmektedir:

“Devrilmiş konakların çocuksuz bahçesinde

Sular soğur, güller üşür

Nefsiyle uğraşacak son gücünü kaybeder

*Ve sesiyle birlikte günden güne azalır”*¹⁷⁹

¹⁷⁴ Aras, 2015, s. 37.

¹⁷⁵ A.g.e., s. 33.

¹⁷⁶ A.g.e., s. 60.

¹⁷⁷ A.g.e., s. 57.

¹⁷⁸ A.g.e., s. 60.

¹⁷⁹ A.g.e., s. 35.

İnsan, sevdiğini kaybedince, kendi yaşamını da kaybetmiş gibi hissetmektedir:

*“O acıda anne, baba, abla, kardeş, sevgili
Giydikleri hüzünden hırka
Herkesin teninde ceset...
Nefretten fırlatılmış acıya doğru gibi
Çiçek döken sessizlik...”*¹⁸⁰

O saatten sonra anne için, çocuk için ya da bir sevgili için gülmek ‘haramdır’. O yüzdendir ki Aras, hayatta kaldığı için, hâlâ mutlu olabildiği için utanmaktadır:

*“Biliyorum
Aynı acıyı paylaşır gülüşü üşüyenler”*¹⁸¹

Asker olan ve tehlikeli bölgelerde görev yapan yeğenine yazdığı şiir ise tüm çocuklara, gençlere, insanlığa bir nasihat niteliğindedir:

*“Öfkeni yut, aşkı öğren ah çocuk!
Böyle mi olmalı yaşam öyküsü?”*¹⁸²

Evler Ayrı Yas Aynı adlı şiir, Türkler ve Kürtler arasındaki son bulmaz kavgayı anlatır; ancak, her ikisinin de kardeş olduğunu ve çekilen acının aynı olduğunu aktarırken, insana barış ve inanç aşılacaktır. *Sözlerimiz tutsak oldu ortak ağız içinde*, diyen şair; iki tarafı *“Elinde kına kokusu, hayalleri ergenlik”*, *“Bir kin vardı ceplerinde bir de buyruk”* dizeleriyle tasvir etmektedir:

*“Sabahsız bu ülkelerde
...
İçin için azalıyor çocuklar
...
İnsanlığı bekliyoruz, soluk yüzlü bir masada”*¹⁸³

Şair, 2013 yılında gerçekleştirilen, Türkiye tarihinin en büyük halk ayaklanması olarak nitelendirilen; on kişinin yaşamını yitirdiği ve sayısız insanın yaralandığı Gezi Parkı protestolarına da şiirinde yer vermektedir:

*“Çağın en coşkulu rengi orada
Her ağacın dibinde bir çocuk civıltısı*

¹⁸⁰ Aras, 2017, s. 24.

¹⁸¹ A.g.e., s. 15.

¹⁸² A.g.e., s. 55.

¹⁸³ A.g.e., s. 11-12.

*Yeni şafaklar aradı kendine
Daralan umutların içinde
Öyle güzel güldüler ki
Biber gazı gökyüzünden utandı
Yok inancın zerresi, dört yanımız karanlık
Perde çekmiş gözlerine An/kara
Önümüzde hançerlenmiş umutlar uzun acı”¹⁸⁴*

2015 yılı, tüm dünyayı terör saldırılarıyla sarsmış; büyük korku ve acılar yaşatmıştı. Fransa’da Charlie Hebdo ve konser saldırısı, Nijerya katliamı, Suriye iç savaşının 5. yıldönümü ve binlerce mültecinin kaçarken denizde can vermesi, Türkiye’de sayısız bombalı saldırı, ülke tarihinin en kanlı terör saldırısı olan 10 Ekim katliamı, kadın cinayetleri ve daha nice... 2015’in ölüm ve korku yılı olması, şair Fatma Aras’ı da çok etkilemiştir. Nitekim tüm bu yaşanan acılar, *Söz ve Hançer*’de bir çığlık, bir yas olarak şiirinde yerini bulmaktadır. Kitabın ilk şiiri olan *Ölüm Sürgünleri*, karanlık bir İstanbul panoraması çizerek başlamaktadır:

*“İstanbul’un yüzünde kül
Gökyüzünde kaçak yolcular
Bir köprü, dokunsan yıkılacak
Herkesin gözlerinde katmerli acı
Martılarda göçmenlerin ölüm korkusu
Her insan başkasına uzaklık”¹⁸⁵*

İstanbul, karanlık ve korku doludur. Şehirde patlayan bombaları, savaştan kaçarken ölen Suriyeli göçmenleri, işsizlikten intihar eden vatandaşları anlatan şiirdeki karanlık İstanbul; tüm dünyaya yayılmaktadır:

*“Başkentlerin göbeğinde ölüm kulesi
Kimseyi uyutmuyor ceset kokusu
İnce deniz yırtılmış üzüntüden”*

Kendi ülkesindeki savaştan kaçıp daha iyi bir yaşam dilerken ölüme yenik düşen Suriyeli mülteciler, şairin hassas noktasıdır. Nice çocuğun denizden çıkarılan veya denize mezar olan bedenleri, duygu dünyasını etkilemektedir:

*“Ürkütücüdür bir dili susmak, masalını kaybetmek
Yollarda tufan, evlerde kara bulut ve ağaçlar kurumuş*

¹⁸⁴ Aras, 2015, s. 9.

¹⁸⁵ Aras, 2017, s. 7-8.

Kaçanların yurdu ölüm, tenleri çürük toprak.

Çocukların güzel gözleri ateşe sürgün!”

Bir olma duygusunun acıda da ortak olduğunu vurgulamaktadır:

“Gömer her gün dibe acı bin nefes

Bir tek ölenler değil, analar, çocuklar mezar

Zordur:

Karanlık oyunlarda, topraktan tohuma ağıt

Dağ delirir, taş yarılr, sinir duvarları çöker

Elimizden tutar hüznün

Bir yastıkta yedi bölge gezdirir

Unuturuz kendimizi ağlayanın gözünde”¹⁸⁶

Tüm savaşların, çekişmelerin yarattığı kıyım, *Söz ve Hançer*'deki birçok şiirde kendini göstermeye devam etmektedir:

“Nefretten fırlatılmış acıya doğru gibi

Kentlerde kirli sesler

Kabuğu özden ayıran korku...”¹⁸⁷

Korkuyla gelen sindirilmişliği anlatmaktadır:

“Bin kez vuruldu sesimiz, kendi suskunluğumuzda

Bin kez sığındık günlere, sulara”

Duyarlık yönü güçlü olan Aras, tarihte yaşanan katliamları, savaşları, acıları da şiire dökmektedir. Kendisi de Azerbaycan Türkü olan Aras'ı, Azerbaycan-Ermenistan arasında yıllarca süren Karabağ Savaşı ve Hocalı'da gerçekleştirilen katliam derinden etkilemektedir. *Kan Karanfil* şiirinde hissettiklerini anlatmaktadır:

“Babam derdi: Eksişimin olduğu yerde var kesiğim

Siyah çelenk bırakır suçların ortasına

Tarih yazar göğsümde ihtiras

Uzun yasım

Sabahı ölü kardeşim

Ateşin düştüğü yerde son nefesler buruşur

Dağlar çekilir arkasından

Süngülenen karanfiller dökülür toprağa

Ah dalımı döver yüreğim

¹⁸⁶ A.g.e., s. 16.

¹⁸⁷ A.g.e., s. 24.

*Hocalı'da kara ekim acısı kusur dolu bohçada
Ağrıyan yerlerim şimdi, hiçlenmiş kara/bağlar*¹⁸⁸

Gazze'de sesi kısılan insanı, insanlığa düşen gürültüleri resmetmektedir. Herkesin sessiz kaldığı bu acılara ses olmaya çalışmaktadır. Savaşlardan ve kıyımlardan en çok çocuklar etkilenmektedir. *Nerede ağlayan bir çocuk görsem eski bir çocukluğun elinden tutarım* diyen şair, o acıyı şöyle dile getirmektedir:

*“Kimsesiz sokaklarda
Bir utancın masalı
Ölümün bulduğu çocuklar ve parçalanmış gökyüzü*¹⁸⁹

Azerbaycan'ın henüz bağımsızlığını kazanmadığı, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB)'ye bağlı olduğu zamanlara dönen şair, o zaman çekilen acıların aileden her bireye aktarıldığını vurgulamaktadır:

*“Rahat bırakmaz bugünü
Hazar'a bağdaş kuran anılar*¹⁹⁰

Kendi anneanesi de 1915-1920 olayları sırasında, Ermenilerden kaçarken çocuğunu öldürmek zorunda kalmıştır. Aras'ın şiirlerinde işlediği bu yoğun acılarla birlikte, sevginin her şeyi değiştirebileceğine olan inanç da sonsuzdur:

*“İçine dünya sığardı açılışta yürekler
Ne süt kokan kundaklar ne de ıssız analar
Korkusuna yer bulmazdı kuyularda”*

Aras, dünyada yaşanan savaşların aşkları da nasıl yok ettiğine değinmektedir:
*“Herkesin aşkında bir savaş gürültüsü*¹⁹¹

Yukarıda örnekleri verilen dizeler haricinde Aras'ın bu temaya giren şiirleri şu şekildedir: *Saklıyım*'daki *Neyleyim*; *Göğü Azalan Kuşlar*'daki *Kan Karanfıl*, *Yatağında Yanan Su*, *Tozlu Anılar*; *Ağrılı Beklemeler*'deki *Yaşarken Bine Bölündük*; *Söz ve Hançer*'deki *Yasaklı Günler*; *İkiz Acılar*'daki *İnsandan İnsana Yokuş*, *Unutma*, *Gözümüzde Hep Ölümler*, *Duvarla Ağlaşan Çocuk*, *Sevgisizlik Geçidi*, *Çekilen Nehirler*, *Aşkla Direnmek*, *Alasüt Başaklar*, *Karanlık Masalar*, *Sesin Büyüsü*.

¹⁸⁸ Aras, 2012, s. 29.

¹⁸⁹ A.g.e., s. 50.

¹⁹⁰ A.g.e., s. 61.

¹⁹¹ Aras, 2019, s. 15.

II.A.3.h. Kadın Sorunları

Ataerkil toplum düzeni, yüzyıllar boyunca kadını kısıtlamış, ona belli bir şekil biçmiştir: Hamarat bir eş olmak, anne olmak, ev işlerini yapmak... Kadının bastırılması sonucu bu duruma boyun eğmesi, düzenin sürmesine olanak sağlamıştır. Lakin özellikle son birkaç yıldır feminist düşüncenin Türkiye içerisinde de yaygınlaşmasıyla kadının sesi çıkmaya başlamış; kadın cinayetleri azalmasa da örtbas edilmemesi için daha büyük kitlelerce çaba sarf edilmesine çalışılmış; çocuk gelinlerin ve pedofilinin önlenmesi için çalışmalar yapılmış; kadın birey, kendi varlığının farkına varmış ve yaşamdaki yerini erkek birey ile eşit hale getirmek için savaş vermeye başlamıştır.

Doğu kültüründe yetişen ve törelerce birçok hakkı yasaklanan kadınlardan biri de Fatma Aras'tır. Daha küçük yaşlardayken, 'kız çocukları şiir yazmaz, şiir erkeklerin işidir, aşıklar şiir yazar' denilerek engellenen şair, yıllar sonra bu düzene isyan ederek, gizlediği şiirlerini gün yüzüne çıkarmıştır. Bu, töreler karşısında, bir kadının başkaldırışı ve zaferidir. Nitekim şiir yazmasına karşı çıkan ailesi dahi yaptıkları hatayı anlayarak, şairi ilk kutlayan onlar olmuştur:

“Çekmecede kurutulan şiirler

Bir hayatın telaşdır açarken”¹⁹²

Şiir yazmasını, türkü dinlemesini daha çocuk yaşta yasaklayan ağabeyinden yola çıkarak, düzene *sessizliğiyle isyan* etmektedir:

“Oraların havası dar karanlık kokar

Güneşin kalçası çıkık loşlukta evler

Kurumayan bataklık ziftlenmiş düşünceler

Alınan her soluk izinli çıkar

Aklımda kanayan zaman

Yüreğimde bir ağabey kurşunu”¹⁹³

Törenin, erkek kardeşlere verdiği yetkiye öfkesi, hüznün ile karışıktır:

“Bizi aynı sancı doğurdu oysa

Ayrı renklerde kucakladık hayatı”¹⁹⁴

¹⁹² Aras, 2012, s. 52

¹⁹³ A.g.e., s. 38.

¹⁹⁴ A.g.e., s. 40.

Halk arasında sessizlik olduğunda “Kız doğdu” denilmektedir. Bu sessizlik, erkek çocuk doğmadığına üzölmek anlamına gelmektedir. Şair de kendi doğumunu bu süregelmiş kullanımdan yola çıkarak betimlemektedir. *Zamana Ağıt* isimli şiirinde, doğduğunda söylenen ninnileri, ağıta benzetmektedir:

“Burası dünyaya gözümü açtığım yer

Ninniler ağıt tadı”¹⁹⁵

Turna Ağıtı ’nda, şiire, bir kadın olarak geç başlayabildiğini ifade eden Aras, şiirine bunu “*Sert iklimde kendime gecikmiştim*” diyerek aktarmaktadır:

“Dünleri, bugünleri ve geçmiş masalları küil kokan

Ataerkil acılardan geliyordum yanına”¹⁹⁶

Şair, bu acılarını unutmaz, onları *surlarına çiviler*. Yani, kendine kalkan yapmaktadır. Bir kadının özgürleşme uğruna yaşadığı acılar, onun kalkanı olmaktadır. Şiirini özgürce yazmaya başladıktan sonra, zamanı ve hayatı onun istediği şekilde işlemeye başlamaktadır:

“Sesime ayarlı saatin sesi”

Kadının, düzene başkaldırışını anlatmaktadır:

“Ayaklandı dağın ardındaki hayat

Gelincikler yaşlı sulardan uzak

Yüzünde papatyalar, gözlerinde gökyüzü”¹⁹⁷

Şiirlerinde ses duyusunu öne çıkaran Aras; şiirleriyle, sesi bastırılan tüm kadınların çığığı olmaya çalışmaktadır. Kadının konumunu “*Sessizliğe büyüyen bir ağıt gibi*”¹⁹⁸ dizesiyle, yalın bir şekilde aktarmaktadır. Bu baskıdan kurtuluşun sonu olmadığını, gözyaşlarını çağırın ‘mor’ bir türküyle anlatmaktadır. Nitekim mor, kadını temsil etmektedir. Bir kız çocuğunun ailedeki yerini, ortaya koymaya çalışmaktadır:

“İki kardeş arasında, cinsiyet aşılmaz hudut

Esmerliği otağlara taşıyan

Yarım çığılık kızlar ki ah çocuğum benim

Rüzgâr alan kundağında karanlık”¹⁹⁹

¹⁹⁵ Aras, 2015, s. 32.

¹⁹⁶ A.g.e., s. 19.

¹⁹⁷ A.g.e., s. 20.

¹⁹⁸ Aras, 2012, s. 31.

¹⁹⁹ A.g.e., s. 31.

Annelerin kız çocuklarına daha çocukken vermeye başladıkları ve evlenme yaşı geldiğinde de devam eden erkeği koruyan nasihatlerin, kadının sesine daha o zamanlarda kilit vurmaya başladığını söylemektedir:

*“Bahtımı kurarken annem sandığa
Önce umudunu koydu sonra nasihatini
Sesime kilidi taktı”²⁰⁰*

Bu nasihatlerin çoğu zaman mutsuz evliliklerin yıllarca devam etmesi; kadının şiddet veya psikolojik şiddet görmesi gibi birçok soruna yol açabilmektedir. Çünkü Türk toplumunda, “Kan kusup kızılık şerbeti içmek” diye bir deyim vardır ki bu, evlenen bir kadına ailenin ilk nasihati olmaktadır:

*“Annem,
Dilinle öğüttün bizi
Bir yanağım gelirken diğeri hüüzün koktu”
Aras, töreye öfkesini dile getirmektedir:
“Acıdan pay alan dilim tükürüyor töreye
İç dünyası karanlık kendine göre düzen
Yapay ellerin şekil verdiği hayat
Beyaza sırtık bir yama”²⁰¹*

Mutluluk ve sevgi görmeyen kadınların omzundaki yükleri anlatmaktadır:

*“Boynu ayıplardan kurulu darağacı
Toprağı bahar görmeyen
Filizden gül istenir”*

*Türkiye’de kadın bedenlerinin namus üzerinden disipline edildiği ve kadınların kendi kendilerini bu kurgu üzerinden disipline ettikleri bir toplumsal düzende yaşıyoruz.*²⁰² “Neden dost olmadan, erkek-kadın, karı-koca olmaya çabalyoruz?”²⁰³ diye soran Tezer Özlü, “Bizim insanlarımızın insan sevmesi, insan okşamayı, çocukluktan engelleniyor. Saptırılıyor, çarpıtılıyor” diye devam etmektedir. Çocuk gelinlerin bu kadar yaygın olduğu bir coğrafyada, bunun önlenmesi yerine, çocukluk aşklarının aile, çevre, töre yüzünden yarım bırakılmasını şiirlerinde işleyen Aras; bu konuya değinmektedir:

“Bulutları sarkıtan kalabalık el ağzı

²⁰⁰ A.g.e., s. 35-36.

²⁰¹ A.g.e., s. 37.

²⁰² Cogito Sayı: 58, *Feminizm*, YKY, İstanbul, 2015.

²⁰³ Özlü, Tezer, *Çocukluğun Soğuk Geceleri*, YKY, İstanbul, 2012 (18. Baskı), s. 44.

*İki sözün arasını kurcalar*²⁰⁴

Aras, uzun yıllardır ülkenin büyük bir sorunu olan, küçük yaşta zorla evlendirilen çocukların çektikleri acıları ve yaşadıkları travmaları yansıtmaya çalışmaktadır:

“I

On dörtlük gelinler çeşme başında

Dediler bu amca kocamız bizim

Kâkülleri sır vermeyen kaşında

Kaç dedim, “geç” dedi, katlandı sızım.

II

Sesini öptüler kızım diyerek

Yıkıldı dünyası içi buz dağı

Ağladı göklerde o elçi melek

*Saklandı kendinde o bitmez akşamı*²⁰⁵

Fatma Aras’ın kadın sorunları teması altında incelenebilecek diğer şiirleri şunlardır: *Saklıyım*’daki *Sen Ağasın Dediler*, *Sırası Şimdi*, *Deyin Gelsin*, *Yıllar*; *Söz ve Hançer*’deki *Utansın*; *İkiz Acılar*’daki *Gönülsüz Kız Kaçırma*, *Siyah-Beyaz Umutlar*, *Oğul Ağrısı*.

II.A.4.Şiirlerinde Dil ve Üslûp

Aslen Azerbaycan Türkü olan ve ailenin de etkisiyle gündelik yaşamında ağız özelliklerini kullanmaya devam eden Fatma Aras, bunu, hece vezniyle yazdığı şiirlerinde de aksettirir. Yetiştığı bölgenin ağız özelliklerini kullanan şair, şiirindeki samimiyet duygusunu dil aracılığıyla güçlendirmeye çalışır:

“*Yükümün darası ruhumda ağır*

Gecenin ayazı üstüme yağır”²⁰⁶

Aras’ın hece şiirlerindeki ritim ve kolay söylenebilirlik, iki şiirinin bestelenmesine de olanak sağlamıştır. Nitekim Aras, bu ritim duygusunu, uyaklı konuşan halasından ve köylerine gelen masalcılardan almıştır.

²⁰⁴ Aras, 2012, s. 47.

²⁰⁵ Aras, 2017, s. 52.

²⁰⁶ Aras, 2008, s. 38.

Tamamı hece ölçüsüyle yazılan şiirlerden oluşan *Saklım*'da şair anlaşılır, açık bir dil kullanır. Bunda, halk edebiyatından gelen kalıplaşmış kullanımların etkisi yadsınamazdır. *Göğü Azalan Kuşlar* ile birlikte; Aras'ın şiirinde yetiştiği bölgeye ait atasözleri, deyişler, halk inanışları ve deyimler sıklıkla olmasa da yerini kaybetmez:

*“Çinko çinkoya değmiş, ondan düşen sır değil”*²⁰⁷

“İçlere doğru gittikçe içimde

Bir nergis boynuna düşer karanlık

Dört duvar arasında “gök bakar”

*Tadımız tuzumuz avuntu”*²⁰⁸

*“Gökten üç elma düşer dağılır avucumda masal”*²⁰⁹

Böylece şiirinde samimiyet ve aitlik yaratmaya çalışan Aras'ın, *“Yolu bitmez geri dönmez vah umut”* dizesinin her dörtlükte tekrar ettiği şiiri buna örnek olmaktadır:

“Müşkül bakış dengesini şaşırđı

Boşta dolu doluya boş taşırđı

Öz özünü öz közünde pişirdi

Yolu bitmez geri dönmez vah umut

...

Silmeye çalıştı akan yaşını

Basmıştı bağrına kara taşını

Çatmıştı derdinden ayça kaşını

*Yolu bitmez geri dönmez vah umut”*²¹⁰

Umudun sonsuz ve tükenmez olduğunu şiir boyunca tekrarlayan şair, ‘Vah’ diyerek de bu sürüncemenin kaderine üzölmektedir. Şiirdeki dörtlükleri, kendi içlerinde umutsuzluğu hissettirerek kurmuştur. Bu çelişkili görönen ifade, Aras'ın çoğu şiirinde olmakla birlikte, acının ve hayatın getirdiği gel-gitler olarak da düşünölebilir. Şiirde yer alan ‘Öz özünü öz közünde pişirdi’, ‘Basmıştı bağrına kara taşını’, ‘Çatmıştı derdinden ayça kaşını’ gibi dizeler, halk deyişlerinin etkisi ve yalınlığı ile umudun ve umutsuzluğun ikilemini hissettirmektedir.

Şair hece ölçüsüyle yazdığı şiirlerinde çoğunlukla abab ve aaab uyak düzenlerini kullanmıştır:

²⁰⁷ Aras, 2015, s. 14.

²⁰⁸ A.g.e., s. 54.

²⁰⁹ A.g.e., s. 44.

²¹⁰ Aras, 2008, s. 41.

*“Evim ki sizlerin baba ocağı
Açarım gönülden ana kucacı
Döküp karıştırın köşe bucağı
Hanemde al açan gülümsün gardaş”²¹¹
“Sanadır sözlerim dinle sevgili
Başımı nereye dayar ağlarım
Bir yürek yorulmuş anla sevgili
Mavimi karaya boyar ağlarım”²¹²*

Dize tekrarı, halk edebiyatında, ana duyguyu vurgulamak için sıklıkla kullanılmaktadır. Divan şiirinde de değişik türlerde nakarat adı verilen yinelemeler, kimi zaman bir kimi zaman iki dizenin alt alta gelen bentlerde yinelenmesiyle gerçekleştirilir. Örneğin Şarkı’larda ilk bendin ikinci dizesi her dörtlüğün sonunda yer alır.²¹³ Saklıyım’daki şiirlerinde tekrarlanan dizeler şunlardır: “Dertler üstüme gelir her gece akın akın”, “Korkudan tutuştu can eteklerim”, “Bir ben yanan bir sen yanan bir yürek”, “Sen ağlama göz nurum ben yerine ağlarım”, “Gidersem kınarlar kalsam ölürüm”, “Sonumu göre göre korkusuz gidiyorum”, “Asi denilen yürek yeter artık sen pes et”, “Ben ölmüşüm toprak bekler göz ağlar”, “Bir ben bir o işte can gerisini hiç sorma”, “Neredesin ey can ömür bitiyor”, “Hasretin gönlümde yara sevdiğim”, “Yeter ki mutlu ol sen oralarda”, “Muradım içimde kaldı neyleyim”, “Yere düşer paramparça olurum”, “O da benim gibi sevseydi eğer”, “Karanlık gönlüme dost olur benim”, “Ben ağlarım sen yanarsın o güne”, “Yolu bitmez geri dönmez vah umut”, “Ben yunusum derin sular severim”, “Güzelliğin dilden dile ey gelin”, “Kötülerin kahrı çekilmiyormuş”, “İmdadına deyin gelsin Zülfikâr”, “Benim de yüzümü güldür Allah’ım”, “Ben ölmüşüm toprak bekler göz ağlar”, “Beni senden seni benden ettiler.”

Klasik şiir incelemesinde ilk dikkat edilen, başlık ile içeriğin bir bütünlük oluşturup oluşturmadığıdır. Bu kimi şair tarafından benimsenen kimisi tarafından ise önemsenmeyen bir durumdur. Aras’ın ise ilk kitabında başlıklar genellikle şiir içinde tekrar edilen dizeden seçilmektedir. Göğü Azalan Kuşlar’da ise şiirin kendisinde bıraktığı hissi, imgeyi; içinde barındırdığı gizi başlık olarak seçmiştir.

²¹¹ A.g.e., s. 43.

²¹² A.g.e., s. 18.

²¹³ Aksan, Doğan, *Şiir Dili ve Türk Şiir Dili*, Bilgi Yayınevi, İstanbul, 2013, s. 219.

Doğduğu toprakları ve doğasını şiirine fon yapan şair, Şerafettin Hansu'nun, soyadının mahlas olmaya çok uygun olduğunu söylemesi üzerine Aras'ı mahlas olarak kullanmaya başlamıştır. Nitekim bu Saklıyım kitabındaki uyaklı şiirlerinde çokça yer almaktadır. Şair, mahlası Aras'ı da çoğu zaman Aras nehri ile bağdaştırmıştır:

*“Aras’ın bahtı mı böyle sürünür
Korkudan tutuştu can eteklerim”²¹⁴*

*“Sevmişim bir kere Aras neylesin
Söz eden dilleri kınarım ömrüm”²¹⁵*

*“Aras’ım akışım arkına düştü
Bak yine ardından çağladı coştı*

*Umutlar sel oldu yürekte taşı
Damarımda akan kanımsın benim”²¹⁶*

*“Arasım uzaktan akıp durursam
Yere düşer param parça olurum”²¹⁷*

Aras, şiirlerinde birçok edebi sanatı kullanmıştır. Bu sanatlardan en yaygın olanlarından biri de benzetmedir. Halk edebiyatına öykünerek yazdığı şiirlerinde, Aras'ın benzetmeleri daha bilindik, kalıplaşmış benzetmeler olarak karşımıza çıkar:

*“Mum gibi eriyip böyle bitmezdim
Başım alıp diyar diyar gitmezdim
Sefil baykuş gibi viran ötmezdim
O da benim gibi sevseydi eğer”²¹⁸*

*Kendisini dil ustalarının bir uzantısı*²¹⁹ olarak gören Fatma Aras; yalnızca halk şairlerinden değil, modern şairlerden de etkilenmiştir.

“Gözlerim gözüne değerse eğer

Yere düşer paramparça olurum”²²⁰ dizelerinde, Attila İlhan etkisi yadsınamazdır.

Serbest şiire geçtikten sonra, Aras belli kalıpları yıkmış ve çağdaş şiire yönelerek yeni imgeler kullanmaya başlamıştır:

²¹⁴ Aras, 2008, s. 14

²¹⁵ A.g.e., s. 16.

²¹⁶ A.g.e., s. 25.

²¹⁷ A.g.e., s. 29.

²¹⁸ A.g.e., s. 36.

²¹⁹ Aras, Mühür Kitaplığı, s. 49.

²²⁰ Aras, 2008, s. 29.

*“Narçiçeği aşermiş annemin dudakları”*²²¹

Sevdiğini kaybettikten sonra alınan her nefesi, ölümü çağırıştır:

*“Ölüm kokusu havada”*²²²

Şair, ölüm karşısındaki üzüntüyü birçok farklı imge ile göstermeye devam eder:

“Ayça kaşından ayrılan kirpikleri

*Eğilmiş uzun yasa”*²²³

Kadını bir ağaca benzetir ancak, yalnızlık onu dalsız bırakmıştır:

“Şimdi

*Dalsız bir kadın duruyor, akşamın en ucunda”*²²⁴

Şair öfke kusacağı küfürlü dilinde, sesini sert ve kısa süreli patlayan kurşuna benzetir:

“Büyüyor ağızımda küfür, kalaylı mı kalaylı

*Kurşuna benziyor sesim”*²²⁵

Tehlikeli bir hedefe ulaşma çabasını ölüme gitmeye benzetir:

*“Ölüme yürüdüler, yalın elli bir gece”*²²⁶

Karın beyazlığının insanın gözünü kamaştırmasını, karanlık olarak niteler. Ayrıca, şair burada ayazı ve geceyi kişileştirmiş, onlara farklı nitelikler yüklemiştir:

“Aramıza sızıyor ayaz, her yer kardan karanlık

*Gözlerimizde başlayan gece öfkeli”*²²⁷

Teşhis sanatı da Aras’ın şiirinde sıklıkla görülür. Aras, bununla anlamı kuvvetlendirmeye çalışır:

“Uzayıp giden günler hüznü

Belirsiz izlerde tutsak

*Biraz sarı, biraz deli sevdalı”*²²⁸

Doğa her zaman şiirindedir:

*“Delirir nisan ayı, toprağın kalbi büyür”*²²⁹

Yaşanan acıların sesi olur:

*“Çılgık çılgığa bendeki yara”*²³⁰

²²¹ Aras, 2017, s. 27.

²²² Aras, 2015, s. 31.

²²³ A.g.e., s. 50.

²²⁴ A.g.e., s. 11.

²²⁵ A.g.e., s. 12.

²²⁶ A.g.e., s. 9.

²²⁷ A.g.e., s. 8.

²²⁸ A.g.e., s. 39.

²²⁹ A.g.e., s. 20.

Gecenin sessizliğini insan yerine koyar. Bulutları ise süt veren bir ineğe benzeten Aras, ağlayan bir kadın tasvir etmiştir. Bu gözyaşları ise adeta bir kıyamet alameti gibi taş olarak yağmaktadır:

*“Gecenin sessizliği bulutları sağıyor
Koca şehrin üstüne gökten taşlar yağıyor”*²³¹

Şair, duygularını somutlaştırarak ifade etmektedir:

*“Avuç avuç kırgınlık”*²³²

Aras’ın şiirinde alışılmamış bağdaştırmalara da sıklıkla rastlanır. ‘Duaya oturmak’ deyimi, Aras’ta yemine oturmaya dönüşür:

*“Kaç yemine oturmuştuk aşk için”*²³³

Şair, ülke gösteren Farsça kökenli [-(i)stan] eki ile yeni bir sözcük yaratır. Bu da okuyucuda daha etkileyici bir imge yaratmak amaçlıdır.²³⁴

“Yara değil yaraistan”

Şiire bakışını ve şiirle olan bağı, yine şiirlerinin dizelerinde yansıtmıştır:

“Bana uyku getiren yanık ninniler söyledi

*Ruhuma yerleşti şiir”*²³⁵

Telmih, duyarlık yönü güçlü olan şairin şiirinde sıklıkla kullandığı bir sanattır. Hem tarihin üzücü hatıralarını hem de büyük aşklarını şiirlerine konu edinir. (Bkz. II.A.3.g. Siyasi Sorunlar, II.A.3.a.1. Tanımlanamayan Bir Sevgi Türü: Aşk)

Fatma Aras şiirinin, sürekli kullanılan belli kelimeleri vardır. Bunların başında renkleri ve ruh hallerini yansıtmakta kullandığı doğayla ilgili kelimeler gelir: Gökyüzü, gece, sabah, karanlık, yağmur, bulut... Bununla birlikte şiirinde sıklıkla kullanılan diğer kelimeler şöyle sıralanabilir: Çocuk, su, can, anne, kent, sokak, ateş, acı... Bu kelimeler ve aralarında oluşturduğu anlam bütünlüğü, şairin üslubunu belirlemede önemli bir rol oynamaktadır.

Şiirini oluştururken en çok zıt anlamlı sözcüklerden yararlanan Aras, hayatın içinde olan tüm duyguların ve olayların karışımı olarak, hayatı yansıtmayı için bunu tercih eder. Şiirlerinde tezadı kelimelerle aktarabildiği gibi, anlattığı olayların ve kurduğu dünyanın çelişkisiyle de betimleyebilmektedir:

*“Hem var hem yoğuz, tedirginiz çoğu zaman”*²³⁶

²³⁰ Aras, 2017, s. 9.

²³¹ Aras, 2008, s. 61.

²³² Aras, 2015, s. 43.

²³³ Aras, 2017, s. 25.

²³⁴ Aksan, 2013, s. 172.

²³⁵ Aras, 2017, s. 27.

*“Tek nefesle yakınlaştı uzaklar”*²³⁷

“Kurak umutlarında ani yaprak dökümü

Rüyasında park gezinen çocuklar

*Kanındaki seferberlik”*²³⁸

II.B. Düzyazıları

II.B.1. Turna Ağıtı

Turna ağıtı, Fatma Aras’ın hayata karşı itiraz mektuplarından oluşmaktadır. Artık evlere mektup yerine fatura geliyor, diyen şair, günümüzdeki yabancılaşmaya tepkisini böyle göstermektedir. Toplam on yedi mektuptan oluşan kitap, Aras’ın kendisi için önemli gördüğü ve çoğu zamanda sesini duyamayacak kişilere/olaylara yazdığı düzyazılarını içerir.

Kitapla aynı adı taşıyan ilk mektup, artık su kenarlarına gelmeyen ancak, geldiğinde bereket ve şans getiren göçmen kuşlara ve bozulmakta olan doğaya bir ağıt niteliğindedir. Turna kuşunun halk şiirindeki, efsanelerdeki yerine değinen Aras, *turnalarla ilgili gözlemlerini ve özlemlerini*²³⁹ anlatmaktadır.

İkinci mektup, hayatının önemli bir noktasında gördüğü *Karacaoğlan’a* yazılmıştır. Küçükken köylerine gelen masalcılardan ilk onun sözlerini duyması, Aras’ın aşinalığını ve hayranlığını artırmıştır. Halk şiirinin içinde doğup büyüyen ve mani ile konuşma alışkanlığı bugün dahi süren şair, Karacaoğlan için, “Bana kardeşim gibi geliyor” demektedir:

*“Arada dört asır gibi bir zaman dilimi olmasına rağmen seninle aynı dönemde yaşamışım gibi şaşırıp kalıyorum.”*²⁴⁰

Karacaoğlan’ın hayat görüşünü, aşk anlayışını benimseyen şair, günümüz aşklarına isyan etmektedir. Onu, bugün bile halk şiirinde aşan bir imgenin olmadığını düşünen ve ilk şiirlerini hece ile yazan Fatma Aras, Karacaoğlan’ın şiirleri için şu sözleri söylemektedir:

*“Şimdi, ara sıra kanamalı saatlerimde sana uğruyorum ve sözlerinle çarpışıyorum ama sevmeyi seven kalbimde düşünen de kanayan da benim.”*²⁴¹

²³⁶ Aras, 2015, s. 8.

²³⁷ A.g.e., s. 9.

²³⁸ Aras, 2012, s. 43.

²³⁹ Aras, Mühür Kitaplığı, s. 12.

²⁴⁰ A.g.e., s. 13.

Turaç'ların Eliyle başlıklı yazı, şiiri için bir dönüm noktası olan Veysel Çolak'a bir teşekkür mahiyeti taşımaktadır. Çolak'ı, şiirini geliştirebileceği bir maden ocağı olarak gören Aras, kazandığı şiir ortamının hayatındaki önemine değinir:

*“Bir zamanlar yakılan, yırtılan kitaplarımın verdiği acı, şiir ortamının sıcaklığına yaslanmıştı. Yarım asırdır yalıtılmış bir yaşamın kıyısından uzaklaşmıştım.”*²⁴²

Memleketinde onu etkileyen, şiirlerine sıklıkla aldığı *Aras Nehri* ve *Ağrı Dağı*'na da mektuplarını yazan şair, geçen yılları ve gelip kalan şairleri de mektupsuz bırakmamıştır. Aras nehri, şairin ve ailesinin hayatı için önemli bir yer teşkil etmektedir. Aras nehrinin sınır olmasından sonra yaşanan çeşitli olaylar, Aras'ın duygu dünyasında önemli bir yer etmiştir. Şair, çok sevdiği ama sevenleri ve aileleri ayırdığı için çok kızdığı Aras nehrine olan sitemini anlatır:

*“... köyümüzde yaşlı bir kadını hatırladım: Her akşam kendi damlarının üstüne oturur, “Es Haydar es! Kardeşlerimin sesini, kokusu getir” diye rüzgâra yalvarırdı. Bu nedenle seni ağır bir suçlu olarak görürdüm hep.”*²⁴³

Ağrı dağının eteğinde, yaylalarda çocukluğu geçen şair, dağı da kendine bir dost bilmiş, kendini onunla özdeşleşmiştir. Dünyada yaşanan kötülüklerden, insanların yalnızlaşmasından Ağrı dağının da etkilendiğini düşünür:

*“İşte bugünlerde seni sadece uzaktan görüyoruz ki bu da senin itildiğin yalnızlık, bizlerin azalması demektir.”*²⁴⁴

Şiirinde imge olarak yine sıklıkla yer verdiği yol ve sınır da düzyazılar arasında yerini almaktadır.

Şiir başlıklı yazısında şiire başlayışını ve şiir görüşünü anlatan şair; *Kadın Kıyısında*, şiirinde çokça işlediği kadın sorunlarından; *Aşk*'ta, ona bakış açısından; *Uyku*'da, yaşadığı sıkıntılar ve uyku sorunları çektiği dönemlerden; *Öfke*'de ise bu duygunun doğurduğu zararlardan bahsetmektedir.

Kendisine de bir mektup yazan Aras, burada kendi yaşamını, kişiliğini ve özünü sorgulamaktadır. Son iki mektup ise şairin hâlâ dünyadan umudunun olduğunu gösterir niteliktedir. *Töre*'de isyanını ortaya koyan Aras, hemen arkasından *Umut*'a sığınmaktadır.

²⁴¹ A.g.e., s. 17.

²⁴² A.g.e., s. 19-20.

²⁴³ A.g.e., s. 24.

²⁴⁴ A.g.e., s. 29.

II.B.2. Dağ, Su, Korku

*Bizler toplum olarak evlerimizde ilkin çocuklarımızı
konuşturmaya uğraşır, konuşunca da sustururuz.*

(s.39)

Çocukluğundan itibaren şiire tutkun olan ve duygularını bu dille anlatmaya çalışan Fatma Aras, 2017 yılında, ikinci düzey yazı denemesi olan Dağ-Su-Korku isimli öykü-anı kitabını yayımlamıştır. Kitabın ilk bölümünde sekiz hikâyesi bulunmaktadır. Bu öykülerin bazıları birbirinin devamı niteliğinde olmakla birlikte, hepsi şairin kendi hayatından izler taşımaktadır. Denilebilir ki şair, Turna Ağıtı'ndaki mektuplarında olduğu gibi bu eserinde de şiirine dayanak olan yaşanmışlıklarını ve düşüncelerini, *vurulduğu sesiyle*, daha açık bir şekilde aktarmak istemiştir.

Öykülerde seçilen tüm kahramanlar kadındır ve şairin memleketi olan Iğdır ile bağlantılıdır. Şiirlerinde olduğu gibi öykülerinde de halk deyişlerinden ve deyimlerden yararlanarak, o yörenin havasını hissettirmeye çalışmaktadır. Doğu töresi ve kadına bakışı, Aras'ın tüm eserlerinde ön plana çıkmaktadır. Otobiyografik özellikler taşıyan öyküleriyle de şair; töreyi, kurallarını, yaşama yansımalarını gerçekçi bir şekilde anlatmaktadır.

İlk iki öykü olan *Sesinden Vurulanlar* ve *Bakışları Keselemek*; Doğu töresiyle yetişen Zeynep'in yaşatılmayan aşkını, mutsuz evliliğini, toplum baskısı ile hayatının nasıl bir çıkmaza girdiğini ve ailesinin de desteği ile yıllar sonra özgürlüğüne nasıl kavuştuğunu anlatmaktadır. Şiirlerinde ses duyusunu merkeze alan şair, ilk öykünün ilk cümlesinde bunun sebebini açıklamaktadır:

*“Zeynep, “Hep susturuldum” diye düşündü.”*²⁴⁵

Türkiye'de, İslami düşüncenin de etkisiyle kadına biçilen belli görevler vardır ve bunlar bir gelenek olarak görülmektedir: Evlenip kocasına karşı gelmeyen bir eş olmak, anne olmak, evin temizliğini/yemeğini yapmak, hiçbir suretle özellikle de büyüklerine karşı ses çıkarmamak... Tüm bunlar ve daha fazlası Türkiye'de yaşayan kadınların toplum tarafından 'Kadın dediğin...' lafı arkasından, kadına mâl edilmiştir. Bunların aksini yapmak ise ayıp/ kötü/ saygısızlık/ namussuzluk olarak

²⁴⁵ Aras, Zengin Yayıncılık, s. 9.

görülmektedir. Türk toplum yapısına işlemiş bir diğer gelenek ise boşanmanın kötü olduğudur. Nice insanlar sırf bu yüzden, ‘Elalem ne der?’, ‘Ailemin yanına dönemem’, ‘Boşanırsam nasıl yaşarım, çocuklarıma nasıl bakarım?’ korkusuyla yıllarca mutsuz evliliklerine devam etmektedirler. Aras’ın betimlediği gibi, *Törenin katı kuralları, içlerine koca bir Çin Seddi ören* ²⁴⁶ bu insanlar, *bir yanağı gelin bir yanağı hüznün kokarak* ²⁴⁷ yavaş yavaş hayatlarını soldurmaya mahkûm edilmektedir.

Zeynep, *Sesinden Vurulanlar*’da tüm bu toplum baskısını, düşünceleriyle yansıtır. Doğduğu büyüdüğü kente geldiğinde ise geçmişe, çocukluğuna dönmekten başka çaresi kalmaz ve mutsuz evliliğinden, çocukluk aşkının ilk yıkıntılarını gözler önüne serer. Hastane bekleme salonunda başlayan hikâye, Zeynep’in içindeki çılgılığı yıllar sonra serbest bırakmasıyla son bulur:

“*Sesimden vuruldum doktor bey!*”²⁴⁸,

Yaşadığı acılara ve suskunluğa dayanamayan, ölüm düşüncesinin aklını sardığı Zeynep’in hikâyesi, *Bakışları Keselemek*’te devam eder. Zeynep’in evliliğinin iç yüzü daha net ortaya çıkmaktadır. Evlendiği ilk gece şiddete maruz kalan Zeynep, “*Zaten ona tensel ve tinsel bir duygum da yoktu. Hatta üstümde bir bakış hissetsem, banyoda o bakışı keselemek geliyordu içimden*” ²⁴⁹ diyerek, toplum baskısı sebebiyle boşanamayan kadınların sesine keskin bir çılgılık oluyor. Geçirdiği depresyon sebebiyle hastaneye kapatılan Zeynep, cesaretini, yaşadıklarını anlatmaktan alarak, ailesinin de desteği ile eşinden boşanır.

*Yasakların ve baskının iklimini değiştirdiği*²⁵⁰ Zeynep, özgürlüğüne kavuştuktan sonra *yasakların bile yüreğinden söküp atamadığı* 30 yıl önceki ilk aşkı ile karşılaşır. Burada önemli olan nokta ise bu aşkı ondan esirgeyen ailenin, yaşananlardan ders alarak Zeynep’e her konuda destek çıkmalarıdır. Her şeye rağmen aile birliğine, insan sevgisine verdiği önemi ve duyduğu saygıyı eserlerine yansıtan Aras, şüphesiz ki temelini sağlam bir aile ilişkisinden almaktadır. Nitekim ilk aşkıyla görüşmeye başlasa da aradan geçen yıllar, değişen kişilikler buna engel olmuş, son darbeyi ise ölüm vurmuştur. Zeynep, Murat’ı siroz sonucu kaybeder.

Birbirini tamamlayan bu iki hikâye, toplum değerlerine boyun eğmiş bir kadının kendini yeniden özgür kılışını anlatmaktadır.

²⁴⁶ A.g.e., s. 11.

²⁴⁷ A.g.e., s. 12.

²⁴⁸ A.g.e., s. 17.

²⁴⁹ A.g.e., s. 21.

²⁵⁰ A.g.e., s. 21.

Zeynep karakteri, kitap içindeki üç hikâyede daha karşımıza çıkmaktadır. *Yaranın Kabuğu* adlı hikâyeye, Fatma Aras'ın hayatına birebir tanıklık etmektedir. Şair, şiir serüvenini bu hikâyede tüm açıklığı ile anlatmaktadır. Aras'ın çocukken şiir yazmaya başlamasının, bu durum ailesi ve çevresi tarafından doğru bulunmadığı için gizli gizli yazmayı sürdürmesinin öyküsü olmuştur. Aras, bu öyküde de toplum baskısına önemli göndermeler yapmaktadır. Ağabeyinin şiir yazmak şöyle dursun, türkü dinlemesini dahi yasaklaması; 'Kızlar şiir yazmaz' diyen topluma annenin de boyun eğişi dikkat çekici noktalaradır:

*“Kızım hangimiz el sesine kulak tıkayalım. Bu mahallede ya da okulda senin dışında “söz” (şiir) yazan kız var mı? Adın çıkar, onur tahtımızı ters çevireceksin.”*²⁵¹

Kendisini, *karanlığı oluşturmaya başlayan insanlarla aynı toprağın insanı* olarak gören ve bundan büyük üzüntü duyan Zeynep, *sesinden vuruluşunu* bu öyküde de dile getirmektedir:

“Evinde, ağzının keseri olmayan insanlar “susmayı” öğretiyordu.”

“Zeynep, o günden sonra sesi silik, akli gezgin kendi içine sindi.”

*“Öğretilen “suskunluk” Zeynep’e yeni suskuları, korkuları öğretiyordu. Karaladığı ne varsa çekmecede susturuyordu.”*²⁵²

İlk iki hikâyede bahsedilen Zeynep ve çocukluk aşkı, *Pencerede Dün Işığ*'nda da anlatılmaya devam eder. Ütopik aşktan yola çıkan Aras, bunu tanımlamakla başladığı hikâyede kendi duygularını sorgulamaktadır.

Yüzük adlı, kitabın son hikâyesi de şairin hayatından bir kesiti anlatmaktadır. Şair; annesini kaybetmenin acısını ve sonradan annesi kadar seveceği üvey annesiyle ilk tanışmasını hikâyeleştirmiş, belki de önyargılı davranışları yüzünden bir günah çıkarma yöntemi olarak bunu seçmiştir.

Kitaba adını veren *Dağ, Su, Korku* adlı öykü, yine bir toplumsal yozlaşmışlığı ele almaktadır. Bunu, hem kurum hem insan düşüncesini harmanlayarak vermeye çalışan şair; her kadının, şehir fark etmeksizin yaşadığı bir korkuyu doğa ananın kucağında vermektedir. Gittikçe kötüleşen dünyada insan, insana güvenini yitirmiştir.

Kız kardeşinin tayini için uzun süre uğraşan ve bunu usûlsüz bazı şartlar sonucunda kabul ettiren bir ablanın, yeni atama yerine gitmeleri için çıktıkları yolda,

²⁵¹ A.g.e., s. 40.

²⁵² A.g.e., s. 41.

kendilerine rehberlik eden ve tanımadığı bir Kürt gencinden çekincelerini anlatan öykü; kadın olmanın zorluklarına parmak basarken, hâlâ misafir geleneğine ve insanlığına bağlı olanların da varlığını yansıtmaktadır. Üç ülkeye komşu bir bölgede büyüyen, kardeşlik duygusunu özümsemiş bir karaktere sahip olan şair; insanın özüne inanmaktan vazgeçmemek gerektiğini vurgulamaktadır. Kafasında birçok olumsuz senaryo döndüren Canan, önyargılarının boş olduğunu anladığında öfkesini kuruma yöneltir.

Aras'ın halasının, yine bir hala olarak katıldığı *Süt Yanığı*, bir fotoğraftan geçmişe dönüş ile başlamaktadır:

*“O zamanlar biz kızlar yarım bir sözcük gibiydik. Sorularımız öfkemiz içimizde dolanırdı. Çiçeğe durmuş bir tomurcuk, ana güle bakarak açarmış. Biz de büyüklerimizin saygısına, davranışına bakıyorduk. Sesi yiten bir taş gibiydik. Korkular, yasaklar bir yanımı közlemişti.”*²⁵³

Küçük bir kız çocuğu olan Aslı'nın, toplumun yaşam tarzını anlamlandırmaya çalışırken çektiği acıları anlatan hikâye; Fatma Aras'ın da halasıyla yakın bir ilişki kurmasının başlangıç noktasını vermektedir. Hayvanlarla güçlü bağlar kuran Aslı'nın, onları yemek için kesen insanlar karşısında verdiği tepkiye karşılık; halasının, doğanın işleyişini bir masal gibi kendisine aktarmasından nasıl etkilendiği anlatılmaktadır. Doğadaki tüm canlılarla yakın bir ilişki içerisinde olan şair, küçükken susturulan sesini naif bir çığlık ile hikâyeleştirmiştir.

Aras'ın, töreler yüzünden yarım kalmış bir aşkı anlattığı bir diğer hikâye ise *Zelal*. Tesadüfen karşılaşmalarına rağmen, törenin sindirdiği iki insanın içlerine işleyen korkuyu yansıtmaktadır. Çıgıllıklarla dolu konuşmalar aslında bir sessizliktir. Yıllar sonra dahi vurulan seslerini iyileştirmeye cesaret edememiş iki aşık gözleriyle konuşmaktadır:

*“ “..... Bizim aşkımızda özgürlük yoktur, bir aynanın içinde toplanır babaların gözü..... Ayıplardan kurulu bir darağacı, sevenlerin boynunda.” Bütün bunları bakışlarıyla anlatmaya çalıştı.”*²⁵⁴

Hayatını şiirle sınırlandırmayan Aras; *Dağ, Su, Korku* kitabının ikinci bölümünü 'anı' olarak ayırmıştır. Altı başlıktan oluşan anılar bölümü, Aras'ın çocukluğuna ve geçmişine duyduğu bir özlemin ürünüdür.

²⁵³ A.g.e., s 33.

²⁵⁴ A.g.e., s. 46.

Çağımızın yavan olduğunu düşünerek bundan her fırsatta yakının ve dolayısıyla geçmişe özlem duyan şair, ilk başlıkta, çocukluk günlerinden bahsetmektedir. *Doğunun en ücra köşesinde, altmış haneli bir köyde doğmuştum*²⁵⁵, diyen Aras, çocukluktaki saf duyguları, çıkarsız arkadaşlıkları hatırlatmaktadır. Kırılğan ve sevgi dolu bir çocuk olduğunu kitabın başındaki otobiyografik öykülerde de hissettiren şair, günümüzde çocukların her şeye en kolay şekilde ulaşabilmesinden yola çıkarak, çocukluğunda bir bez bebeğin tüm köyü nasıl mutlu ettiğini anlatmaktadır.

Şiire Uyandıran Söz'de şiirle barışmasını sağlayan Veysel Çolak'a bir minnet anısı aktarmaktadır. Kendisine her zaman destek olduğunu söylediği Çolak'ın rehberliğinde halk şiirinden serbest şiire geçişinde yaşadığı süreci kısaca anlatmaktadır.

Şiirlerinde tüm duyguları zıtlık içinde veren ve bunu hayatın akışının normal bir süreci olarak gören şair, yalanın getirdiği bir hediyeğin bir dostun unutulmazlığına sebep olduğunu anlattığı *Tante'nin Ölümü*'nde belki de bir günah çıkarmaktadır.

Sinop Cezaevini ziyareti ve orada hissettiklerini *Yolum Sinop'a Düştü Sabahattin Ali* başlığında anlatan Aras; *Nevruz Ateşi Ocakta* başlıklı yazısında, Iğdır yöresinin nevruz geleneklerini aktarmaktadır.

Ailesine düşkün olan şair, *Yaşam Bir Bıçağın Ağzında*'da babasının yaşamda kalma hikâyesini yazmıştır. Şairdeki vefa duygusunun ve insan sevgisinin kaynağının babası olduğunu hissettirdiği bu anı, geçmişe özlemini de açıklar nitelikte olmuştur.

²⁵⁵ A.g.e., s. 59.

SONUÇ

Çocukluğunda oluşan hayal evrenini, köylerine gelen gezgin masalcılar sayesinde efsanelerin ve türkülerin dünyası içinde şekillendiren Fatma Aras; özünü kaybetmeden, imge dünyasını geliştirmeye ve bunu şiirinde ortaya koymaya çalışmaktadır.

Bulunduğu ortamın, ailesinden ve çevresinden dinlediği hikâyelerin, dillerindeki uyaklı ağzın etkisiyle daha küçük yaşlarda hece ölçüsüyle şiirler yazmaya başlayan Aras'ın, şiiri bir erkek işi, bir sevda geleneği olarak gören toplumda büyümüş olması, defterlerinin ağabeyi tarafından yakılmasına ve yazdıklarını saklı tutmak zorunda kalmasına sebep olmuştur. Ortaokul yıllarında İzmir'e gelmesine rağmen şiiri öğreneceği, şiirini geliştireceği bir çevresi olmamış ve tüm bunlar için yaklaşık otuz iki yıl beklemek kalmıştır.

Bu süreçte birçok şehir değiştiren, mutsuz bir evlilik yapan, aile bireylerinde kayıplar yaşayan şairin ilk adımı, yaşadığı toplumun bazı katı kurallarına karşı gelerek boşanmak olmuştur. İkinci adım ise Veysel Çolak ile tanışarak şiir dolu bir çevreye adım atması olmuştur. Şiir yazmaktan vazgeçmeyen Aras, hayatının bu dönüm noktasını iyi değerlendirmiş ve hece ölçüsüyle yazdığı ilk ve tek şiir kitabı *Saklıyım*'ı yayımlamıştır.

Halk edebiyatının sözlü geleneklerinin içinde doğup büyüyen ve hayal dünyası bu yönde gelişen Aras'ın şiirinin en dikkat çekici noktası ise serbest şiire geçmesi olmuştur. Halk şiirinin belirli kalıpları, uyak düzenleri ve tehlikesiz yapısından vazgeçerek, hiç bilmediği yeni bir şiir dünyasına girmiştir. Hece ölçüsünün kısıtlılığı, uyağın sesleri eşit kırışı duygu durumundaki eşitsizlikleri yansıtmamaktadır. Dolayısıyla son dört kitabını serbest ölçüyle yazan Aras, sözlü kültürden beslenmek ve ona göndermeler yapmakla birlikte, duygularını biçimsel olarak da dışı vurmasına yardımcı olan serbest şiire geçmiştir.

Aras'ın uyak düzenine uyum sağlayamayan değişken duygu durumu, iç içe geçen temalarında olduğu gibi kullandığı kavramlarda da hissedilmiştir. Şiirlerinde en çok doğaya özgü “yağmur, gökyüzü, gece, güneş, mevsimler” kavramlarını kullanan Aras'ın, karanlık bir panorama çizen *Göğü Azalan Kuşlar*'da en çok yaz mevsimini kullanması bu tezada örnek teşkil etmiştir. Bu, Aras'ın şiirinin bütününe işleyen ve onun üslûbunu oluşturan husus olmuştur.

Doğayı şiirine sadece fon oluşturmak için kullanan Aras, anlatılmak istenen duyguyu doğanın renkleri ve hâlleri içinde betimlemiştir. İlhan Berk'in veya Özdemir İnce'nin şiiri gibi salt doğayı anlatmamıştır. Aras'ın şiirinde sıklıkla geçen Aras nehri ve Ağrı dağı dahi geçmişiyile ve kendisiyle bağdaştırarak kurduğu duyguları yansıtmaktadır. Doğayla iç içe büyüyen şair, hayatı gibi şiirine de onu ayrılmaz bir parça olarak almıştır.

Doğaya özgü kavramlar haricinde Aras'ın tüm kitaplarında en sık kullanılan imge “çocuk” olmuştur. Hayattan ve yaşadıklarından beslenen Aras'ın şiirleri otobiyografik özellikler taşımaktadır. *Şiir çocukluğumuzdur*²⁵⁶, diyen İlhan Berk gibi Aras da geçmişi, çocukluğuna indirgerken, şairliğin de çocukluktan beslendiğini düşünmektedir. Nitekim Aras'ın şiirinde geçmiş, geçmişe özlem, çocukluk en belirgin imge ve temalardır. Ailesine çok düşkün olan şair, bunu her fırsatta hissettirmiştir. Ortaokul yıllarından anne ve babasının yanından ayrılması da erken büyümesine sebep olmuş, şiirlerindeki çocukluğa ve geçmişe özlemi güçlendirmiştir. Bunun yanı sıra çocuğunun olmaması ve çocuk özlemi çekmesi, “çocuk” kavramının geçtiği birçok şiirde kendini bir hüznün ile hissettirmiştir. Düzyazıları da şiirleri gibi otobiyografik özellikler taşıyan ve hikâyelerinde farklı isimlerle kendi hayatını anlatan Fatma Aras'ı bir bütün olarak okumak, şiirine giden yolu açmaya yardımcı olmuştur.

Bireysel ve toplumsal duyarlık ve sıkıntıları birlikte ele alan, hem insanın hem de toplumun sorunlarına değinmekten çekinmeyen Aras; şiirinin önemli noktası olan serbest nazıma geçişin gerekliliğini de bu hususta göstermiştir. Nitekim şiirinde eşit olmayan duygu dağılımı, birbirini eşitlemeyen dize biçimiyle uyumlu hâle gelmiştir.

Aras'ın yalnızlığı ve yabancılaşması, insanların riyâkarlıkları, kötülükleri, sevgisizlikleriyle artmış ve şiirinde bir isyan olarak dile gelmiştir. *Öfkedir hep şiirin altında yatan. Akıtında daha çok o vardır.*²⁵⁷ Aras da ses duyusunu öne çıkardığı şiirlerinde bu öfkesini akıtmak istemiştir. Yalnızlığı, kadının ezilmesini, dünyadaki savaşları şiirine bir öfke patlaması biçiminde aktarmıştır. Aras'ın bu dışavurumu, sadece dizelerinde değil, seçtiği kitap adlarından belli olmuştur.

Yaşadığı tüm zorluklara ve engellemelere rağmen kararlılıkla ve emekle şiir yazmaya devam eden Fatma Aras, cesareti yönünden kadın şairlere örnek olmuştur.

²⁵⁶ Berk, İlhan, *Toplu Şiirler*, YKY, İstanbul, 2017 (3. Baskı), s. 983.

²⁵⁷ A.g.e., s. 822.

Bu tezin, Őirini geliŐtirdikçe Türk edebiyatında adını duyurmaya baŐlayacak bir Şair olan Fatma Aras'ı inceleyecek daha sonraki araştırmacılara yardımcı bir kaynak olmasını umuyorum.

KAYNAKÇA

- “*Aşk Beni Sana Saklıyor*” ya da *Fatma Aras’ın Hece Şiirleri*. (2009, 09 03).
blog.milliyet.com.tr/oguztumbas adresinden alındı
- Aksan, D. (2013). *Şiir Dili ve Türk Şiir Dili*. İstanbul: Bilgi Yayınevi.
- Aras, F. (2007). *Dağ, Su, Korku*. İstanbul: Zengin Yayıncılık.
- Aras, F. (2008). *Saklıyım*. İzmir: Etki/Dize Yayınları.
- Aras, F. (2012). *Göğü Azalan Kuşlar*. İzmir: Etki/Dize Yayınları.
- Aras, F. (2015). *Ağrılı Beklemeler*. İzmir: Etki/Dize Yayınları.
- Aras, F. (2015). *Turna Ağıtı*. İstanbul: Mühür Kitaplığı.
- Aras, F. (2017). *Söz ve Hançer*. İzmir: Etki/Dize Yayınları.
- Aras, F. (2019). *İkiz Acılar*. Ankara: Kaos Çocuk Parkı Kitap.
- Aruoba, O. (2010). *Uzak*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Babasının Deli Kızı Şair Fatma Aras*. (2012, 06 12). Yeşil İğdır Gazetesi: yesiligidir.com
adresinden alındı
- Berk, İ. (2017). *Toplu Şiirler*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Bahçivan, O. ve Karadeniz B. (2010). *Doğulu Ozanlar*. İstanbul: Karamavi Yayınları.
- Cansever, E. (2017). *Sonrası Kalır I*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Cansever, E. (2017). *Şiiri Şiirle Ölçmek*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Çolak, V. (2012, 08 23). *Cumhuriyet Kitap Eki*.
- Eagleton, T. (2015). *Şiir Nasıl Okunur*. (Çev. Kaya Genç). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Eagleton, T. (2017). *Edebiyat Kuramı*. (Çev. Tuncay Birkan). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Eliade, M. (2017). *İmgeler ve Simgeler*. İstanbul: Doğu Batı Yayınları.
- Feminizm. (2015). *Cogito*.
- Göğü Azalan Kuşlar*. (2013, 03 04). Şiirden Şiire Dergisi.
- Kemal, Y. (2018). *Ağrıdağı Efsanesi*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Miskioğlu, A. (2015). *Tanpınar'dan Notlar*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Özlu, T. (2012). *Çocukluğun Soğuk Geceleri*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Özlu, T. (2012). *Yaşamın Ucuna Yolculuk*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Pavese, C. (2015). *Yalnız Kadınlar Arasında*. İstanbul: Can Yayınları.
- Turan, F. (2011). *Sazın ve Sözün Sultanlar V*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Uyar, T. (2014). *Büyük Saat*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Zengin, S. (2019). *Seçkince Söyleşiler-3*, İstanbul: Şiiri Özlüyorum Kitaplığı.

EK

EK: Fatma Aras ile Röportaj

1. Doğumunuzu, ailenizi ve çocukluğunuzu anlatır mısınız?

-24 Şubat 1954 tarihinde Iğdır'ın Aralık ilçesine bağlı Yukarı Aratan köyünde dünyaya geldim. Toplamda dokuz kardeşiz. Aile durumum iyiydi. Gözümü iyi bir ailede açtım. Yokun ne olduğunu babam bize hissettirmedi. Babam çiftçiydi ama topraklarımız fazlaydı. Ama köyümüzde okul yoktu. Okul çağımdan bir yıl geçmişti. 9 yaşımdayken babam beni komşu köyde bir okula yazdırdı. Sabahları okula traktörle gittim. Ya traktör şoförümüz ya da babam götürüyordu, akşam da geri alıyordu. 5 ay sonra köyde okul açıldı. O zamanlar, tam sınırda olduğumuz için İran'dan İsfahan'dan kaçak yollarla masalcılar gelirdi. Genelde bir ay kalırdı. Ailemizin bahçeli büyük bir evi olduğu için her gece köy halkı burada toplanırdı, gaz lambası ışığında oturup masalcıları dinlerdik. Ben o masallardan çok büyülenirdim. Cevahir halam deyimlerle konuşurdu. Bir lafı kısa yolla anlatırdı. Halama çok özenirdim. Günümün yarısı halamlarda geçerdi. İlkokulu bitirince İzmir'de ablamın yanına bir okula geldim. Babam her ay harçlık gönderirdi ama bitmeye yüz tuttuğunda babamdan direkt para isteyemiyordum. Babama çat pat mani yazıyordum. Babam onu anlardı. Anneme, "Bu kızın parası bitti" dermiş. Hatta zaman zaman postaneye kadar ağlayarak gittiği günler olmuş. Oysa ablamla eniştem yanımdaydı. Daha sonra kız meslek lisesinin çocuk gelişim bölümünde okudum. Lise bittikten sonra Almanya'ya gittim. Üç aylığına gitmişim ama orada da akrabalarım olduğu için üç sene kaldım. Scheneider'e terzi olarak girdim. Kız meslek lisesinde okuduğum için haftada dört saat dikiş dersi görmüştüm. Bu sırada ben yine öyküler, şiirler yazıyordum. Ama etrafımda hiçbir şair yoktu. Her şeyin bir bilgisi olduğu gibi şiirin de bir bilgisi var. Elimde tek bir şiir kitabı yoktu. 1975 yılının Şubat ayında Hürriyet Gazetesinin Avrupa baskılarında ilk şiirim yayımlandı. Ailem de töre gereği "Kızlar şiir yazmaz, aşık kızlar şiir yazar" dedi. Bunu ben kesip Iğdır'a göndermişim. Ağabeylerimin tepkisi, komşuların tepkisi... Zaten ilkokuldayken maniler yazığım için komşular arasında dedikodu olmuştu. Yazdıklarımı hep sakladım. Yıllarca çekmede susturdum. Derken uzun yıllar ara verdim. 3 yıl sonra Almanya'dan döndüm. Van'da Maden Tetkik Arama'da işe girdim. Bir süre sonra Almanlar laboratuvar kurdu. Üç ay Ankara'da kurs gördükten sonra oraya geçtim. Memurken laborant oldum ve iki yıl çalıştım. 1986'da İzmir'e tayinimiz çıktı. Buraya geldikten sonra fark derslerini hesaplatarak Mersin'deki Endüstri Meslek

Kimya Lisesini dışarıdan bitirdim ve teknisyen kadrosu aldım. Çünkü normalde kız meslek lisesi çıkışlı olduğum için teknisyen kadrosu alamıyordum. 2006’da babam rahmetli oldu. 2007’de Veysel Çolak atölyesiyle tanıştım. Ve ben ona elimde bir kitap dolusu halk şiiriyle gittim. Veysel hocam, yazdıklarımın hiçbirinin yabana atılmayacağını söyledi. Değişik imgeler, tarzlar, uyaklar sıkıyor, demişti. Ve ilk kitabım 2008 yılında yayımlandı.

2. Veysel Çolak ile nasıl tanıştınız?

-Antoloji.com diye bir site vardı. Ben burada şiirlerimi yayımlıyordum. Gaziantep’te Ahmet Nacar isimli bir halk ozanı var. İzmir’den şair Nesrin İnankul arkadaşımıza mesaj atıyor, “İzmir’den Fatma Aras halk şiiri yazıyor. Çok farklı bir halk şiiri var. Sen onu Veysel Çolak atölyesine davet et” diyor. Nesrin arkadaşımız da beni davet etti.

3. Atölye, size şiir anlamında ne kattı?

-Atölye bize şiir yazdırmıyor. Elimize kalem verip, şu şiiri yaz demiyor. Hayat konuşuluyor, şiir konuşuluyor, şiire ait bilgiler veriliyor. Binlerce kitap karıştırıyoruz elbette ama bir hocayla yüz yüze konuşmak, dinlemek daha ayrı bir şey. Daha sonra serbest şiirlerim yayımlandı. Dağ, Su, Korku isimli bir öykü kitabım yayımlandı. Turna Ağıtı diye bir mektup kitabım yayımlandı. Turna ağıtı da bir itiraz mektubu. Artık biliyorsun evlere fatura geliyor, mektup gelmiyor.

4. Hep meslek üzerine eğitim almışsınız. Keşke edebiyat eğitimi alsaydım dediğiniz oldu mu?

-Benim tek keşke dediğim tek şey; keşke etrafımda şiire bu kadar töre baskısı olmasaydı ve ben edebiyat ortamıyla daha erken yaşta tanışmış olsaydım. Daha erken yaşta dergilere şiirlerimi gönderseydim. Daha erken yaşta kitaplarım yayımlansaydı.

5. Veysel Çolak ile tanışmanız için dönüm noktanız diyebilir miyiz?

-Benim halk şiirinden serbest şiire geçişim Veysel çolak ile olmuştur.

6. Sizde sanat halk için midir sanat için midir?

-Sanat hem halk hem sanat içindir. Yeni yazılan şiirlerde “İmgeye boğuldu, anlaşılmıyor, halkın anlayacağı dil olsun” diyorlar. Halkın anlayacağı dili zaten 16.-

17. yüzyılda Karacaoğlanlar yazdı. Biz 2019 yılındıysak, şiirlerimizi bugüne göre yazmalıyız. Sanatı bugüne göre işlememiz gerekir, geçmişten değil.

7. Karacaoğlan'a karşı bu hayranlığınız nereden geliyor?

-Masalcılar öykü anlatırken onun sözlerinden türküler söylerdi. Çocukluğumdan bir kulak dolgunluğum var. Karacaoğlan, kardeşim gibi geliyor bana. Benim hâlâ uyaklı konuşmalarım var. Karacaoğlan'ın imgelerini, bugün halk şiirinde aşan bir imge yok. Ben onun kız kardeşiymişim gibi geliyor bana. Yoksa çok değerli başka halk ozanlarımız da var; Dadaloğlu, Pir Sultan Abdal... Ama Karacaoğlan benim için bir ayrıcalık. Bunu kendim de çözemiyorum.

8. Şiiri tanımlayabilir misiniz?

-Şiiri tanımlaması çok zor. Ben kendi açımdan bakacak olursam; içimdeki öfkeyi farklı bir dille kasma, haykırma, feryat, isyan... Şiir bir mayın tarlası gibidir. Yazdığım imge patlamalı, karşındakine bir mesaj vermelidir.

9. Turna Ağıtı'nda, "Kadınlar yaşadığı coğrafyanın esintisine göre suskunluğunu büyütüyor" diyorsunuz. Bu sizin şiire geç başlamanızda da etkili bir olay. Şiirlerinizde çığlık, ses, işitme simge ve kelimelerini sıklıkla kullanma sebebiniz kadınların sesini duyurmak için bir isyan niteliğinde mi? Aynı zamanda bu çığlığı, tam zıddı olan suskunlukla da kullanıyorsunuz. Şiirlerinizdeki bu zıtlığın sebebi nedir?

-Yaşadığım coğrafyada hani kadının adı yok, kadının sesi yok. Suskunluk oradan geliyor. Çığlık ise o içimde biriken öfke. Gerek ben gerekse Ayşe, Fatma, gördüğüm tüm kadınlar, Türkiye'deki öldürülen kadınlar. Onların sesi olmaya çalışıyorum.

10. Gündemde sürekli kadın cinayetleri ve istimrarlara dair haberler görüyoruz ve bu sürekli artıyor. Kadınlar özellikle son yıllarda bu duruma sesini çıkarmaya başladı ama sizce bu konuda ne yapılabilir?

-İlk başta anneler eğitilmeli. Ben doğuluyum, tanıgım; bir kızın sevgilisi var diye veya sevgilisine kaçtı diye aile küslüğü genelde annenin bütün yükü ağabeye yüklemesinden kaynaklanıyor. Bir anne ya da baba cezayı vereceğim, demiyor. Ağabeyin gelecek, diyor. Onlara bu yetkiyi anneler veriyor. Annelerin eğitimi şart. Çocuğu yetiştiren annedir.

11. Türkiye’de şiire bakışı nasıl buluyorsunuz? Şiir okuru neden az ve bu konuda ne yapılabilir? Örneğin Turgut Uyar en büyük sorunun eğitimde olduğunu söylüyor.

-Türkiye’de öyle bir döneme geldik ki buna dergiciler kızmasın ama hepsinin kendi ekipleri var. Dünyanın en güzel şiirini yazsan da genç değilsen ya da dergide tanıdığın yoksa şiirin o dergide yer almıyor. Dergiyi alan şair sadece kendi şiirini okuyor. Diğerlerini okumuyor. Kitap fuarlarında İstanbul’dan ödüllü şairler İzmir’e geliyor, üç beş tane Facebook’tan tanıdığı insan o kitabı almaya gidiyor. Özellikle yeni şiirden kimsenin haberi yok. Bir çelişki durumu var. Şiir pek okunmuyor. Daha doğrusu şiir yazan çok ama okuyan yok. Yine de son yıllarda kadınlarımız gümbür gümbür geliyor.

12. Dünya şiirinde örnek aldığımız bir şair var mı?

-Ayrım yapamıyorum. Şiire emeği geçen herkesin şiirini seviyorum. Ama bu bir yalan da değil. Ben halk şiirinden serbest şiire geçtiğim zaman Cemal Süreya, Turgut Uyar ve Veysel Çolak’ı çok okudum. Onlar benim başucu kitabım oldu.

13. İlk yazdığınız veya en sevdiğiniz şiiriniz hangisidir?

-Hepsi benim çocuğum gibi. Arasında ayrım yapamıyorum. Sadece 1975’te Almanya’da yazdığım şiir ki sonradan buldum o şiiri, ilk yayımlanan şiirim olduğu için imgesi çok az ama bende özeldir. Şuna da değinmek istiyorum ki Doğu töresi yüzünden uzun yıllar şiire ara verip dergilere göndermemiştim. Yıllar sonra atölyedeyken, o zamanlar Denzsuyukâsesi Dergisini çıkaran Ular Erdoğan bana yazdı. Ben Facebook’ta “dilimde patlar harfin sesi” diye bir dize yazmışım. Bu şiir bittiyse bana gönder, dedi. Yıllar sonra ilk kez bu dergide şiirim yayımlandı. O yüzden Denzsuyukâsesi’ni tüm kitaplarımda ilk başa yazarım.

14. Şiirin geliştirilebilir bir şey olduğunu söylüyorsunuz. Bunu açıklar mısınız? Örneğin Edip Cansever de şiiri anlamak için çok şiir okumak gerektiğini söylüyor. Katılıyor musunuz?

-Şiir elbette geliştirilebilir bir şey. Şiire çalışmak lazım. Esin ilk dizeyi yazdırır ama şiir çalışmakla geliştirilir.

15. Sizin yetiştiğiniz ortamda kadına bakış sizin şiirinize nasıl yansıyor?

-İlkokul 4. sınıftayken şiir yazıyorum ama şiirin ne olduğunu anlamadan yazıyorum. İçimi döküyorum. Halam da manilerle konuşurdu. Yıllar sonra bir hatıra defterinde gördüm, arkadaşşıma söylemişim, ben o zamanlar farkında olmadan 6+5 ölçüsüyle hece şiiri yazıyormuşum. Azerbaycan kökenliyim biz uyaklı konuşmalara alışkınız. Benim şiir yazmam komşularda bir dedikodu oldu. Arkadaşlarım annelerinin yanında “Fato şiir yazıyor” diyor, onlar da anneme gelip “Kızın birine mi sevdalı?” diye soruyor. Annem, bana, “Kızım tahtımızı ters çevirme, komşular iyi gözle bakmıyor” dedi. Annem kışın kestiği tavuklardan kuş tüyü yastıklar yapardı. Ben de şiirler yazıp yazıp onların içine sokuyordum. Yazdıklarımı öyle saklıyordum. Yani, bizim oralarda şiire iyi bakılmıyordu. Yıllar sonra, 2014 yılında İğdır’a davet edildim. Ve ben bir valiz hüznle ayrıldığıım İğdır’a şiirlerimle döndüm. O çok farklı bir olaydı. Hatta şiir yazıyorum diye kitaplarımı yakan ağabeyim, İstanbul’dan beni arayıp ilk kutlayan insan oldu. Bugün artık özgürüm, o baskı yok üzerimde.

16. Furuğ’u örnek alıyor musunuz?

-Furuğ’u okuduğum zaman, O’nu İğdır’dakinden çok daha baskı altında görüyorum. Mesela Türkiye’de bir anne boşanınca çocuğunu görmeme gibi bir durum yok ama İran’da hâlâ bu yasa geçerli. Furuğ’un yaşadıkları bir kadın için çok daha ağır. Furuğ’un özgürlük damarı benden daha ileride. Furuğ Paris’e gidiyor, ben Almanya’da yaşadığım halde bir töre baskısı vardı içimde. İğdır’daki baskıcı ağabey, Almanya’da kendi kendimin ağabeyi yaptı beni. Artık kendi kendime baskı yapıyordum. Bir kafede oturmuyordum. Halen o baskı var bende, farkındayım.

17. Şiirlerinizi okuduğumda sizin her şeyle, herkesle keskin duygusal bağlar kurduğunuzu hissediyorum. Bu, yaşadığınız baskı, sevgiye karşı bir engellemeyle karşılaşmak yüzünden olabilir mi?

-Tabii, tamamen o bilinçaltı yatıyor. Mektuplarıma da dikkat ederseniz hep cevap gelmeyecek yerlere yazıldı. Çünkü eskiden şairin şaire yazdığı mektuplar deneme tarzındaydı. Ama günümüzde mektuplar tamamen kalktı. Eve su faturaları geliyor. Bu bir yerde deneme bir yerde de çığılıktır. Orada o yasakları da anlatıyorum.

18. Aşkı ya da sevgiyi tanımlayabilir misiniz?

-Aşk, sevenin sevilende kaybolmasıdır. Ben seni seviyorsam, sende kaybolmuşumdur. Kendimi bulamam. Şimdi aşk yok. Mektuplarda da yazdım. Aşk artık sokağa düştü, sadece menfaat, heves... Eski aşklar yok. Tabii bunlar da çağın getirdikleri.

19. Anne ve babanız hayatta mı?

-Annem 22 yaşındayken vefat etti. Babamı ise 2006 yılında, 107 yaşındayken kaybettim. Babama çok düşkünüm. Çocukluğumda 'baba' diye ağlarmışım. Annem öldükten sonra babam bir hanımla evlendi. Geçen sene de üvey annem vefat etti. Babam öldükten sonra ona ben baktım. Çünkü o da babama çok iyi bakmıştı. Ben onu bırakırsam rüzgâra ters tükürmem gerekirdi. Onu bir anne gibi sevdim, o da beni bir evlat gibi sevdi.

20. Aras'ı mahlas olarak kullanmaya nasıl başladınız?

-Almanya'da yaşarken Yozgatlı ozan Şerafettin Hansu ile tanıştım. Ben mahlas kullanmıyordum. Azerbaycanlı Şehriyar'ı örnek almıştım galiba. Bir gün o bana yazdı, 'aney' derdi, "Sana Gelini veya Aras çok yakışıyor. Mahlasın bunlardan biri olsun" dedi. Ben bunu hocamla da konuştum, o da onayladı. Söz ve Hançer'de Aras ile ilgili bir şiirim var. Hem benim hem de Aras nehri...

21. Saklım'da umutsuz bir aşkı işliyorsunuz. Bu kendi hikâyeniz mi?

-Onunla ilkokulda tanışmıştık. Beni İzmir'e gönderdiler, aşk sürgünlüğü. Çocuğu sevdim diye sürgün etmişlerdi. O yüzden ona mektup da yazamadım. Adresimi de bildiremedim. Ben ortaokuldaydım o lisede. O bana bir mektup yazdı, "Her ayın 14'ünde dolunaya bak, ben orda olacağım" diye. Ben yıllarca dolunayla konuştum. Hava bulutlu olduğu zaman ağlıyordum, 'Acaba orada görülüyor mu?' diye. Belki de aşkı aşk yapan bir araya gelmeyişiğimiz oldu. Otuz yıl sonra geldi buldu beni. Liseli aşklar gibi bir araya geldik. O İstanbul'da yaşıyordu. Bir gün çalıştığım kurumu öğrenip telefon etti, sonra çıktı İzmir'e geldi. Alsancak'ta, yolun karşısında beni bekliyordu, saçları bembeyaz. O trafik akışında ikimiz de yola indik. Trafik akıyor ben çölde gibiyim. Bindiğim taksiciye ağlayarak 'Bu benim çocukluk arkadaşım' diyorum. Ve yıllar sonra yemek yediğimiz akşam da dolunay vardı. O da bana ayı

gösterdi. Öykü kitabının ilk 2 bölümü tamamen onu anlatıyor. Zeynep benim, Murat da o. Karşılaşmamızdan bir sene sonra 2009'da, sirozdan öldü. Acısı hiç azalmıyor. O acı besliyor beni. Ben sevdiğimde haykırıyorum.

22. Aras nehrinin sınır olmasıyla yaşananları siz de anlatır mısınız? Bu, şiirinizde sıklıkla kullandığınız bir imge.

-Babam sınır anlaşmasıyla Iğdır'ın Yukarı Aratan köyünde kalıyormuş. Ama Karabağ'dan gelip Revan'da Karahamza köyüne yerleşiyorlar. 1920-1921'de sınır anlaşması olduğu zaman, babamlar Türkiye'de kalıyor. Babam 1917'deki Rus İhtilâli'nde 17 yaşındaymış. İhtilâlî de hatırlıyor. Lenin'i de çok severdi, Stalin'i sevmezdi. Annem ise Stalin döneminde, 1936'da Sovyetlerden at sırtında Türkiye'ye kaçıyor. Annem, üvey babası ve anneannem üç ata biniyorlar. Nehre kadar geliyorlar. O zaman da nehir çok azgın akıyor. At yüzüyor yani, yürümüyor. Dedemle anneannemin atı nehri geçiyor ama annemin atı sudan ürküyor. O anda Rus kulelerindeki askerler uyanıyor. Silahlar havaya atılıyor. Annem 12 yaşında bir çocuk, ata yalvarıyor. Ve o anda kamışların arasından bir Türk askeri çıkıyor. Meğer sınırda Türkiye'den nöbet tutan bir asker, annemi ve geçenleri görüyor. 'Askerliğim yansa da o kızı kurtaracağım' diyor. Nehri yüzüp yan taraftan geliyor. Annemin atından tutuyor ve onu nehre çekiyor. Anneme 'Atın yelesinden tut, kafanı suya sok' diyor. Asker de atın göğsünde yüzüyor. Annem, 'İçimden sayıyorum, kafamı çıkarıyorum, kurşunlar suya düşüyor' diye anlatır. Öyle zorlu bir kaçışla Türkiye'ye geliyorlar.

23. Aileniz 1915-1920 olaylarına tanıklık etti mi? Serdar Ünsal, Yeşil Iğdır'da sizin hakkınızdaki yazısında bu olaylardan ve bunların insanı şair yaptığından bahsediyor.

-Anneannem o kaçkaç olaylarını yaşamış. 1915 yılında Azerbaycan Revan'dayken bir gece, iyi Ermenilerden bir haber geliyor, 'Evlere baskın yapılacak, hazırlanın ve kaçın' diye. Kaçıp Güney Azerbaycan'a, Tebriz tarafına gidiyorlar. İran sınırına geçiyorlar. Altı ay sonra ortalık sakinleşiyor, geri döndükleri zaman bir bakıyorlar ki buğdayları da tarlaları da Ermenilerin elinde. Kendi buğdaylarından bir tabak götürüp parasıyla borç buğday alıyorlarmış. Hatta anneannem kaçarken bir çocuğunu yolda telef etmek zorunda kalmış. Yüzlerce insanla bir yerde saklanıyorlar,

çocuk ağlarsa gelip herkesi öldürecekler. Anneannem de çocuğu emzirirken, memeye nasıl bastırıyorsa boğuyor. Anneannem ölene kadar hep o çocuğu için ağladı.

24. Sanat siyasetin içinde midir?

-Evet. Toplumun, insanın olmadığı şiir, şiir değildir.

25. Şiirinizde en çok kullandığınız kelimelerin başında çocuk ve çocuk imgesi geliyor. Bunu açar mısınız?

-Çocukluk, şairin anayurdudur. Ben her şiirimde çocukluğumun elinden tutuyorum. O yüzden çocukluğum hem güzel hem acı geçti. Töre baskısı vardı. Diğer tarafta babam çok engin ve anlayışlı bir insandı. Bugün babamın üç oğlu var ancak onlar babam gibi değil ki İzmir’de ve İstanbul’da yaşadıkları halde bu böyle. Biri babamın inancına küfretse bile o sesini çıkarmazdı; ‘Onun terbiyesi o, kendi ağzını kirletiyor’ derdi. Çok sabırlıydı. Ben çok yer değiştirdim. Köyden Iğdır’a, Iğdır’dan İzmir’e İzmir’den Almanya’ya...Yeni bir şiirim var, “Bıraktığın yeri sevmek değil, orada kalan yüreğini sevmiyorsun” diye. Benim yüreğim çocukluğumda kaldı. Sevgim de şiirlerim de ondan biraz.

26. Şiire geç yaşlarda başlamanız, çevrenizde ‘Bu yaşta şiir mi yazılır’ gibi yorumlara sebep olmuş. Siz ne düşünüyorsunuz?

-Şiirin, şairin yaşı yoktur. Veysel hocam o konuda bana Ağrı dağı gibi oldu. Her şiirde acemiyim. ‘Ben oldum’ dersin, bitersin.

27. Sizde umut bile hüznle yoğruluyor...

-Hayata bir bakın. Biraz önce geldiğimde, duvar dibinde bir kadın yatıyordu. İki kuruş harçlık verip geçenler oldu. O kadının bir genç kızlığı, aşkı, sevgisi oldu ama bir hüznü de oldu. Veysel hocam, ‘Şu an bir yerde bir düğün, bir yerde cinayet, bir yerde bir sevgili var’ der. Ben o çelişkileri bir araya getirmeye çalışıyorum.

28. Kendinizi nasıl tanımlarsınız?

-Babam beni hortuma benzetirdi; yıkar döker diye. Bir anda öfkelenirim ama beş dakika sonra günlük güneşliğimdir. Hiç kin tutamıyorum, küs kalamıyorum. Herkese karşı dobrayım, kimseyi bir tarafla tutmam, haklı olanı söylerim.

29. Cemal Süreya *Folklor Şiire Düşman* yazısında; folklorun şiirin bugünkü entelektüel niteliğini taşıyacak yetisi olmadığını, halk deyimlerinin havasının şiirin kanat çırpmasına imkân vermeyecek kadar dar bir havası olduğunu söylüyor. Siz bu konuda ne düşünüyorsunuz? Halk şiiri etkisinden modern şiire geçmenizde bunun etkisi oldu mu?

-Burada düşman demek istemiyor. Türkiye’de kullanılan uyaklar belli bir kalıpta. Onlarda sıkışıp kalmak şiiri genişletmiyor. Bütün şairler bununla şiir yazarsa parodi olarak gidiyor. Ben serbest şiire geçişimi şöyle tanımlıyorum: Örneğin bir vapura ya da trene binip yurtdışına gideceğim. Bir sürü çağdaş şairin arasında kendimi biletsiz bir yolcu gibi görüyordum. Sanki oraya kaçak binmişim gibi. Yani, ben serbest şiire geçerken bilet almaya çalıştım. Ama benim bir şansım da Azerbaycan kökenli oluşumdur. Bizim evde hâlâ deyimlerle konuşuluyor.

30. **Ölüme bakış açınız nedir?**

-Doğduğumuz gibi ölüm de var. Ölünecek ama genç ölüm olmasın. Birinin oğlu asker, şehit oluyor veya dağdaki üç çocuk kandırılıp dağa çıkarılıyor. Ama onları doğuran bir ana var, baba var, kardeşler var. Kalanlar artık yaşayan bir mezar oluyor. Acı küllenmiyor, içinde kalıyor. Yaşarken de ölüm var. Ölümü bu anlamda da kullanıyorum.

31. **İğdir ve halkı ile ilgili çocukluğunuzdan kalan anılarınız var mı?**

-Çocukken yaylaya, Ağrı dağına giderdik. Türk kadınları çadır örmesini bilmez. Kara çadırları Kürtler, beyaz çadırları Türkler örerd. Çadırlar mıhlarla yere çakılırdı. Türklerin çadırında bir mih eksikse, Kürtlerin çadırının mihına bağlardık. Onlar da aynı şekilde. Kardeş gibi büyüdük. İğdir’da o yüzden çok mutluyum, mutlular. Terör olaylarında bile kimse kimseye zarar vermedi. O kardeşlik bağı değişmedi.

32. **Canaz İnternet Televizyonunda şiir programı yapmaya nasıl başladınız?**

-İzmir’de Avukat Cemal Mehmethanoğlu var. Bir gün beni aradı, 84 ülkede, Azerbaycan Kültür Derneklerine de hitap edecek bir internet televizyonu kurduğunu söyledi. Kocaman bir yer. Şair doktor Coşkun Şimşekli ile ilk programı yaptık. İzmir’den şair konuklarım oldu. Program bir sene kadar sürdü. Daha sonra kanal

kapandı. Bakü Üniversitesi'nden programın niye bittiğini soran mailler aldım. Konuklarımı okudukça kendimi de besliyordum.

33. Kendinize 'Güz delisi' diyorsunuz. Bu tanım nereden geliyor?

-Bülent Yardımcı'nın benim için bir yazısında geçiyordu, onun sözü.

